

BIOLOGINEN ISYYS ADOPTIONEUVOJEN JA
LAPSENSA ADOPTIOON ANTANEIDEN MIESTEN
KUVAAMANA

TATU UJULA

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityön tutkinto-ohjelma
Pro gradu -tutkielma
Elokuu 2018

TAMPEREEN YLIOPISTO, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta SOC

Sosiaalityön tutkinto-ohjelma

UJULA, TATU: Biologinen isyys adoptioeuvojien ja lapsensa adoptioon antaneiden miesten kuvaamana

Pro gradu -tutkielma, 74s., 2 liites.

Ohjaaja: Hannele Forsberg

Elokuu 2018

Suomessa adoptioon lapsensa luovuttaneista biologisista isistä on vähän tutkimustietoa. Tässä tutkimuksessa selvitin biologisten isien koettua isyyttä heidän itsensä ja adoptioeuvojien kuvaamana. Työni tutkimuskysymykset olivat, millaiseksi isyys merkityksellistyy adoptioeuvojien kuvaamana ja miten biologiset isät itse merkityksellistävät omaa isyyttään. Tutkimukseni materiaalina toimivat adoptioeuvojien (N=4kpl) asiantuntijahaastattelut sekä biologisten isien haastattelut (N=3kpl). Yksi haastatteluihin valituista biologisista isistä oli hiljattain luovuttanut lapsensa adoptioon ja kahdella luovutusprosessista oli aikaa useita vuosia.

Haastattelut analysoin Erving Goffmanin 1970-luvulla teoretisoimaa kehysanalyysia soveltamalla. Materiaalin pohjalta tunnistin kolme keskeistä isyyttä määrittävää tulkintakehystä: isän side lapseen, lapsen oikeudet ja etu sekä isän suhde lapsen äitiin ja sukuun. Näitä kolmea tulkintakehystä analysoin erikseen biologisten isien ja adoptioeuvojien haastattelulitteraatioiden pohjalta. Kummassakin haastattelussa tulkitin kehyksiä biologisten isyyden näkökulmasta katsottuna.

Tutkimukseni tulokseksi sain, että etenkin biologiset isät korostavat adoptioprosessissa lapsen edun keskeisyyttä. Kaikki haastateltavat olivat onnistuneet säilyttämään hyvät välit lapsen biologiseen äitiin ja olivat kiinnostuneita ainakin jonkinlaisen suhteen ylläpidosta lapseen myös tulevaisuudessa. Biologiset isät hahmottivat geneettisen isyytensä lisäksi itselleen lapsen tukihenkilön roolin adoptiovanhempien toimiessa lapsen pääasiallisina huoltajina ja juridisina vanhempina. Adoptioeuvojien puheissa puolestaan painottui lapsen edun lisäksi biologisten isien motivointi mukaan adoptioprosessiin ja heidän näkökulmansa tavoittaminen biologisten äitien näkökantojen täydentämiseksi. Tutkimukseni mukaan lapsen syntymä on erityisen kriittinen hetki: biologisen isän läsnäolo lapsen syntymän kohdalla takaa parhaiten yhteyden säilymisen adoptiolapseen.

Jatkotutkimusten kannalta on olennaista tavoittaa suurempia joukkoja biologisia isiä. On tärkeää selvittää, millainen lapsen hyvinvointia tukeva rooli lapsen biologiselle isälle voidaan tunnistaa.

Avainsanat: biologinen isyys, adoptio, kokemuksellisuus, haastattelu, kehysanalyysi

Esipuhe

Tämä Pro gradu -tutkielma tehtiin mielenkiinnosta suomalaisten isien asemaa ja roolia kohtaan adoptiotilanteissa. Idea työhön kumpusi aikaisemmasta kandidaatintyöstäni, jossa olin tutkinut biologisten isien asemaa adoptiotilanteissa kirjallisuuskatsauksen avulla. Tässä tutkimuksessa minulla oli teorian lisäksi tilaisuus kerätä aineistoa, joten päädyin suorittamaan haastatteluja. Haastattelut avasivat kokonaan uuden ikkunan aiheen pariin ja antoivat minulle kirjoittajana uusia ajatuksia. Näiden ajatusten avulla ymmärsin paremmin isien näkökulmaa ja niitä elämän iloja ja haasteita, joiden keskellä he toimivat. Näiden asioiden tärkeyden takia päädyinkin käsittelemään haastatteluissa vahvasti kokemuksellisia asioita.

Adoptiota kohtaan tutkimusmielenkiintoni oli herännyt jo aikaisemmin työskennellessäni Tampereen yliopistossa tutkimusapulaisena tehden aiheeseen liittyvää tutkimusta yhdessä tutkija Sanna Laineen ja professori Tarja Pösön kanssa. Tällöin sain kosketuksen myös siihen arvokkaaseen verkostoon, joka tekee työtä adoptiotoiminnan parissa.

Työni rakentumisen kannalta toisten ihmisten neuvot ja tuki olivat ensiarvoisen tärkeitä. Tästä syystä haluan osoittaa kiitokseni henkilöille, jotka ovat kannustaneet minua eteenpäin tutkielmanprosessin aikana. Kiitos professori Hannele Forsbergille työni ohjaamisesta ja hyvistä kommentteista pitkin graduprosessia. Kiitos kaikille seitsemälle haastatteluihin osallistuneelle henkilölle ja heille, jotka auttoivat haastateltavien tavoittamisessa. Samoin kiitokset muille tutkielmaseminaarin osallistujille ansiokkaasta palautteesta ja vertaistuesta. Toivottavasti olette myös saaneet minulta työhönne lisäpuhtia ja ideoita kuten minä olen saanut teiltä. Lisäksi kiitos kuuluu Sanna Laineelle ja Tarja Pösölle, jotka herättivät mielenkiintoni adoptioaihetta kohtaan.

Tärkeää tukea ja vastapainoa tutkielman tekemiselle löytyi puolestaan yliopiston ulkopuolelta. Kiitos perheelleni koko opintojen ajan jatkuneesta tuesta, joka on auttanut minua jaksamaan. Samoin kiitos kuuluu myös sukulaisilleni ja ystävilleni.

Laitilassa 05.08.2018

Tatu Ujula

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	1
2	ADOPTIO ILMIÖNÄ SUOMESSA	4
2.1	Adoption pääperiaatteet	4
2.1.1	Adoptioita koskeva kotimainen kirjallisuus ja biologisen isän ääni	6
2.1.2	Lapsen edun ensisijaisuus päätöksenteossa	9
2.1.3	Adoptioiden lukumäärät jäävät jälkeen huostaanottojen määrästä... ..	9
2.2	Adoptio historiallisessa kontekstissa 1920-luvulta nykypäivään	11
2.2.1	Adoptiolainsäädännöt ensiaskleet	11
2.2.2	Suurten muutosten vuosikymmenet 1970 ja 1980	12
2.2.3	Kansainvälisen yhteistyön 1990-luku ja nykypäivä	13
3	ISYYSTUTKIMUKSEN NÄKÖKULMIA	14
3.1	Isyyttä lähestymässä	14
3.1.1	Maskuliinisuus ja isyys	14
3.1.2	Hoivaisyyden nousu	15
3.2	Isäkirjallisuus linkittyy mieheyteen, perheeseen ja vähemmistöihin	15
3.2.1	Isyyden moninaisuus, ristiriidat ja perheihanne	15
3.2.2	Muuttuva isyys: isyydestä tehtävissä sekä positiivisia että negatiivisia tulkintoja	19
3.2.3	Millainen kuva isyydestä muodostuu?	20
4	BIOLOGINEN ISYYS TUTKIMUKSEN KOHTEENA	22
4.1	Biologiseen isään liittyvät ristiriidat	22
4.1.1	Biologiset isät ovat tunnettuja henkilöitä kirjallisuudessa	22
4.1.2	Adoptio biologisen isän kriisitilanteena	23
4.2	Biologisen isyyden kanssa työskentely	24
4.3	Biologisen isän asema	26
4.3.1	Biologiselle isyydelle annettava arvo on kasvussa	26
4.3.2	Biologiseen isyyteen liittyvät ongelmakohdat	27
5	AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT	29
5.1	Biologisten isien kokemusten kartoittaminen haastattelujen avulla	29
5.2	Haastateltavien esittely ja haastatteluprosessin kulku	30
5.3	Kehysanalyysi	31
6	EMPIIRISET TULOKSET	34
6.1	Adoptioneuvojien ryhmähaastattelun tulokset	34
6.2	Biologisten isien haastattelujen tulokset	46
7	YHTEENVETO JA POHDINTA	58
7.1	Tulosten yhteenvetoa	58
7.2	Hiljainen isyys – yksi isyyden toteutumismuodoista	60
7.3	Mihin tutkimus ei antanut vastausta?	62
7.4	Mitä saadut tulokset tarkoittavat tutkimuksen näkökulmasta?	63
7.5	Tulosten laadullisesta uskottavuudesta ja hyödynnettävyydestä jatkotutkimuksissa	63
7.6	Kuinka hyödyntää tutkimuksessa saatuja oivalluksia työskennellessä isien kanssa?	65

8	JOHTOPÄÄTÖKSET	66
	LÄHTEET	68
	LIITE 1: HAASTATTELUISSA KÄYTETYT KYSYMYKSET	

1 JOHDANTO

”My stack of emotional baggage has always meant that I have been unable to think of her without feeling tearful and emotional (Clapton 2001, 52).”

”I still have all the parental feelings. They won’t go away. It’s a burden that you can never put down (Clapton 2001, 56).”

Yllä olevat otteet ovat Claptonin (2001) tutkimuksesta, missä tarkastellaan 30 miehen tuntemuksia siitä, kun oma lapsi on annettu adoptioon. Tässä Pro gradu -tutkielmassa käsitellän adoptioprosessin läpikäyneiden suomalaisten biologisten isien kokemuksia isyydestä heidän itsensä ja adoptioeuvojien sanoittamana. Tutkielmassani erityisessä keskiössä ovat biologisten isien lisäksi myös adoptio käsitteenä. Työni tarkoituksena on hahmottaa sitä, miten nämä ydinperheen isyysmallista eroavat miehet kokevat oman isyytensä ja siihen liittyvät odotuksensa. Oman käsitykseni mukaan Suomessa ei ole aiemmin tehty vastaavanlaista tutkimusta.

Idea tutkimukseen syntyi suorittaessani tutkimusharjoittelua Tampereen yliopistossa. Lastensuojelullisia adoptiota käsittelevää tutkimusta tehdessämme huomio kiinnittyi siihen, millaisia eettisiä ongelmakohtia isyyslaki (11/2015) asettaa (Laine, Pösö, Ujula 2018). Esimerkiksi lain 16 § ja 18 § mukaan isä voi tunnustaa isyytensä ennen tai jälkeen lapsen syntymän. Kuitenkin nykyisin mukaan on mahdollista, että biologinen äiti ei kerro raskaudesta isälle, jolloin hän ei välttämättä saa selville olevansa kyseisen lapsen isä. Tällöin hän ei myöskään voi tunnustaa isyyttään. Täten biologinen isä voi jäädä lapselle tuntemattomaksi. Mikäli tämän jälkeen äiti päätyy antamaan lapsen adoptioon, on tilanne miehen kannalta problemaattinen. Adoptiolain (22/2012) 2 § mukaan adoption tulee perustua lapsen etuun. Toteutuuko lapsen etu parhaalla mahdollisella tavalla, jos hänellä ei ole mahdollisuutta halutessaan luoda kontaktia omaan biologiseen isäänsä?

Myöskään adoptioisän kannalta ajateltuna koettu isyys ei ole itsestäänselvyys. Ensinnäkin Suomessa adoptiolapsen saamiseksi on osallistuttava adoptiolain (22/2012) 22 pykälän vaatimaan adoptioeuvontaan, jossa edellä mainitun lain 24 § mukaan muun muassa arvioidaan vanhempien valmiuksia adoptiovanhemmiksi. Eli adoptioisäksi ei tyypillisesti sattumalta tulla, vaan se on prosessi. Adoptiolasta toivovat vanhemmat saavat neuvontaa keskimäärin 1–2 vuoden ajan. Neuvonnan loputtua sosiaalityöntekijä kirjoittaa saamiensa tietojen ja tapaamisten pohjalta kotiselvityksen, jonka avulla pariskunta voi hakea

adoptiolasta. (Pelastakaa Lapset ry, 2018a.) Vaikka adoptiolasta toivova pari olisikin läpäissyt adoptioneuvonnan, tämä ei takaa sitä, että perhe välttämättä saisi adoptiolapsen, koska tilanteisesti harkitaan, mikä on paras adoptoitavalle lapselle. Tässä työssä ei rajauksellista syistä tämän tarkemmin keskitytä adoptioisiin.

Kotimaisten adoptioiden määrä on pysytellyt pari viime vuotta suuruudeltaan tasaisena. Vuonna 2016 esimerkiksi tehtiin 282 adoptiota. Näiden lisäksi tehdään jonkin verran kansainvälisiä adoptioita, joiden määrä vaihtelee enemmän vuodesta riippuen. (Suomen virallinen tilasto SVT 2017.) Kotimaisiin adoptioihin lasketaan kaikki adoptioiden alatyypit kuten perheen sisäiset adoptiot, lastensuojelulliset adoptiot ja vieraslapsiadoptiot. Tutkimukseni piiriin kuuluvat edellä mainitut kotimaisen adoption alatyypit.

Tutkielmani tutkimuskysymys on *kaksiosainen*: Ensinnäkin tarkastelen sitä, *millaiseksi adoptioon lapsensa luovuttaneiden biologisten isien isyys merkityksellistyy adoptioneuvojen kuvaamana?* Toiseksi perehdyn siihen, *miten nämä biologiset isät itse merkityksellistävät omaa isyyttään?* Erityisesti isiltä itseltään haluan kuulla heidän omia kokemuksiaan, mutta samalla myös uskon, että ammattilaisten näkemykset ja pitkän työkokemuksen tuoma perspektiivi täydentävät oivallisesti tätä näkökulmaa.

Pidän kuitenkin tärkeänä, että minä kirjoittajana tai asiantuntijat sosiaalityön ammattilaisina eivät puhu biologisten isien puolesta heidän suullaan. Isät saattavat kokea olevansa marginaalissa ja silloin on tärkeää kuulla heidän näkemyksiään. Tätä toista tietämisen tapaa voidaan sanoittaa toisen tiedon käsitteen kautta. Toisen tiedon käsitteen mukaan tieto on juuri niillä henkilöillä, jotka elävät jollain tavalla syrjässä yhteiskunnan valtavirrasta. (Juhila 2006.) Eli jos biologinen isä kokee tulleen syrjäytetyksi, minun tulee tunnistaa tämä kokemus perustelluksi ja tarkastella tietämistä ja olemista hänen näkökulmistaan käsin.

Tutkimuksen laadullisen uskottavuuden varmistamisen näkökulmasta laajemman kohdeaineiston käyttö voidaan nähdä tärkeänä. Se voi olla keino kasvattaa tutkimuksen luotettavuutta ja huomata eroja tai yhtäläisyyksiä. Tästä syystä valitsinkin sekä asiantuntijoiden että kokijoiden näkökulman samaan tutkimusasetelmaan. Tutkimuksen laadullinen luotettavuus on tärkeää tutkimusten tulosten hyödynnettävyyden kannalta. Samoin se mahdollistaa kritiikin esittämisen ja tieteen eteenpäin kehittämisen. (Thomas & Magilvy 2011, 152, 154.) Biologisen isän koettu isyys on kotimaisessa kirjallisuudessa

vähän tutkittu aihe kuten myös adoptio. Myös tästä syystä lisätiedon saaminen aiheesta on tärkeää. Tuoreessa tutkimuksessa olemme pohtineet adoption asemaa suhteessa lastensuojelulakiin ja sitä, minkä verran lastensuojelullisia adoptioita maassamme tehdään ja, millä perusteilla. (Laine, Pösö, Ujula, 2018.) Mikäli adoptioiden määrä kasvaa, tulee myös lainsäädännön uudistaminen ajankohtaiseksi ja biologisen isän asemaan tulee kiinnittää yhä kasvavaa huomiota, kun isiä on määrällisesti enemmän.

Työni rakentuu seuraavasti. Ennen biologiseen isään keskittymistä, taustoitin tutkimusteemaani kotimaisella adoptiokeskustelulla ja isyyttä koskevilla keskusteluilla. Kirjallisuuskatsauksen kautta näkyviin piirtyy kuva niistä teemoista, jotka alan tutkijat ovat nostaneet aiheen kannalta keskeiseksi ja mitä teemoja ja ongelmia erityisesti kansainvälisesti aiheesta puhuttaessa on noussut esille. Tämän jälkeen syvennyn biologiseen isään sekä hänen asemaansa ja rooleihinsa. Luvussa 5 on työni aineiston ja tutkimusmenetelmien esittely, jota välittömästi seuraavat empiiriset tulokset luvussa 6. Työssäni toteutin ryhmähaastattelut yhdessä kotimaisessa adoptioneuvontaa antavassa toimistossa sekä yksilöhaastattelut kolmen biologisen isän kanssa. Tärkeimmät havainnot esitellään sekä suorina lainauksina että niitä avaavina pohdintoina. Tutkimukseni menetelmänä käytin kehysanalyysia. Adoptioneuvontaa antavalla järjestöllä on runsaasti kokemusta työskentelystä luovuttavien isien ja adoptiolasta toivovien miesten kanssa lain edellyttämällä tavalla. Yhteenveto ja pohdintaluvussa esittelen keskeisimmät aineistosta nousseet tulokset. Samoin tarkastelen niitä asioita, joihin tutkimusmateriaali ei anna riittävää vastausta. Tarkastelen myös tulosten laadullista uskottavuutta ja hyödynnettävyyttä tulevilla tutkimuksilla. Samoin esittelen ne toimintatavat, joilla voidaan auttaa tulosten hyödynnettävyydessä sosiaalityössä. Tutkielmani päättyy johtopäätöslukuun.

2 ADOPTIO ILMIÖNÄ SUOMESSA

Adoptio on tunnettu käsitteenä Suomessa pitkään. Ensimmäinen adoptiolaki saatiin maahamme jo 1920-luvulla. Tutkimuksellisenä painopisteenä se ei kuitenkaan ole ollut, vaikka adoptioita maassamme eri muodoissa onkin runsaasti toteutettu erityisesti menneinä vuosikymmeninä. Suomen adoption erityispiirteisiin kuuluu vapaaehtoisuus, suostumus ja lapsen edun ensisijaisuus päätöksenteossa ja lainsäädännössä. Vapaaehtoisuus ja suostumus ovatkin osaltaan johtaneet siihen, että kokonaisuudessaan adoptiota tehdään nykyisin Suomessa huostaanottoihin verrattuna vähän.

2.1 Adoption pääperiaatteet

Adoptiot voidaan karkeasti jakaa kahteen pääryhmään: avoimiin adoptioihin ja suljettuihin adoptioihin. Suljetut adoptiot tarkoittavat adoptioita, joissa lapsen alkuperän selvittäminen on täysin estetty. Suomessa suljettuja adoptioita ei ole tehty, koska tiedot biologisista vanhemmista on tallennettu lasta koskeviin asiakirjoihin. Suhtautuminen lapsen alkuperään ei tästä huolimatta ole ollut ongelmatonta. Vaiettuja adoptioita on hyödynnetty useasti. Vaietulla adoptiolla tarkoitetaan sitä, että lapsen alkuperästä ei aktiivisesti puhuta, vaan mahdollinen adoptiotausta on saattanut selvitä lapsella vasta myöhemmin aikuisena, kun hän on perehtynyt omiin tietoihinsa. (Ujula 2017 ja Lastensuojelun käsikirja 2016.)

Nykyisin suositaan avoimia adoptioita, joissa adoptiotaustaa ei peitellä. Avoimissa adoptioissa lapsen kehitystason mukaisesti käydään keskustelua lapsen kanssa hänen alkuperästään siltä osin kuin se on adoptiovanhempien tiedossa. Avoin adoptio mahdollistaa myös sen, että lapsi voi pitää yhteyttä biologisiin vanhempiinsa tai jopa tavata heitä. On kuitenkin todettava, että juridisesti avoin adoptio on yhä lopullinen. Välimallina suljetun ja avoimen adoption välissä on olemassa puoliavoin adoptio, jossa yhteydenpito biologisten vanhempien ja adoptioperheen kautta kulkee adoptioneuvontaa antavan sosiaalityöntekijän kautta. (Ujula 2017 ja Lastensuojelun käsikirja 2016.) Avoimen adoption voidaan nähdä olevan adoptiolaissa (22/2012) mainitun lapsen edun toteutumisen kannalta keskeinen toteutustapa.

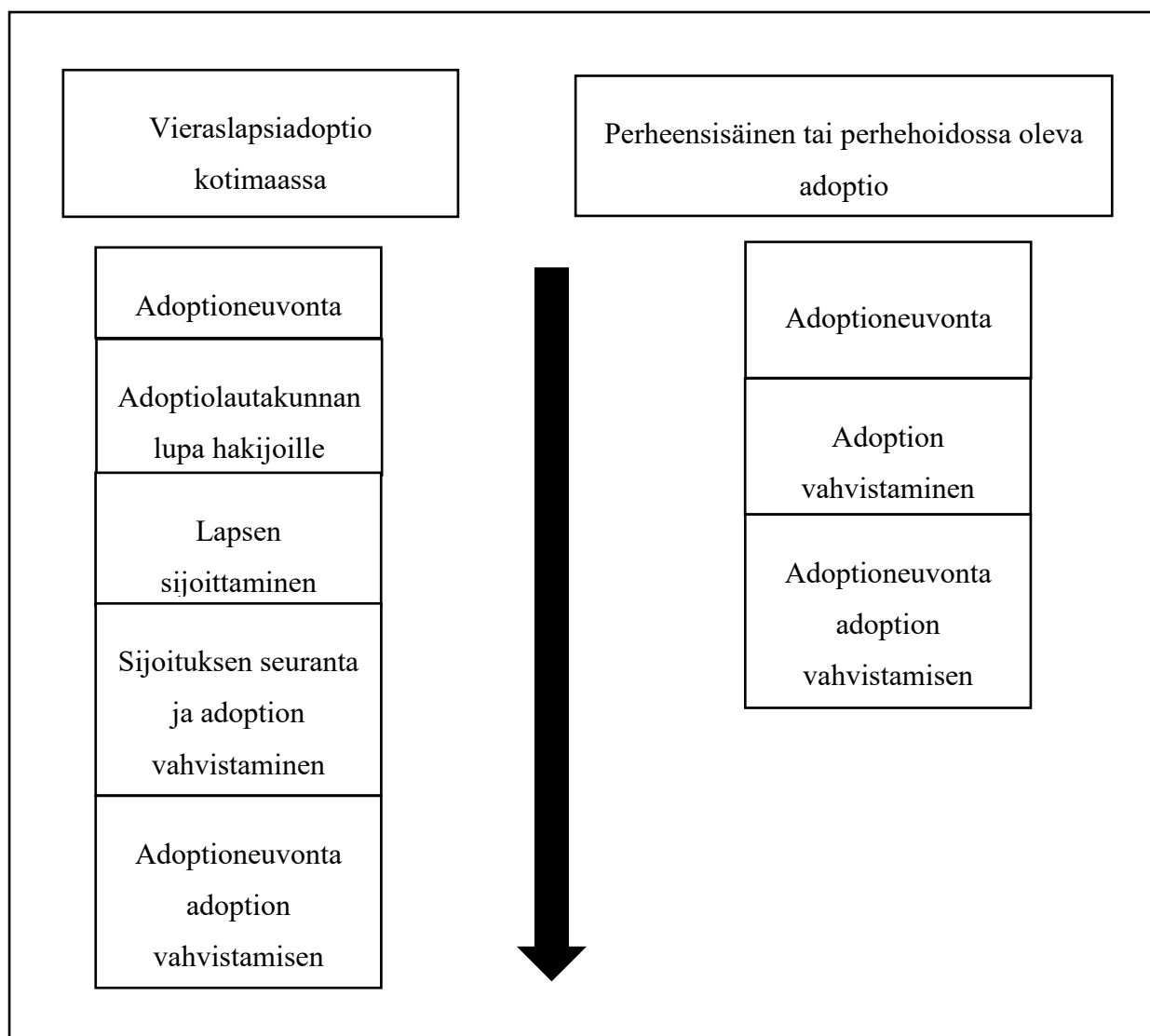
Ennen adoption täytäntöönpanoa sekä luovuttava että vastaanottava osapuoli joutuu käymään läpi adoptioneuvonnan. Koska kotimaisessa kontekstissa painottuvat runsaasti vauva-adoptiot, on selvää, että neuvontaprosessin ajallinen kesto on lyhyempi luovuttavilla vanhemmilla kuin adoptioneuvonnan vastaanottavilla vanhemmilla. Keskimäärin kotimainen adoptioneuvonta kestää 1–2 vuotta, mutta jokainen neuvonta on ajallisesti yksilöllinen. Neuvonnan perusteella sosiaalityöntekijä kirjoittaa kotiselvityksen, jonka avulla adoptiota hakeva perhe voi hakea kotimaista tai ulkomaista adoptiolasta. (Pelastakaa Lapset ry 2017.) Jotta hakija voisi saada luvan adoptoida lapsen, hänellä tulee olla siihen voimassa oleva lupa adoptiolautakunnalta. Perheen sisäisissä adoptioissa lupa ei ole välttämätön, mutta sekä kotimaissa että kansainvälisissä adoptioissa lupa on välttämätön. (Valvira 2017.) Adoptiolupa on tavallisesti voimassa kaksi vuotta (Opas adoptioneuvonnan antajille 2013, 20).

Luovuttavan vanhemman ja adoptiota hakevan vanhemman neuvonnat eroavat toisistaan sisällöltään. Kummallekin osapuolelle annettu neuvonta on täysin maksutonta ja adoptiolain (22/2012) 5 § kieltää korvausten maksamisen adoptiovanhemmille lapsen elatusta vastaan. Tämä tarkoittaa sitä, että biologiset vanhemmat eivät saa korvata lapsesta aiheutuvia kustannuksia adoptiovanhemmille. Adoptiovanhemman kohdalla kartoitetaan esimerkiksi ikä, taloudellinen tilanne sekä terveys. Neuvonnassa käydään läpi motiivia adoptiolle, hakijoiden tukiverkostoa sekä tarjotaan hakijoille käsitys siitä, millaista on toimia adoptiovanhempana ja pitää yhteyttä biologiseen perheeseen. Yleisesti selvitetään se, kykeneekö hakija tai hakijat toimimaan lapsen adoptiovanhempina ja sitoutumaan lapsen kasvatukseen aikuisikään asti. Esimerkiksi pääsääntöisesti adoptiohakijan pitää olla yli 25 vuotias, mutta alle 50 vuotias. (Pelastakaa Lapset ry 2017.) Adoptiolain (22/2012) 6 § säätelee näitä ikärajoja.

Biologisille vanhemmille puolestaan kerrotaan adoption juridisista vaikutuksista. Myös lapsen isän hyväksyntä vaaditaan, jos lapsi on avioliitossa syntynyt tai lapsen isyys on vahvistettu. Lapsen synnyttyä vanhemmilla on kahdeksan viikkoa aikaa harkita mahdollista adoptiopäätöstä ja tätä aikaa voidaan myös tarvittaessa pidentää. Tänä aikana biologisten vanhempien ei halutessaan tarvitse hoitaa lasta, vaan lapsi voi olla väliaikaisessa perhehoidossa. Samoin biologiset vanhemmat voivat toivoa lapselle tietynlaisia vanhempia tai esittää pyyntöjä mahdollisen yhteydenpidon suhteen. (Pelastakaa Lapset ry 2017.)

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut lisäksi oppaan adoptioneuvontaa antaville työntekijöille. Taulukossa 1 on esitetty oppaan antama tiivistys siitä, millaisten vaiheiden kautta adoption tulisi edetä kotimaisissa vieraslapsiadoptioissa ja perheensisäisissä adoptioissa. Kummassakin kuviossa näkyvä vaihe ”adoptioneuvonta vahvistamisen jälkeen”, on keino tukea lasta sijoituksen ja adoption jo tapahtuttua. (Opas adoptioneuvonnan antajille 2013, 20–21.)

Taulukko 1: Vieraslapsiadoptioiden ja perheensisäisten adoptioiden eteneminen Sosiaali- ja terveysministeriön oppaan mukaan (Opas adoptioneuvonnan antajille 2013, 20). Taulukko mukaillen Ujula (2018).

2.1.1 Adoptioita koskeva kotimainen kirjallisuus ja biologisen isän ääni

Kuten edellä mainitsin, adoptio ei ole herättänyt suurta tutkimuksellista mielenkiintoa sosiaalityöntekijöiden tai muiden lähialojen tieteentekijöiden keskuudessa Suomessa.

Alan pioneerina voidaan pitää Tarja Pösöä, joka esimerkiksi 2000-luvun alkuvuosina pohti adoptiota yhtenä huostaanoton mahdollisena vaihtoehtona (Pösö 2003). Keskustelunavaus ei kuitenkaan saanut laajempaa tuulta alleen eikä kotimaisista adoptioista ole aktiivisesti keskusteltu. Adoptio on kuitenkin ollut jonkin verran esillä opinnäytetöissä, esimerkiksi Valtanen (2016) on kirjoittanut pro gradu -tutkielman adoptiovanhemmiksi aikovien keskusteluista internetissä ja Järvenpää (2011) on tutkinut kansainvälisten adoptiolasten äitien kokemuksia. Tutkimuksen vähyydestä kuitenkin kertoo muun muassa se, että ennen tuoretta tutkimustamme (Laine, Pösö, Ujula 2018) kirjallisuudessa ei esimerkiksi ollut selvyttä, kuinka monta lastensuojelullista adoptiota Suomessa tehdään vuodessa. Samoin oli epäselvyttä siitä, millaisin kriteerein biologiset vanhemmat päätyvät adoptioratkaisuun ja millaisista taustoista he tulevat. Tarvittiin kipeästi aiheeseen keskittyvää taustoittavaa perustutkimusta.

Tutkimuksen myötä meille selvisi, että lastensuojelulliseksi laskettavia adoptioita tehdään kahdessa vuodessa, 2015–2016, noin 60 kappaletta. Lastensuojelullisella adoptiolla tarkoitimme adoptioita, joissa vaihtoehto adoptiopäätökselle olisi ollut lapsen huostaanotto tai jo olemassa olevan lapsen huostaanoton jatkaminen. Stereotypioita rikkoi luovuttavien vanhempien taustat: He eivät välttämättä olleetkaan nuoria teiniäitejä vaan joukossa oli vanhempia ja jo naimisissa olevia ihmisiä. Suostumus on adoption tekemisessä keskeinen, mikäli äiti ei halua antaa lastaan adoptioon, adoptiota ei pääsääntöisesti myöskään tehdä. Tällöin herkemmin kallistutaan huostaanoton puolelle, johon vanhemman hyväksyntää ei lainsäädännön mukaan välttämättä tarvita. Samoin huostaanotto ei toimenpiteenä ole lopullinen, vaan väliaikaiseksi tarkoitettu. Tutkimuksessa totesimme merkittävän asenteellisen eron esimerkiksi Iso-Britannian ja Suomen välillä. Briteissä puhutaan lapsen menettämisestä adoptioprosessissa ja Suomessa puolestaan luovuttamisesta. (Laine, Pösö, Ujula 2018 ja Smeeton & Boxall 2011.)

Huomioitavaa on, että adoptioita ei juurikaan Suomessa tehdä huostassa olevien lasten kohdalla. Tutkimuksemme tarkasteluvuosina 2015–2016 niiden määrä vaihteli suuresti ollen toisena vuonna 3 ja toisena 10. Emme tarkemmin eritelleet vähyyden aiheuttaneita tekijöitä, mutta yksi perustelu saattaa olla taloudellisen ja psykososiaalisen tuen ehtyminen. (Laine, Pösö, Ujula 2018.) Tämä tuen puuttuminen voi luonnollisesti uhata perheen toimeentuloa, mutta myös hankaloittaa muilla tavoin päivittäistä elämää varsinkin, jos lapsi on erityistarpeinen. Adoption läpikäyneiden lasten ja sijoitettujen

lasten tarpeisiin on tutkimusten mukaan vaikeaa vastata, sillä heillä on taustalla hyvinvointia ja kehitystä heikentäviä asioita. Esimerkiksi mielenterveysongelmat ja oppimisvaikeudet ovat tavallisempia. (Palacios & Brodzinsky 2010 ja Laine, Pösö, Ujula 2018.)

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että kun puhutaan kotimaisista 2010-luvun adoptioista, puhutaan paljon vauva-adoptioista. Tämä kertoo siitä, että nykyäänkin on perheitä, jotka pohtivat lapsesta luopumista jo raskausaikana tai nopeasti vauvan syntymän jälkeen. Koska maamme adoptiokäytännöt perustuvat pitkälti suostumukseen, on adoptioneuvonnalla keskeinen rooli tämän suostumuksen selvittämisessä ja vastaanottamisessa. Tutkimuksessa heräsi pohdinta siitä, onko kaikki maamme adoptioneuvonta laadukasta. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät saattavat kohdata adoptiotilanteita työssään liian harvoin, jotta osaisivat hoitaa adoptioprosessin laadukkaasti. (Laine, Pösö, Ujula 2018.) Tällöin voi nousta esiin kysymys siitä, pitäisikö kaikki Suomen neuvonnat hoitaa keskitetysti tehtävään erikoiskoulutettujen sosiaalityöntekijöiden toimesta. Tosin nykyiselläänkin järjestösektori on ottanut tämän roolin omakseen. Vaihtoehtoisesti sosiaalityöntekijän koulutuksessa tulisi käsitellä enemmän adoptioteemoja: tämä ei kuitenkaan auta jo työelämässä olevien sosiaalityöntekijöiden osaamisen kehitykseen kuin korkeintaan lisäkoulutuksen keinoin. Samoin adoptiot ovat esimerkiksi lastensuojelun huostaanottoihin verrattuna harvinaisempia ja siten vaikeammin perusteltavissa koulutuksessa.

Biologisista isistä on, jos mahdollista, tehty vielä vähemmän tutkimusta. Tutkimuskysymysasettelussamme (Laine, Pösö ja Ujula 2018) emme aktiivisesti ottaneet biologista isää tutkimuskohteeksi. Artikkelissa totesimme, että vauva-adoptioiden kohdalla 30 prosentissa tapauksissa isyys oli vahvistettu. Sijoitettujen lasten kohdalla prosentti oli huomattavasti korkeampi, sillä niissä 77% tapauksista isyys oli vahvistettu. Erityisesti vauva-adoptioiden kohdalla on huomattava, että enemmistössä tapauksista isä on syystä tai toisesta jäänyt merkitsemättä kirjoihin, mikä puoltaa aiheen tarkemman tutkimisen tarvetta. Vahvistamattomat adoptiot hankaloittavat biologisten isien näkökulman huomioonottamista adoptiotilanteessa sekä estävät lapsilta mahdollisuuden tuntea omat biologiset isänsä. Tutkimuksessa tuli kuitenkin ilmi, että isä oli biologisen äidin tiedossa monessa tapauksessa, mutta tätä tietoa biologinen äiti ei syystä tai toisesta halunnut luovuttaa sosiaalityöntekijöille. Kuten johdannossa totesin, nykylainen säädäntö sallii tämän tiedon kertomatta jättämisen.

2.1.2 Lapsen edun ensisijaisuus päätöksenteossa

Adoptio on Suomessa lainsäädännön säätämä juridinen toimenpide. Tuorein adoptiolakimme (22/2012) määrittelee ensimmäisessä kahdessa pykälässä adoption tarkoituksen ja toimintaperiaatteen. Lain 1 § mukaan adoption tarkoitus on edistää lapsen parasta vahvistamalla lapsen ja vanhemman suhde adoptionhakijan ja lapsen välille. Tähän pykälään perustuu esimerkiksi se, miksi adoptioeuvonnassa käytetään niin paljon aikaa mahdollisten adoptiovanhempien haastattelemiseen ja heidän kykyjensä selvittämiseen. Myös opas adoptioeuvonnan antajille (2013, 3) lähtee ajatuksesta, että kaikissa tilanteissa on valvottava lapsen etua.

Adoptiolain (22/2012) toisen pykälän mukaan lapsen adoptiota koskevissa päätöksissä tulee huomioida lapsen etu. Adoptiolain 2 § esittää, että eniten on kiinnitettävä huomiota siihen, miten lapselle voidaan parhaiten turvata pysyvä perhe sekä tasapainoinen hyvinvointi ja kehitys, jos lapsi ei syystä tai toisesta voi kasvaa omassa perheessään. Lapsen edun keskeisyys on tärkeä piirre lainsäädännössä ja yhdistää adoptiolakia muuhun lasta koskevaan lainsäädäntöön. Esimerkiksi Lastensuojelulain (417/2007) 4 § esittää, että lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lastensuojelulain 1 § esittääkin lain tarkoitukseksi sen, että lapselle turvataan turvallinen kasvuympäristö, tasapainoinen ja monipuolinen kehitys sekä erityinen suojelu.

Tämän perusteella voidaankin todeta, että adoption tarkoitus on siis palvella lasta eikä vanhempia. Tämä trendi ei ole uusi. Vuoden 1983 laissa ”Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta” listataan heti ensimmäisessä pykälässä, että lapselle pitää turvata tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Lapsen etu puolestaan mainitaan lain useassa eri pykälässä. Esimerkiksi lain 9 § mukaan tuomioistuimen on ratkaistaessa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaa asiaa otettava huomioon lapsen etu ja toivomukset. Voisi siis sanoa, että lapsen etu tiedostettiin jo aiemmassa lainsäädännössä.

2.1.3 Adoptioiden lukumäärät jäävät jälkeen huostaanottojen määrästä

Kun puhutaan kotimaan adoptioista, puhutaan vuositasolla muutamasta sadasta adoptiosta. Tämä tekee adoptiosta enemmän kuin triviaaliteetin, mutta lastensuojelun sijoitusmäärin verrattuna adoption lukumäärät ovat pieniä. Vuonna 2016 tehtiin yhteensä 282 kotimaista adoptiota ja 72 kansainvälistä adoptiota. Vuonna 2015 tehtiin 284

kotimaista adoptiota ja 123 ulkomailta syntynyttä adoptiota. Verrokkivuonna 2010 tehtiin 293 kotimaista adoptiota, jolloin adoptioiden määrää kasvatti rekisteröidyssä parisuhteessa olevien mahdollisuus tehdä adoptio. (SVT 2017, SVT 2016 ja SVT 2011.)

On tunnistettavissa, että kotimaisissa adoptioissa voidaan nähdä ainakin kolme eri tyyppiä. Ensimmäinen on vieraslapsiadoptiot, joissa adoptiolapsi siirtyy vieraaseen perheeseen. Toisessa tyypissä tehdään perheensisäisen adoptio, jossa esimerkiksi perheen uusi mies adoptoi naisen vanhasta liitosta syntyneen lapsen. Kolmas tyyppi on puolestaan edellisen alatyyppejä: esimerkiksi kaksi rekisteröidyssä parisuhteessa elävää naista adoptoi lapsen. Taustalla voi olla internetin välityksellä hankittu mies, joka luovuttaa sukusolut koti-inseminaation keinoin. Tuoreen tutkimuksen mukaan tiedämme, että vuosittain puhutaan noin 30 kappaleesta lastensuojelullisia adoptioita (Laine, Pösö, Ujula 2018). Kuitenkin tämän lisäksi kotimaiset adoptiot jakautuvat edellä mainittuihin alaryhmiin, joiden keskimääräiset lukumäärät ovat myöskin vähän tutkittu aihe.

Sijoitettuja lapsia oli vuonna 2016 adoptoituja lapsia huomattavasti enemmän. Tietyllä tavalla voidaankin ajatella, että mikäli adoptio perustuu pitkälti vapaaehtoisuuteen, on lasten sijoittamisilla oltava merkittävä rooli lastensuojelun työkalupakissa. Suomalaisen sijoituksen erityispiirteenä on se, että sijoitus ei koskaan voi olla pysyvä, vaan pyrkimys on lapsen palaamiseen takaisin perheeseensä. Koska kuitenkin avun tarve ei aina lopu lyhytaikaisen sijoituksen aikana saattavat sijoitukset venyä tai ketjuuntua. Vuonna 2016 oli lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä 57 784 lasta. Laskua on reilut 20 prosenttia verrattuna vuoteen 2015. Yllättävänkin suurelta vaikuttavan vähennyksen takana voidaan nähdä vuoden 2014 sosiaalihuoltolain muutos, joka alkoi asteittain tulla voimaan. Sosiaalihuoltolain mukaisen uudistuksen tausta-ajatus on se, että perhe ja lapsi saa juuri tarvitsemansa asteista tukea. (THL 2018b ja sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Vuonna 2016 huostaanotettuja lapsia oli yhteensä 10 424 kappaletta ja kiireellisesti huostaanotettuja 3529 kappaletta. Molemmissa lukuarvoissa on parin prosentin lasku vuoteen 2015 verrattuna. Kuitenkaan huoli lapsista ei ole vähentynyt. Lastensuojeluilmoituksia tehtiin vuonna 2016 121 372 kappaletta, jossa on kasvua 5,7 2015 vuoteen nähden. (THL 2018b.) Huomioitavaa huostaanotto- ja sijoitusluvuissa on, että ne ovat vähennyksistä huolimatta pitkällä aikavälillä olleet noususuunnassa. Eli yksittäisten vuosien perusteella on vielä vaikea hahmottaa suuremman ajan trendiä.

Samoin lastensuojeluilmoitusten suuri määrä viestittää siitä, että yhteiskunnassamme kaikilla lapsilla eivät ole asiat hyvin.

2.2 Adoptio historiallisessa kontekstissa 1920-luvulta nykypäivään

2.2.1 Adoptiolainsäädännöt ensiaskeleet

Adoptio on kotimaisessa kontekstissa ollut menneinä vuosikymmeniä määrällisesti yleisempi ilmiö. Taustalla on paitsi Suomen oma historia, mutta myös erilainen lainsäädäntö ja yhteiskunnallinen asenneilmapiiri. Suomessa ensimmäinen virallinen adoptiolaki sai alkunsa vuonna 1925. Laki ottolapsista (208/1925) asetti heti lain 1§ edellytykseksi sen, että ottolasta haluavan piti olla iältään vähintään 25 vuotta ja ottolasta ei saanut ottaa ilman puolison hyväksyntää. Ottolapsilaissa myös edellytettiin, että lapseksi ottamisen tulee edustaa lapsen parasta. Tämä mainitaan heti kolmannessa pykälässä, joten lapsen edun käsite ei maassamme ole todellakaan uusi. Huomioitavaa on, että tässä vaiheessa huutolaislaki on jo kumottu köyhäinhoitolain (145/1922) nojalla. Ensimmäisen adoptiolain historiallista painoarvoa ei kannata siis väheksyä.

Suomen tilanne 1920-luvulla oli hyvin erilainen kuin nykyisin. Maa oli kahtiajakautunut. Sisällissota, jossa punaiset ja valkoiset olivat vastakkain, oli jättänyt maahan pelkästään 15 000 punaorpoa. Heistä 500 oli tamperelaisia. Huolimatta sisäisistä ristiriidoista, useimmat näkivät näiden lasten auttamisen tärkeäksi: lapsia pyrittiin toimittamaan lastenkoteihin ja sijaisperheisiin. Suhtautuminen punaisia hävinneitä, kuten leskiä kohtaan, oli silti yhteiskunnallisesti nuivaa ja eriarvoistavaa. (Jalagin 2009 & Kaarninen 2008.)

Samaan tapaan myös talvisota 1939, jatkosota 1940–44 ja Lapin sota 1944–1945 jättivät jälkeensä rikkinäisiä perheitä. Kandidaatintyössäni (Ujula 2017) huomaustin myös rankkojen sotakokemusten vaikutuksesta miesten henkisellet jaksamiselle. Negatiiviset kokemukset tuotiin sotatantereilta kotiin ja ne vaikuttivat myös silloisten isien käyttäytymiseen. Tutkija Ville Kivimäki on tehnyt aiheesta väitöskirjan sekä tieteen popularisoinnin ”Murtuneet miehet: taistelu suomalaissotilaiden hermoista”. Joka tapauksessa Suomen historia on osaltaan myötävaikuttanut siihen, miksi adoptiokysymyksiä on menneinä vuosikymmeninä jouduttu miettimään: lapsilla on ollut vaara jäädä ilman tarvitsemaansa tukea. Sodan vaikutukset näkyivät tehtyjen adoptioiden

määrissä: esimerkiksi vuonna 1950 adoptoitiin peräti 1147 lasta. Taustalla oli paitsi paljon menehtyneitä isiä, mutta myös perheitä, joissa lapsesta ei yksinkertaisesti pystytty huolehtimaan. (Parviainen 2014, 19–21.)

2.2.2 Suurten muutosten vuosikymmenet 1970 ja 1980

Laki ottolapsista (208/1925) oli voimassa pitkään, mutta siihen tuli aikaa myöten täydennyksiä. Adoptiot esimerkiksi kansainvälistyivät 1970-luvun mittaan. Ennen 1970-lukua valtaosa maamme adoptioista oli pelkästään kotimaisten lasten adoptioita. Taustalla oli kansainvälisen kiinnostuksen lisääntyminen: muut pohjoismaat toimivat tässä asiassa Suomelle esimerkkinä. 1970-luvulla kansainvälisen adoption kautta maahamme tuli noin 70 lasta, mutta jo seuraavina vuosikymmeninä adoptioiden määrä kasvoi tasaisesti. (Interpedia 2018.) Kokonaisuudessaan vuonna 1970 adoptoitiin yhteensä 597 lasta alioikeuksien vahvistaman tilaston mukaan (Parviainen 2014, 20).

Samaan aikaan ulkomaisen adoptiovirran voimistuessa kotimaiset adoptiot vähenivät. Esimerkiksi 1950–1960 lukujen taitteeseen verrattuna vuodessa tehtävien adoptioiden määrät olivat pudonneet 200–300 kappaletta (Parviainen 2014, 20). Yksi merkittävä tekijä oli yhteiskunnan muuttunut suhtautuminen yksinhuoltajaäitejä kohtaan. Aborttilaki eli laki raskauden keskeyttämisestä (239/1970) tuli voimaan 1970-luvun alussa. Heti lain ensimmäisessä pykälässä määritettiin, että raskaus voitiin naisen pyynnöstä keskeyttää. Näin moni ei-toivottu raskaus katkesi ja raskauden myötä syntyneitä lapsia ei myöskään annettu adoptioon. Lisäksi päivähoito eli varhaiskasvatuslaki (36/1973) osaltaan vähensi adoptioon annettavien lasten määrää. Lapsen äiti saattoi nyt käydä töissä ja elättää perhettään ja silti pitää lapsen elämässään. Samalla yleinen asenneilmapiiri yksinäisiä naisia kohtaan koheni selvästi: yksinhuoltajuudesta tuli yhteiskunnallisesti hyväksytympi valinta. Naisen aseman paraneminen oli siis yhteydessä adoptiolasten määrän vähenemiseen. (Interpedia 2018 & Korpiola 2014.)

1980-luvulla uudistukset jatkuivat vilkkaina. Vuoden 1985 laki lapseksiottamisesta (153/1985) keskittyi kansainvälisten adoptioiden suuntaan kuten yleisiin lupa-asioihin ja järjestelyihin. Samalla kuitenkin siinä säilytettiin aikaisemman lain muotoilu, jonka mukaan adoptiolla pyritään lapsen parhaaseen. Adoptio voidaan lain mukaan vahvistaa vasta, jos sen harkitaan olevan lapsen edun mukaista ja ennen adoption vahvistamista on selvitetty, että lapsi tulee saamaan hyvän hoidon ja kasvatuksen. 1980-luvulla säädettiin lain luvussa 3 oleva ottolapsineuvonta. Ottolapsineuvonta oli nykyaikaisen

adoptioprosessin edeltäjä ja keskittyi hyvin pitkälti samankaltaisiin asioihin. Myös vahvan adoption käsite on peräisin 1980-luvulta. Vahvalla adoptiolla tarkoitetaan tässä yhteydessä adoption kestävyyttä ja juridista purkamattomuutta. Yhtenä tarkoituksena tälle oli se, että adoptiolapselle taattiin perheen muiden lasten kanssa tasavertainen asema esimerkiksi perintöasioissa. (Interpedia 2018.)

2.2.3 Kansainvälisen yhteistyön 1990-luku ja nykypäivä

1990-luvulla suuria lainsäädännöllisiä mullistuksia ei tapahtunut Suomessa adoptiosektorilla. Taustalla saattoi olla lama ja siitä johtunut hyvinvointivaltion kriisipuhe. Kun kotimaassa huomio oli toisaalla, kansainvälisen adoptioyhteistyön kentällä tapahtui paljon. Pohjoismainen adoptioneuvosto Nordic Adoption Council (NAC) aloitti toimintansa, samoin adoptiojärjestöt olivat mukana Haagin sopimuksen asiantuntijaraadissa sekä Euroopan adoptiotoimijat yhdistävä EurAdopt, johon valtaosa järjestöistä myös päätti liittyä. (Interpedia 2018.)

Uusin adoptiolaki (22/2012) on valmistunut suhteellisen hiljattain ja siinä on nähtävissä pitkäaikainen historiallinen kehityskaari. Kansainväliset adoptiot ja lapsen edun keskeisyys ovat yhä selvästi nähtävillä lain ulkoasussa. On kuitenkin tapahtunut myös paljon muutoksia. Samaa sukupuolta olevien parien adoptiot ovat yleistyneet ja normaalistuneet. Adoption neuvontaprosessi on kehittynyt ja sisällöltään moninaistunut. Järjestökenttä on muotoutunut vastaamaan koko maan tarpeisiin. Yhä enemmän nähdään yhteistyötä adoptiopalveluiden ja lastensuojelun kanssa, kun äidit ja isät harkitsevat, mikä olisi heille paras tapa edetä lastensuojeluasioissa. Myös isälle hahmotetaan aikaisempaa keskeisempää roolia adoptioneuvonnassa. On mielenkiintoista nähdä, mihin suuntaan yleinen keskustelu ja lainsäädäntö muovaavat adoptiota tulevana vuosina. Yksi trendi vaikuttaisi olevan avoimen adoption suosion lisääntyminen.

3 ISYYSTUTKIMUKSEN NÄKÖKULMIA

Isyydestä on kirjoitettu paljon erityisesti kansainvälisessä kontekstissa. Isän roolia lapsen elämässä on analysoitu ja sitä, millaiset oikeudet isällä on suhteessa lapseensa. Isästä muodostuukin aineistossani monipuolinen, mutta samalla myös ristiriitainen kuva. Isäsanaan sisältyy piileviä odotuksia ja velvollisuuksia. Siksi on hyvin merkityksellistä, mistä kulmasta isyyttä lähestytään.

3.1 Isyyttä lähestymässä

3.1.1 Maskuliinisuus ja isyys

Kandidaatintyössäni (Ujula 2017) lähestyin biologista isää maskuliinisuuden näkökulmasta käsin. Puhuttaessa sosiaalisista ongelmista, miehelle määritetään kaksi hyvin paljon toisistaan eroavaa kuvaa: joko hän on olosuhteiden uhri tai aktiivinen syyllinen erilaisten ongelmien takana. (Autonen–Vaaraniemi 2009, 34–35.) Tällainen tarkastelu näyttäytyy minusta turhan yksioikoiselta ja yksinkertaistaa liikaa sitä monivivahteisuutta, joka väistämättä liittyy miehiin ja isyyteen. Mykkänen et al. (2017, 240–243) on tutkimuksessaan hahmottanut isälle laajempia rooleja narratiivien avulla. Isä voi esimerkiksi omaksua sankarin narratiivin, jolloin hän hakee ongelmiinsa apua ja saa sitä. Anonyymit Alkoholistit tunnistettiin artikkelissa yhdeksi tällaiseksi vaihtoehdoksi. Yhtä lailla hän voi näyttäytyä uhrina tai ulkopuolisena.

Maskuliinisuus saattaa olla ongelmallinen miehille. Mies joutuu pohtimaan, millainen käytös täyttää kulttuuriset maskuliinisuuden standardit. Maskuliinisuus voi myös estää selviytymismekanismien käytön, kun henkilö joutuu pohtimaan minkälaista hänen käytöksensä tulisi olla ja voiko hän miehenä käyttäytyä tietyllä tavalla. Maskuliinisuus voi siis kutistaa miehen toimintavaihtoehtoja: vain tietynlainen toiminta nähdään kulttuurisesti hyväksyttävänä. Esimerkiksi naiset voidaan nähdä pääsääntöisesti hoivaajina, mutta mitä jos mies toimiikin vaimonsa omaishoitajana? Samaan aikaan vanhempien miesten maskuliinisuuden toteuttamiselle ei ole kulttuurillisesti tunnustettua muotoa. (Buchholz & Boyce 2009, Vii)

Isyyttä onkin pyritty määrittelemään mallitarinoiden kautta. Eri aikoina tietynlainen isäkuva on korostunut, tästä syystä yhteiskunnallinen isän ihanne onkin aina muuttunut.

Kekäle ja Eerola (2014, 19–20) ovat tunnistaneeet historian valossa isyydelle kolme eri ideaalitarinaa: esimoderni vaihe, moderni vaihe ja postmoderni isyystarina. Nämä ovat kunakin aikana sellaisia isyyden muotoja, jotka olivat yhteiskunnallisessa mielessä ”ideaaleja”.

3.1.2 Hoivaisyyden nousu

Varhaisin isyyden mallitarina on esimoderni vaihe, jossa isällä oli selkeästi äidistä eroava perherooli. Hän työskenteli tavallisesti perhepiirissä, mutta patriarkallinen rooli antoi hänelle vaihtoehdon halutessaan osallistua perheen asioihin tai jättää osallistumatta. Modernin isyystarinaa siirryttiin teollistumisen myötä. Isä oli mies, joka huolehti perheen elannosta ja koti puolestaan oli äidin valtakunta. (Kekäle & Eerola 2014, 19–27.)

Vasta viimeisimmässä eli 1970–1980 luvulta lähteneessä postmodernissa vaiheessa isä on suuremmin lähentynyt lastensa kanssa. Postmodernissa vaiheessa hyväksytään erilaisia isyyden muotoja ja molemmat vanhemmat osallistuvat rinta rinnan perheen elättämiseen ja perheen asioista huolehtimiseen. Tämä niin sanottu hoivaisyyden nousu on tullut tutuksi suomalaisille esimerkiksi presidentti Sauli Niinistön ostaessa vaippoja lapselleen. (Kekäle & Eerola 2014, 19–27 ja Aamulehti 2018.) Presidenttiä on Suomessa totuttu pitämään arvojohtajana, joten hänen näyttämänsä isäkuva on yhteiskunnallisesti merkittävä.

3.2 Isäkirjallisuus linkittyy mieheyteen, perheeseen ja vähemmistöihin

3.2.1 Isyyden moninaisuus, ristiriidat ja perheihanne

Kansainvälisiin isyystutkimuksen klassikoihin kuuluu Scott Coltrane, joka on monipuolisesti kirjoittanut isyyden eri ominaispiirteistä. Yksi hänen viime vuosien artikkeleistaan (Coltrane et al. 2013) käsittelee miesten pitkän ajan palkankehitystä. Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että isien palkka nousee lapsen saamisen myötä esimerkiksi isän lisätessä tehtyjä työtunteja. Miten käy, jos isä mukautuu perheen tilanteeseen ja vähentää tekemäänsä työtä perheen takia tai on työttömänä? Pitkällä ajalla tämän joustavuuden vaikutus on siinä, että isän urakehitys kärsii ja palkkakehitys heikkenee. Nämä ristiriidat pakottavat isän tekemään valintoja siitä, millä tavoin hän haluaa toteuttaa isyyttään. Artikkelissa puhutaankin osuvasti isään kohdistuvasta stigmasta. Jo aikaisemmin Coltrane on ottanut kantaa keskusteluun, jossa normatiivinen

1950-lukulainen isyys ja perheihanne nähdään ainoana oikeana. Hänen mukaansa keskustelu on vaarassa syrjäyttää vähemmistöihin kuuluvat henkilöt, joiden vanhemmuutta ei tuettaisi samalla tavalla kuin heteroseksuaalisten vanhempien. Poliittinen agenda onkin hänen mukaansa ollut suunnattu hyödyttämään tietynlaisia ihmisiä ja heidän etuaan ja onkin moraalisesti tärkeää tunnistaa tällaisen toiminnan vaikutukset. (Coltrane 2001, 387–388, 412.)

Coltranen toinen merkittävä tutkimusmielenkiinto kohdistuu vähemmistössä olevien isien rooleihin. Hän on tarkastellut matalan tulotason meksikolais-amerikkalaisperheitä ja tehnyt huomioita siitä, millaista isyyttä he toteuttavat. Tutkimuksessa todetaan, että isät osallistuvat enemmän lasten elämään, kun perheessä arvostetaan rituaaleja, äidit tekevät enemmän töitä ja äitien tienatessa enemmän, miehet osallistuvat enemmän kotitöihin. Vaikka meksikolaisisia stereotyyppisesti pidetään niin sanotun machomiehisisyyden edustajina, todetaan meksikolaiseksi identifioituvien miesten osallistuvan enemmän feminiinisenä pidettyihin toimintoihin perheessä. (Coltrane, Parke ja Adams 2004.)

Pohjoismaista tutkimusta eri tulotasoihin kuuluvista isistä on saatavilla niukasti. Vuori ja Åstedt-Kurki (2011) ovat toteuttaneet tutkimuksen suomalaisista matalan tulotason miehistä sekä heidän kokemuksistaan terveydestä ja hyvinvoinnista. Tutkijat argumentoivat, että yksittäisten isien ja perheiden hyvinvoinnin varmistamiseksi tulisi aktiivisesti tiedostaa isien yksilölliset lähtökohdat.

Coltrane on lähestynyt isyyttä ja mieheyttä laajemmasta perspektiivistä käsin. Sosiologina hän on tarkastellut sukupuolta ja kansoihin liittyviä ennakkoluuloja 1990-luvun mainoksissa. Artikkelissaan hän todennut, että valkoisiin miehiin liitetään voimakkuuden ajatus, kun taas esimerkiksi afroamerikkalaiset esitetään väkivaltaisina. Luonnollisesti katsantokanta ei rajoittunut pelkästään miehiin, vaan vastaavasti tutkimuksessa tunnistettiin stereotypioita myös eri ihonvärisistä naisista. (Coltrane & Messineo 2000.) Tällainen oman ajattelunsa stereotypioiden tunnistaminen on mielestäni tärkeää, jotta tiedostetaan isyyden toteuttamisen moninaisuus ja postmodernin isyyden elementit (Kekäle & Eerola 2014, 19–27). Jos alitajunnassa on käsitys isistä tietynlaisina toimijoina, voi olla vaikea havaita muunlaisia näkökulmia. Gregory ja Milner (2011, 588, 600–602) ovat tutkineet isyyden uutta sosiaalista konstruktia Ranskassa ja Iso-Britanniassa. Tutkijoiden päätelmät ovat, että isyydelle on löydettävissä uusia toteutumismuotoja kuten vahvempi sitoutuminen kodin ja lasten huolenpitoon ja

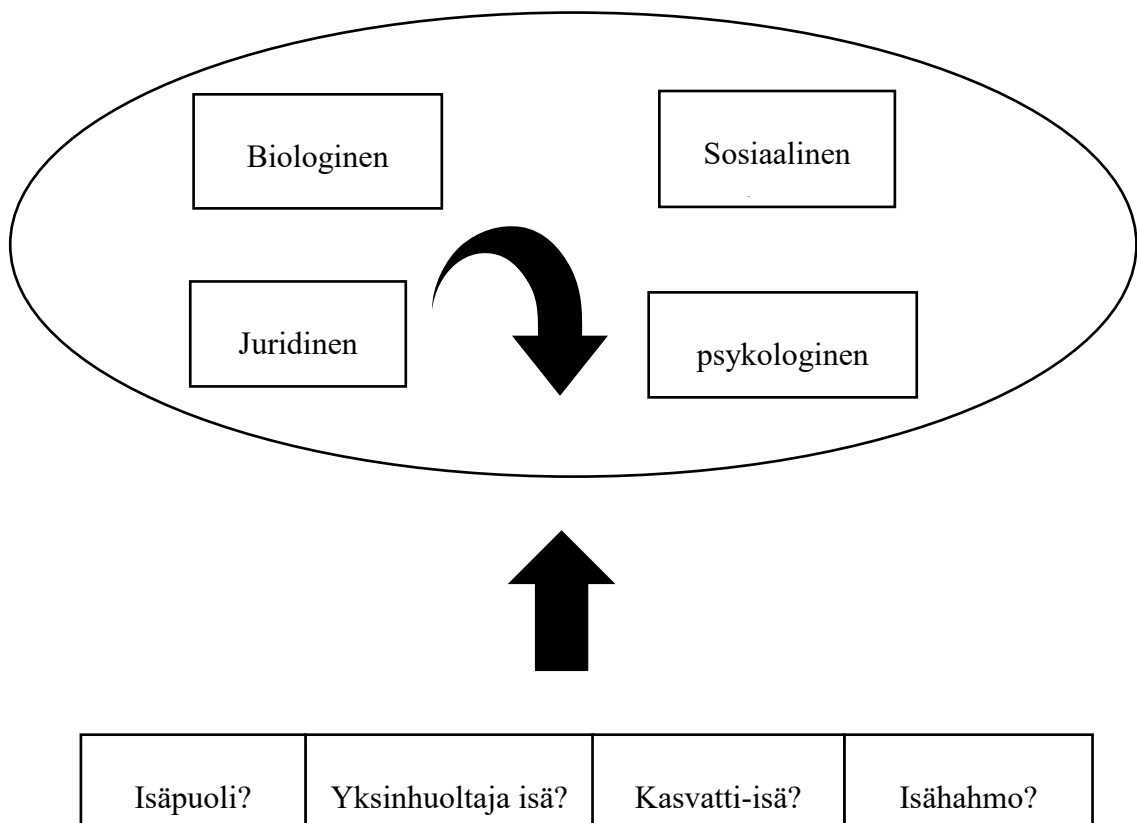
vastaavasti vähempi sitoutuminen palkkatyöhön kodin ulkopuolella. Samaan aikaan kulttuuri kuitenkin yhä tuottaa stereotyyppistä ja yksipuolista mieskuvaa paikallisista miehistä.

Suomalaisten opiskelijoiden parissa on tehty tutkimusta siitä, millaisena he näkevät perherakenteen tulevaisuudessa. Opiskelijat tunnistivat toisestaan poikkeavia rooleja perheelle, osa ei pitänyt perinteistä vanhemmuuden roolia houkuttelevana, mutta sosiaalisen liberalismien ajatusten kautta oli tunnistettavissa myös vastakkaistakin näkemystä. Yleisesti heikompa suhtautumista perheeseen voidaan selittää kasvavan individualismin eetoksen kautta. Perheen rakenteesta käydään globaalia keskustelua, jos tätä keskustelua ei syystä tai toisesta rajattu yhteiskunnan toimesta. (Forsberg & Nätkin 2016 ja Giddens 1999, 51–66.) Perherakenteen muuttuessa myös isän roolikin tulisi vastaavasti muuttumaan tulevaisuudessa. Yksi tärkeä teema isyydestä puhuttaessa on myös ero. Ero on miehille moraalinen kysymys, sillä he saattavat kokea sen vaikuttavan negatiivisesti lapsiinsa. Eroa voidaankin tästä syystä perustella omien oikeuksien kautta tai kritisoiden vahvaa äitiyskeskeistä diskurssia. (Forsberg & Autonen-Vaaranieniemi 2017.)

Isyyden moninaisuutta on mallinnettu kotimaisessa tieteellisessä kirjallisuudessa. Pitkäaikainen isyystutkija Jouko Huttunen (2001) jakaa isyyden neljään eli luokkaan: biologiseen isyyteen, juridiseen isyyteen, psykologiseen isyyteen ja sosiaaliseen isyyteen. Kandidaatintyössäni (Ujula 2017) tarkastelin Huttusen (2001) isyyden nelikehikon kautta biologiselle isälle hahmottuvia rooleja. Huomioitavaa on, että isä voi Huttusen mukaan samaan aikaan kuulua, vaikka kaikkiin näihin neljään luokkaan tai vastaavasti kuulua pelkästään mihin tahansa yhteen. Biologisessa isyydessä kyse on siitä, että lapsessa on isän sukusoluja eli hän on tämän jälkeläinen. Juridisessa isyydessä isä on lapsen vanhempi lain edessä ja vastaa hänen hoidostaan ja huolenpidostaan Suomen lain edellyttämällä tavalla. Esimerkiksi adoptioisästä tulee adoptiopäätöksen myötä lapsen juridinen isä. Sosiaalista isyyttä isä toteuttaa esimerkiksi leikkiessään lapsensa kanssa ja ottaessaan julkisilla paikoilla isän roolin harteilleen. Psykologinen isyys on mutkikkain määriteltävä: siihen kuuluu koettu isyys. Lapsen tulee kokea tietty mies isäkseen ja vastaavasti tämän miehen tulee kokea lapsi omakseen. Psykologinen isyys ei tästä syystä synny hetkessä, vaan vaatii kehittymistä. On mahdollista, että esimerkiksi sosiaalinen isyys ajan myötä syventyy myös psykologiseksi isyydeksi.

Tunnistin myös kansainvälisestä kirjallisuudesta muita tähän kehikkoon kuulumattomia muotoja. Esimerkiksi adoptioisyyttä tutkinut Clapton (2013) kuvailee teoksessaan ”Social Work With Fathers: Positive Practice” näitä rooleja. Isyyden määrittelyä on myös kritisoitu siitä suunnasta, että 1950-lukulainen isyys ja perheihanne voidaan nähdä yhteiskunnan ainoana oikeana mallina. Tällöin vähemmistöjen vanhemmuus ei saisi vastaavanlaista tunnustusta ja tukea. (Coltrane 2001, 387–388, 412.) Eli kun puhutaan isyydestä, puhutaan hyvin moniulotteisesta ilmiöstä, jota monenlaiset miehet voivat toteuttaa hyvin eri tavoin omassa elämässään. Määrittelyjen eroista kirjallisuudessa kertoo se, että aiheesta ei ole yhtä laajalti hyväksyttyä totuutta. Tästä syystä kokemuksellisuuden tutkiminen on arvokas keino syventyä tähän tietoon. Alla olevassa taulukossa (Taulukko 2) on pohdittu näitä isyyden muotoja.

Taulukko 2: Isyyden muodot Huttusen (2001) ja Claptonin (2013) mukaan, taulukko Ujula (2017). Huttusen (2001) mukaan isyyttä voidaan hahmottaa soikion sisällä olevan nelikentän avulla, mutta Clapton (2013) pohtii myös käsitteellisen isyyden kuten isähahmon olemassaolon merkityksellisyyttä lapsen kannalta.

3.2.2 Muuttuva isyys: isyydestä tehtävissä sekä positiivia että negatiivisia tulkintoja

Perhe-elämä on muutosten kourissa. Yhä enemmän miesten ja naisten väliset suhteet päättyvät eroon. Kummallekaan sukupuolelle parisuhde ei nykyaikana edusta turvasatamaa, jonka varaan voi rakentaa elämänsä. Tämä on yleisesti tiedostettu asia. Sen sijaan vähemmän tiedossa on se, että isät ovat etääntyneet yhä enemmän lapsistaan. Isät eivät asu yhtä usein kotona lasten kanssa kuin aikaisemmin ja yhteydenpito lapsiin ei välttämättä ole ongelmatonta. Samaan aikaan isä saattaa elää uuden puolison ja hänen lastensa kanssa, jolloin hän ei tiedä enää kenen kanssa hänen pitäisi ylläpitää läheisiä suhteita. Vaikka verrattaisiinkin äitiydessä tapahtuneita muutoksia historialliseen perspektiiviin, ovat isyydessä tapahtuneet muutokset suurempia. (Oláh, Bernhardt ja Goldscheider 2002, 25.) Voidaankin sanoa, että enää ei ole selvyyttä siitä, miten isyys yksioikoisesti määritellään: miten isien tulisi toteuttaa vanhemmuuttaan ja tulisiko keskittyä luomaan suhteita uuden puolison lapsiin vai säilyttää ne biologisiin jälkeläisiin. Joskus voidaan jopa kyseenalaistaa, ovatko nämä miehet edes isiä. Lasten biologisella äidillä saattaa olla uusi mies, joka on ottanut lapsen hoidettavakseen, samoin uuden naisystävän lapsella saattaa jo olla biologinen isä. (em. 25, Morgan 2002.)

Jos edellinen kansainvälinen keskustelu vietäisiin kotimaiseen kontekstiin todennäköisesti edellisessä alakappaleessa mainittu Jouko Huttunen (2001) tunnustaisi esimerkki-isän toteuttavan ainakin biologista isyyttä ja mahdollisesti myös sosiaalista isyyttä, jos on nähtävissä riittävä kontakti biologisen isän ja lapsen välillä. Oman tutkimusaineiston perusteella havaitsen myös tilanteessa ainakin hiljaisen isyyden piirteitä, joka on oma laajennukseni Huttusen isyyden nelijakoon kandidaatintyöni (Ujula 2017) asettaman mallin pohjalta. Esittelen hiljaisen isyyden tarkemmin adoptioneuvojien haastattelujen analyysin yhteydessä. Oláhin et al. (2002, 25) mainitsemasta etääntymisestä huolimatta isyyttä esitetään kuvissa ja mediassa hyvin tavallisesti: isä esimerkiksi leikkii onnellisesti pienen lapsen kanssa. Kuitenkin termi isä samaan aikaan peittää näkyvistä haastavia käsitteitä kuten ”koti”, ”biologinen” ja ”poissaolo”. Samalla se yksinkertaistaa vanhemmuutta keskittymällä pelkästään isän ja hyvin pienen lapsen väliseen suhteeseen. Missä ovat isät ja heidän aikuiset lapsensa? Entä tilanteet, joissa isän lapsella on jo itsellään omia jälkeläisiä? Kompleksisuutta lisää tieto erilaisista tilanteista ja isyyksistä. Samalla isyyden käsitteen taakse kätkeytyy kipeitä asioita kuten väkivalta ja hyväksikäyttö. (Morgan 2002, 273.) Isästä on siis moneksi sekä hyvässä että pahassa.

Kaikilla meillä on jonkinlainen ideaali isyydestä: jos isää ei ole, isyysskysymys heijastuu isättömyyden kokemuksen kautta ja ehkä muovautuu jonkinlaiseksi yhteiskunnan muovaamaksi unelmaisyydeksi.

Morgan (2002, 284–286) on tunnistanut keskeisiksi isyyttä muovaaviksi käsitteiksi 2000-luvun taitteessa yksilöllisyyden eli individualisaation, refleksiivisyyden ja globalisaation. Näiden käsitteiden kautta voidaan hänen mukaansa tehdä joko positiivisia tai negatiivisia tulkintoja isyydestä. Esimerkiksi hän pohtii sitä, onko yksilöllisyyden painottamisessa menty jo liian pitkälle. Vaikka isä voi tehdä valintoja omasta vanhemmuudestaan, on taustalla mahdollisia rajoituksia kuten yhteiskuntaluokka tai etninen tausta, jotka estävät individualismin toteuttamisen.

Yksilölliset valinnat saattavatkin Morganin mukaan kuulua tietynlaisille ihmisille kuten hyvin taloudellisesti toimeentuleville, joilla on lisäksi riittävästi sosiaalista pääomaa. Hän päätyykin luokittelemaan miehet kolmeen eri joukkoon sen mukaan, miten paljon kyseiset miehet pystyvät vaikuttamaan asioihinsa. Samaan tapaan Morgan tunnistaa, että sukupuoleen kytkeytyvät rakenteet voivat tarjota joillekin isille runsaasti etuja patriarkaatin muodossa, mutta osa miehistä voi kokea jäävänsä näiden etujen ulkopuolelle. Osa miehestä voi myös taistella vallitsevia rakenteita vastaan ja pyrkiä kumoamaan niitä. (Morgan 2002, 284–286.)

3.2.3 Millainen kuva isyydestä muodostuu?

Kokonaisuutena maskuliinisuudesta muodostunut kuva kirjallisuuden pohjalta on yhtä moninainen kuin isät itse. Isyystutkimusta voidaan tehdä paitsi perhepiirissä myös etäällä asuvien isien kanssa. Voidaan käydä keskusteluja siitä, kenelle isän asema ja roolit kuuluvat. Määrittelyissä paistaa kuitenkin voimakas vapaus ja individuaalisuus: isät voivat itse vaikuttaa siihen, miten isyyttä toteutetaan. Individuaaliteetti vaikuttaa isyyteen myös välillisesti: jos perheen rakenne muuttuu, muuttuu myös toteutettava isyys.

Tärkeimpänä havaintona kirjallisuuden pohjalta voidaan sanoa, että ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa isyyden toteutustapaa. Vaikka tiettyinä aikoina jonkinlainen isyys on aina nähty toista toivottavampana, isyys on kulttuurisesti tuotettu käsite, jonka ominaisuuksia me todennamme jokapäiväisessä elämässä. Se millainen isyys on milloinkin tavoiteltua, riippuu ympäröivästä yhteiskunnasta ja ajattelutavastamme. Näenkin isyyden aikakautensa tuotteena. Siksi hyvää isyyttä pohtiessamme meidän tulisi filosofisen

ajattelun lisäksi hyödyntää lainsäädäntöä ja pohtia esimerkiksi sitä, millainen isyys parhaiten toteuttaa lapsen etua. Koska lasten tilanteet ovat yksilöllisiä, voidaan useampi erilainen isyyden malli nähdä hyväksyttävänä.

4 BIOLOGINEN ISYYS TUTKIMUKSEN KOHTEENA

Adoptioon suostuneesta biologisesta isästä tehdyt tutkimukset ovat pitkälti kansainvälisiä, joten tästä syystä lähteistyksessäni eivät korostu kotimaiset aineistot. Tämä tulee huomioda myös mahdollisia yleistäyksiä tehtäessä Suomen tilanteeseen. Maamme adoptioprosessin lähes ainutlaatuinen periaate vapaaehtoisuudesta eroaa suuresti esimerkiksi Iso-Britanniassa vallitsevista toimintaperiaatteista. Tämä luku toimii pohjana ryhmähaastattelulle, joissa otetaan aktiivisesti esille teemoja, joita myös kirjallisuudessa pidettiin mainitsemisen arvoisina. Tarkoitukseni on todeta, mitkä asiat koetaan tärkeiksi sekä kirjallisuudessa että käytännön adoptiotyössä Suomessa.

4.1 Biologiseen isään liittyvät ristiriidat

4.1.1 Biologiset isät ovat tunnettuja henkilöitä kirjallisuudessa

Biologisesta isästä ja hänen rooleistaan on kirjoitettu monipuolisesti. On korostettu isän tärkeyttä, mutta myös biologisen isäsuhteen ongelmallisuutta. Yleisesti on problematisoitu biologista isyyttä ja sen merkitystä lapsen elämässä. Raskausaika on looginen side biologisen äidin ja lapsen välille, mutta yhtenevää prosessia ei ole hahmotettavissa miehen ja lapsen välille. (Clapton 2003, 30–31.) Kiintymystä lapsen ja biologisen isän välillä se ei silti poista, esimerkiksi erotilanne on isälle moraalisesti haastava kysymys (Forsberg & Autonen-Vaaranieniemi 2017). Huttusen (2001) sosiaalisen isyyden tarkastelu voitaisiin teoreettisesti ulottaa myös raskausaikaan, jos mies esiintyy yhdessä raskaana olevan naisen kanssa. Tällöin hänen voitaisiin ajatella jo ennakolta toteuttavan sosiaalisen isyyden rooliaan, mutta tämäkään side ei ole yhtä väkevä kuin biologisen äidin ja lapsen välille muodostuva.

Iso-Britanniassa biologinen isä on tavallisesti menettänyt lapsensa oikeuden päätöksellä ja lapsi on tämän pakkotoimenpiteen kautta adoptoitu. Viime vuosina on herätty siihen, että biologisille isille voidaan hahmottaa merkittävä rooli lapsen elämässä. Biologiset isät kokevat tyypillisesti adoptioprosessin nöyryyttävänä ja häpeällisenä, mutta kuitenkin perinnön ja kulttuurisen taustan tuntemuksen tarjoaminen lapselle nähdään nykyään tärkeänä. Aikaisemmin Britanniassa 1900-luvun alkuvuosikymmeninä biologinen isä on vaikuttanut lapsen elämän kannalta moraalisesti ja laillisesti merkityksettömältä

hahmolta. Uusi kehityskulku onkin merkittävä edistysaskel biologisten isien oikeuksien kannalta. Kehityksen nopein kärki tapahtui vain 20 vuotta sitten, joten ilmiönä asia on suhteellisen tuore. (Clifton 2012, 43 ja Keating 2009.) Tämä saa myös pohtimaan Huttusen (2001) ajatusta juridisesta isyydestä laajemmalla kantilta esimerkiksi jaetun vanhemmuuden diskurssin kautta. Suomen lainsäädäntö ei aseta biologiselle isälle vaatimuksia adoption jälkeen, mutta ei toisaalta myöskään suuria oikeuksia. Avoimen adoption ja lisääntyvän keskusteluyhteyden kautta suhtautuminen biologisen isän ja lapsen tapaamisiin voi muuttua myönteisemmäksi tulevaisuudessa.

4.1.2 Adoptio biologisen isän kriisitilanteena

Cliftonin (2012, 43, 51) kuvaus adoptiosta kriisitilanteena tuli esiin samansuuntaisena kuin Claptonin vuosien (2003) ja (2001) artikkeleissa havaittiin. Kuitenkin biologisen isän kokema häpeä nousi Cliftonin tutkimuksessa vahvemmin eriteltynä esille. Cliftonin mukaan häpeä on tiedostettu, mutta se on jäänyt epämääräisen toteamisen tasolle. Biologinen isä voi olla enemmän häpeäorientoitunut tai syyllisyysorientoitunut riippuen hänen luonteestaan ja käytöksestään. Häpeään ja syyllisyyteen voidaan liittää ajatus isyyden sosiaalisen elementin pettämisestä ja kykenemättömyydestä täyttää isälle asetettuja odotuksia. Tässä yhteydessä voidaan nostaa esille ajatus siitä, että osalla isistä on enemmän resursseja täyttää isyydelle asetetut edellytykset, joten kykenemättömyyttä suoriutua isyyden velvoitteista ei voi suoraan asettaa isää vastaan. (Morgan 2002, 284–286 ja Huttunen 2001.)

Samoin kuin isähahmon läsnäolo huomataan, myös sen katoaminen saattaa herättää huomiota. Tutkimuksessaan Clifton (2012) esittääkin, että biologisia isiä voisi luokitella heidän käyttäytymisensä perusteella. Tarkastelun kriteereiksi listataan moraalisuus, halu taistella oikeuksistaan, empatiakyky ja biologiselle isälle hahmottuva rooli. Se kuinka vahvana tai heikkona mikäkin näistä luokista isän elämässä korostuu, määrää hänen tyyppinsä tai asemansa. Tämän isyyden hahmottumisen mukaan tulisi valita se toimintatapa, jonka kautta isän kanssa työskennellään. (Clapton 2001, Clapton 2003, Clifton 2012, 52 ja Huttunen 2001.)

Cliftonia (2012, 52) vastaan voidaan kuitenkin argumentoida, että on vaikea saada kaikkea isyyttä mahtumaan muutamaan kapeaan tyyppiin. Se on myös ristiriidassa individualismin nousun kanssa, jota esimerkiksi opiskelijoiden perhekäsitykset osoittavat. Voidaanko ulkoapäin asettaa kriteerit, joilla arvioidaan sosiologisessa

mieleissä ihmisen oikeata käytöstä? (Forsberg & Nätkin 2016 ja Giddens 1999, 51–66.) Onhan pelkästään isyyden määrittäminen vaikea tehtävä käsitteen moninaisuuden vuoksi kuten Claptonin (2013) ja Huttusen (2001) hahmotelmien eroavaisuuksista voidaan päätellä. Clapton (2013) onkin päätenyt toteamaan, että isyyttä ei passiivisessa mielessä enää ole. Isyyden riittävä määrittely ei hänen mukaansa ole enää yhtä kuin vaimonsa kanssa naimisissa oleva mies, jolla on tämän kanssa jälkeläisiä. Samoin argumentoin kandidaatintyössäni (Ujula 2017, 9), jossa totesin, että biologinen isyys ja isyys koettujen roolien kautta voivat olla toisiaan vastatusten. Tilanteittain voidaan jopa käydä kilpailua siitä, kenellä on oikeus pitää itseään kunkin lapsen isänä. Biologisen isän ja isäpuolen samanaikainen olemassaolo lapsen elämässä on myös sosiologisesti mielenkiintoinen ilmiö, sillä laajamittaisesti se on esiintynyt vasta yhden sukupolven ajan. Kulttuuriset käyttäytymisen normit ovatkin tästä syystä vielä kehittymässä ja vaihtelevat suuresti perheitten välillä. (Klaus, Nauck, Steinbach 2012, 156–157 ja Cherlin 1978.)

4.2 Biologisen isyyden kanssa työskentely

Voidaan käydä perusteltua keskustelua siitä, miksi isien ja ylipäättään miesten kanssa työskentelyyn pitäisi sosiaalityössä panostaa. Kirsi Juhila (2006) on tarkastellut kirjassaan ”Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina”, niitä yhteiskunnallisia tehtäviä, paikkoja ja rooleja joita sosiaalityölle voidaan hahmotella. Työn naisvaltaisuus ja asema ovat eräitä esille nousseita tekijöitä. Myös ympäröivän maailman vaikutus, kuten niin sanottu uusi julkisjohtaminen eli New Public Management, sekä organisaatiossa vallitseva työote vaikuttavat siihen, millaista sosiaalityötä työntekijä voi toteuttaa. Voidaankin kysyä, miten hyvin naisvaltaisella alalla pystytään ottamaan huomioon miesasiakkaiden tarpeet ja kohtaamaan heidät ammatillisesti? Tai tarvitseeko ylipäättään isää kohdata eri tavalla kuin äitiä? Tällä hetkellä maamme sosiaalityöntekijöistä yli 90 prosenttia on naisia ja sukupuoli vaikuttaa voimakkaasti työntekijöihin kohdistuviin ennakko-oletuksiin ja stereotypioihin. Osa näistä stereotypioista sai jo alkunsa sosiaalityön alkuaikoina, jolloin filantropiaa toteuttivat varakkaampiin luokkiin kuuluvat naiset. (Nordlund 2016, 16–17 ja Granfelt et al. 2004.) Taustalla voivat siis vaikuttaa yhteiskunnalliset tiedostamattomat ajatusmallit, joita ei aktiivisesti kyseenalaisteta.

Kun mies on sosiaalityön asiakkaana, hän voi paitsi kokea mielestään asiatonta kohtelua työntekijän taholta, mutta myös itse omalla käyttäytymisellään halveksia työntekijän

ammattitaitoa. Etukäteen syyllistä osapuolta on tästä syystä turha hakea, vaan pyrkiä molempia osapuolia tukevaan kommunikaatioon ja vuorovaikutukseen. On myös todettava, että suhtautuminen miessosiaalityöntekijöihin on yhtä lailla ristiriitaista. Miespuoliset työntekijät saatetaan nähdä sankareina, jotka tarpeen tullen puolustavat naistryöntekijöitä ja tekevät uutterasti töitä. Heidän maskuliiniset ominaisuutensa nähdään ylevinä myös fiktiivisissä sosiaalityöntekijän kuvauksissa. Samaan aikaan kuitenkin voidaan reflektoida sitä, miksi fiktio on sellaista kuin se on. Asiakkaille saattaa näyttäytyä erilainen kuva sosiaalityöntekijän ammatista kuin sen harjoittajille. Isät voivat kokea sosiaalityöntekijän enemmän hallinnollisia päätöksiä tekevänä virkamiehenä kuin heistä aidosti välittävän henkilönä. (Freeman & Valentine 2004, 469–470 ja Nordlund 2016, 16–17.)

Mielenkiintoista kyllä tämän sankarimyytin rinnalla elää kotimaisessa kontekstissa täysin vastakkainen näkemys. Tämän ajattelutavan mukaan miestyöntekijä voidaan ääriesimerkkinä esittää androgyninä tai heikkona nyhverönä. Miessosiaalityöntekijöiden haastatteluissa tämä näkökulma ei kuitenkaan korostunut, vaan miessosiaalityöntekijät kokivat pääosin toteuttavansa selkeästi maskuliinista sukupuoliroolia. Negatiivinen rooli on haastateltavien mukaan mahdollisesti syntynyt sosiaalityön sukupuolijakauman takia, jossa persoonan sijaan huomion on varastanut sukupuoli. Sosiaalityön imagon kehittäminen nähtiin yhtenä keinona saada lisää miehiä alalle. (Punakivi 2008 ja Nordlund 2016, 16–17.) Johtopäätöksenä voidaan todeta, että kiistattoman myönteistä vastausta eivät siis saaneet miestyöntekijäkään, joten biologisten isien tai adoptiovanhempien kohtaamisen vaadittavan asiantuntemuksen ei voida katsoa olevan sukupuolesta kiinni oleva tekijä. Pikemminkin työntekijän oma asiantuntemus ratkaisee. Kuitenkaan en voi olla pohtimatta voisiko Juhilan (2006) tarkastelemien sosiaalityön yhteiskunnallisten paikkojen nähdä laajenevan, jos sosiaalityötä toteuttaa aikaisempaa moninaisempi ihmisjoukko?

Biologisten isien aseman parantamiseksi Clapton (2001, 58) näkee tärkeänä, että he olisivat aktiivisesti mukana jo adoptioprosessin aikana. Työntekijöiltä puolestaan vaaditaan sitä, että papereihin ei automaattisesti kirjattaisi, isä tuntematon, vaan tehtäisiin aktiivista työtä sen eteen, että lapsen biologinen isä tulisi kirjatuksi ylös papereihin. Tämä on tärkeää paitsi biologisen isän itsensä kannalta, mutta myös adoptiolapsen. Jos adoptoitu myöhemmin selvittää juuriaan on tuskallista havaita, että isästä ei välttämättä ole saatavilla kunnollista tietoa. Clapton myös argumentoi, että myytti vain yhdestä

luonnollisesta vanhemmasta, eli äidistä, ei ole perusteltu. Suomalaisessa kontekstissa adoptiolaki (22/2012) säätelee niitä edellytyksiä, joiden nojalla adoptio voidaan tehdä. Adoptiolain 11 § mukaan vanhempien suostumus vaaditaan, ellei lapsen etu poikkeuksellisesti puolla toisin. Lastensuojelullisia adoptioita käsittelevän tutkimuksemme aineiston nojalla adoption eteneminen suostumuksetta on myöskin poikkeustilanne Suomessa. (Laine, Pösö, Ujula 2018.)

4.3 Biologisen isän asema

4.3.1 Biologiselle isyydelle annettava arvo on kasvussa

Majuri et al. (2016, 202) tutkimuksessaan toteavat, että viimeisen parin kymmenen vuoden aikana suunta on kohdistunut kohti avoimempaa adoptiota. Esimerkiksi Suomessa uuden adoptiolain myötä (22/2012) tutkijat uskovat, että biologisten vanhempien asema voi muuttua. On mielenkiintoista, että samalla Iso-Britannialaisessa kontekstissa todetaan, että viimeisen 20 vuoden aikana on tullut runsaasti edistystä biologisen vanhemman ja tämän jälkeläisen keskinäisen yhteydenpidon luomisen kanssa. Eli kehityskulku ei ole pelkästään kansallinen vaan osoitus laajemmasta kiinnostuksesta biologisia vanhempia kohtaan. (Clifton 2012, 43 ja Keating 2009.) Tämä voi avata keskusteluyhteyden myös laajemman isyyden pohtimisen puolesta ja johtaa siihen, että esimerkiksi Huttusen (2001) isyyden nelijakoa yhä enemmän hyödynnetään työskentelyn tukena.

Avoimuuden luomisen kannalta tärkeää on muistaa myös se, että adoptoidessaan lapsen, adoptioperhe saa kaikki adoptiolapseen liittyvät olennaiset tiedot ja perhe valmennetaan olemaan avoin asian suhteen. (Pelastakaa Lapset ry 2018b.) On mielenkiintoista pohtia, kuinka adoptioneuvonnan avoimuus heijastelee biologisen vanhemman isyykokemuksia. Voidaan myös kysyä, näyttäytyykö adoptiolain (22/2012) ja isyyslain (11/2015) nojalla adoptio riittävän vapaalta, jos lait eivät tarjoa biologiselle isälle aukotonta mahdollisuutta tietää olevansa lapsen isä.

Adoptioon on liitetty myös Suomessa sosiaalista stigmaa ja häpeää, josta on pyritty vaikenemaan, mikä ei ole ollut omiaan lisäämään avoimuutta. Yhdysvalloissa tehdyssä aikaisemmassa adoptiokirjallisuudessa on havaittu sama ongelma, mutta mikä huomattavinta, uudemmassa USA:ta koskevassa kirjallisuudessa biologisten vanhempien

tilanne on ollut parantumaan päin. Sekä adoptiovanhempien että biologisten vanhempien tilanne ovat siis kehittymässä myönteiseen suuntaan. (Majuri et al. 2016, 201 ja Claridge 2014, 112.) Kirjallisuuden valossa voidaan todeta, että kehityskulku on ainakin tällä hetkellä matkalla samaan suuntaan Suomessa, Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Yhtä universaalia kehityksen laukaisevaa tekijää on kirjallisuuden perusteella vaikea tunnistaa ja maiden lastensuojelu- ja adoptiojärjestelmien keskinäiset erot hankaloittavat vertailuasetelmien kehittämistä. Esimerkiksi USA:ssa on adoptiosivustoja, joiden kautta esimerkiksi adoptiolasta toivovat voivat ilmoittautua sekä kuvien ja tekstin avulla kertoa itsestään. (American Adoptions 2018). Tällaista mallia ei sovelleta Suomessa.

Biologisen isän kohtaamiseen on annettu kirjallisuudessa ohjeita sosiaalialan ammattilaisille. Empatia ja kunnioitus ovat tärkeitä, kun kohdataan adoptioprosessin läpikäyneitä miehiä. Samoin pitäisi pyrkiä välttämään vastakkain asettelua aiheuttavia toimenpiteitä. Häpeäntunnetta pitäisi pystyä pienentämään rakentamalla luottamuksellista suhdetta isän ja sosiaalityöntekijän välille. Lähtökohtaisesti tulisi olla automaattista, että biologinen isä saa tavata perheen, jonne lapsi annetaan adoptioon. Myös myönteinen asenteen lähtökohtaisuus bioisien kanssa työskennellessä on tärkeää. Suurin osa heistä ottaa vastuuta omasta vanhemmuudestaan. Vastuuta ottamattomat miehet ovat pieni vähemmistö, jonka käyttäytymistä ei voi yleistää osaksi koko joukkoa. (Clifton 2012, 54–55.) Samaan tulokseen on päätenyt myös Clapton (2007, 63–64), jonka tutkimuksessa miehet pohtivat jo äidin raskausaikana sitä, että onko heidän aika asettua aloilleen ja kasvaa isän rooliin.

4.3.2 Biologiseen isyyteen liittyvät ongelmakohdat

Isyyteen suhtautuminen ei kuitenkaan sosiaalityön parissa ole ongelmatonta. Clapton (2009, 17, 29) argumentoi, että isyyteen suhtaudutaan negatiivisesti esimerkiksi lapsi- ja perhetyön kentässä. Hänen mukaansa isyyttä pitäisi samaan tapaa tehdä tunnetusta kuin erilaisia vähemmistöasiakasryhmiä ja heidän kulttuureitaan. Lapsen äiti voi monessa tapauksessa olla portinvartija, joka estää isää osallistumasta lastaan koskevaan päätöksentekoon. Äideille tuleekin korostaa, että isän osallistuminen on hyödyksi lapsen kannalta ja luoda asetelma, jossa sekä äidin ja isän rooli voivat kummatkin toteutua samaan aikaan.

Clapton (2009, 30–31) myös toteaa, että nuorten miesten kohdalla erityisen kriittinen hetki on lapsen syntymä. Tässä kriittisessä vaiheessa tulisi saada yhteys mieheen ja saada

hänet sitoutumaan lapsen hoitoon. Mikäli suhdetta biologisen isän ja lapsen välillä yritetään myöhemmin lämmittää, se on huomattavasti vaikeampaa. Sosiaalipalveluiden tehtäväksi jää tunnistaa nämä potentiaaliset isät ja mahdollistaa heidän osallistumisensa lapsen elämään. Esimerkiksi käytännön asiat, kuten pitkät etäisyydet tai perhepalavereiden hankalat kellonajat, voivat estää isää osallistumasta lapsensa elämään. Suomen kontekstissa maassamme on kattava neuvolajärjestelmä, joka tavoittaa 99,7 prosenttia odottavista äideistä ja 99,5 prosenttia lapsista koulun aloittamiseen asti. Neuvolajärjestelmä auttoi imeväiskuolleisuuden laskussa kansainväliselle huipputasolle. (THL 2018a.) Nyt neuvolajärjestelmän uusi kehityspiste voisi olla biologisen isän ja lapsen välittömämpi kontakti toisiinsa.

Väkivaltatapausten varalta tulisi kiinnittää huomiota lapsen, äidin ja työntekijän turvallisuuteen, jotta se ei estä isien kanssa työskentelyä. Väkivaltaisten asiakkaiden kohtaamisen taito tulisi saada osaksi sosiaalityön opetusohjelmaa. Huomionarvoista on, että lähes puoleen väkivaltaiseksi kuvatuista miehistä ei otettu kontaktia. Tällöin voidaankin perustellusti kysyä, onko väkivaltaisuuksilla perää vai onko kyse enemmän vain toisen puolison negatiivisesta näkemyksestä toista kohtaan. Nämä isät voisivat potentiaalisesti tukea lasta hänen elämässään ja luoda lapseen pysyvän ihmissuhteen. (Malm et al. 2006, 1, 4 ja Clapton 2009, 30–31.) Malmin et al. (2006) tutkimuksessa mainitaan lisäksi, että yritykset tavoittaa isää vaihtelevat laajuudeltaan eivätkä noudata selvää systemaattista kaavaa. Esimerkiksi muualla asuvaa isää ei koetettu tavoittaa kuin suoraan äidiltä kysymällä 44 % tapauksista. Jos tällöin selvitystyötä isän löytämiseksi jatkettiin, saatettiin hyödyntää sukulaisia sekä poliisien tietokantaa. (Clapton 2009, 29.) Mielenkiintoista kyllä, tällaisiin tilanteisiin ei näytä olevan valmista työntekijöille annettua toimintaohjetta, miten isää tulisi lähestyä ja kuinka useasti.

5 AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Tässä tutkimuksessa hyödynsin kahta eri tyyppistä haastatteluaineistoa. Ensimmäiseksi suoritin adoptioneuvojien asiantuntijahaastattelun, jonka jälkeen haastattelin biologisia isiä. Haastateltaville esitetyt kysymykset ja keskusteluteemat ovat työni lopussa olevassa liitteessä 1. Goffmanin kehysanalyysin avulla löysin kolme tutkimustani avaavaa tulkintakehystä: side lapsen ja biologisen isän välillä, lapsen edun näkökulma sekä biologisen isän suhde biologiseen äitiin ja tämän sukuun.

5.1 Biologisten isien kokemusten kartoittaminen haastattelujen avulla

Kokemuksellisuuden tutkiminen on olennaista tutkielmani kannalta. Biologinen isä kokee adoption aina omalla tavallaan, josta olen tutkijana työni aiheen mukaisesti kiinnostunut. Keskeisenä keinona tavoittaa kokemuksellisuutta on esimerkiksi tehdä haastatteluja. Haastatteluilla päästään käsiksi ihmisen sisäiseen ja tutkimattomaan maailmaan kuten hänen kokemuksiinsa. Haastattelemalla saamme paremmin käsityksen siitä, millainen toinen ihminen on. Keskusteluissa keskeistä on tilan antaminen: haastattelija kysyy kysymyksiä ja haastateltava pyrkii niihin vastaamaan. Aktiivista kuuntelua voi tehostaa myös nyökkäilemällä ja käyttämällä lyhyitä tehostesanoja. Kokemuksellisuuden tavoittelussa pääsee pitkälle maalaisjärjellä: jos haastattelija tietää keskittymisensä helposti harhautuvan, tulee esimerkiksi keskustelun kulkuun kiinnittää tarkkaa huomiota. (Rapley 2007, 15 ja Kukkamäki 2016, 25–26.)

Suomalaisessa kontekstissa on tutkittu biologisten vanhempien kokemuksia, kun lasta luovutetaan adoptioon. Tutkimuksessa havaittiin adoptiota seurannut osattomuuden kokemus, joka voi näkyä merkitsemättömyyden tunteena. Huomioitavaa on, että adoptiota ei koettu ensisijaisesti lapsen antamisena pois, vaan pikemminkin tilaisuutena antaa lapselle hyvä elämä. Biologiset vanhemmat hyväksyivät lopulta tapahtuman osana omaa elämänhistoriaansa, vaikka kaipasivat kuulumisia biologisesta lapsestaan. (Majuri, Palonen & Åstedt-Kurki 2016, 193, 202.) Kokemukset ovat samansuuntaisia kuin Claptonin (2001) tutkimuksessa haastatellut miehet kuvaavat. Biologiset isät pohtivat, miten lapsi voi ja mitä hänelle kuuluu. Asia saattaa tulla mieleen esimerkiksi, jos kadulla tulee vastaan samaa ikäluokkaa edustava lapsi.

Biologisen isän kokemuksia kartoitetaan yleisesti tutkimuksessa, kuten myös tässäkin, haastattelun keinoin. Haastattelu on laadullisessa tutkimuksessa todennäköisesti tavallisin tiedon keräämisen tapa. Haastattelu on samalla myös monipuolinen tapa kerätä tietoa: toisessa ääripäässä ovat strukturoidut kysymyslomakkeet, joissa haastateltavalla ei ole runsaasti tilaa selittää omia vastauksiaan. Toisaalta haastattelujen tulkinta on helppoa. Struktuuriltaan vapaammissa haastatteluissa keskustelun tulkinta on haasteellisempaa, sillä haastateltavat eivät välttämättä puhu samoista asioista toistensa kanssa. (Burnard 2005.)

Haastattelu ei kuitenkaan ole sama asia kuin isän kanssa keskusteleminen. Rapleyn (2007, 26) mukaan olipa haastatteliija aktiivisempi tai passiivisempi, interaktiivisuus keskustelussa säilyy, kuten myös kontrollielementti. Rapleyn mukaan saatua dataa ei voida arvottaa toista paremmaksi tai huonommaksi riippuen haastattelun menetelmävalinnasta. Tästä huolimatta valitusta menetelmästä riippuen korostuu enemmän joko virallinen kysymys-vastaus -rakenne tai vapaa kerronta. Esimerkiksi, jos kokemuksia päätetään kerätä narratiivisin keinoin, korostuu huomattavasti enemmän kertojan oma ääni. Andersson ja Kirkpatrick (2016, 631, 634) tarkastelevat tutkimuksessaan terveydenhuollon kokemuksia käyttäen narratiivista haastattelua tutkimusmenetelmänä. Kirjoittajat päätyvät toteamaan, että narratiivinen haastattelu nostaa keskiöön haastateltavat ja heidän kokemuksensa. Nämä kokemukset voivat puolestaan olla arvokkaita toisille henkilöille, jotka tekevät päätöksiä oman terveytensä pohjalta. Lisäksi ne voivat parantaa potilaille annettua palvelua ja kohtelua, kun epäkohdat tulevat paremmin huomioiduiksi.

5.2 Haastateltavien esittely ja haastatteluprosessin kulku

Kuten sanottu haastateltavat jakaantuivat kahteen eri luokkaan. Adoptioneuvontaa työkseen päätoimisesti tekevät sosiaalityöntekijät edustavat kotimaista maanlaajuista järjestöä, joka tekee valtaosan Suomessa suoritettavista kotimaisista adoptioista. Haastateltavilla on vuosien kokemus työskentelystä biologisten isien kanssa ja siten myös ajallista perspektiiviä siitä, miten biologisten isien asema ja käyttäytyminen on muuttunut vuosien varrella. Yhteensä adoptioneuvontaa antavia henkilöitä haastateltiin 4 kappaletta.

Biologisten isien haastattelut toteutettiin yksilohaastatteluina anonymisti. Heidät tavoitettiin edellä mainitun adoptiojärjestön verkostojen kautta maanlaajuisesti.

Tavoittamista varten olin laatinut heille kuvauksen tehtävästä tutkimuksesta, ja osallistuneet henkilöt allekirjoittivat lisäksi suostumuksensa tutkimukseen osallistumiseen. Tavoitteena oli antaa haastateltaville mahdollisimman paljon vapautta kertoa omista kokemuksistaan ja tuntemuksistaan adoptiota koskien. Yhteensä biologisia isiä haastateltiin 3 kappaletta.

Haastatteluprosessin kulku oli erilainen, kun keskusteltiin adoptioneuvojen tai biologisten isien kanssa. Jo ennen kummankin ryhmän haastatteluja, haastateltaville oli kerrottu minusta ja opinnoistani perustiedot, jotka toki kerroin vielä ennen haastattelun alkua uudestaan. Haastattelut rakentuivatkin kahdesta osasta: johdantopuheesta ja kysymyksistä. Johdantopuheessa taustoitin tilanteen ja asiat, joita haluan käydä lävitse haastattelussa. Tällöin haastateltavalle jäi myös tilaisuus kysyä, jos häntä askarrutti haastatteluissa tai niiden hyödyntämisessä joku seikka. Haastateltavien kysymykset on jaettu kahteen ryhmään. Tämä johtuu siitä, että adoptioneuvonnan antajilta ei ollut mielekästä kysyä samoja kysymyksiä kuin biologisilta isiltä ja adoptioisilta. Nämä kysymykset ovat tämän työn liitteenä 1.

Adoptioneuvojen haastattelu oli ryhmähaastattelu, joka asetti erilaisia paineita osallistujien tasapuoliselle huomioimiselle. Samoin keskustelusta piti pitää tarkempaa huolta, että se ei luisu sivuraiteille. Biologisten isien yksilöhaastatteluissa keskustelu oli määrältään ja kestoaltaan niukempaa, mutta toisaalta asiassa pysyttiin huomattavasti helpommin. Sekä ryhmähaastattelu että yksilöhaastattelu siivottiin täytesanoista ja sanarakenteita selvennettiin viestin muuttumatta.

5.3 Kehysanalyysi

”H3: Niin en tiedä, tämä on vaan näkökulma, tähänhän liittyy se, miten yhteiskunta mieltää ja miten me kaikki miellämme omat tunnekokemuksemme ja mikä on isä ja mitä se isyys on”

Asiantuntijahaastattelun analyysi oli monivivahteista, koska lukuisia teemoja ja tärkeitä asioita saatiin esille. Tämä osaltaan todistaa biologisen isän moninaista roolia ja elävyyttä yhteiskunnan muospaineissa. Samoin se, miten haastateltavat sanoittavat isyyttä, riippuu siitä yhteiskunnallisesta tilasta, jossa parhaillaan elämme. Saatuja teemoja olen luokitellut tummennetuin kirjaimin. Lainausmerkkien sisällä olevat sitaattit on otettu

suoraan haastattelusta. Haastateltavista käytetyt anonyymit lyhenteet ovat H1, H2, H3 ja H4, tutkijasta on käytetty lyhennettä T.

Asiantuntijahaastattelun analyysi eteni systemaattisena prosessina, jonka tuloksena sain kolme teemaa, joiden avulla adoptioneuvojat hahmottavat sitä, miten biologisen isän isyys adoptiossa hahmottuu. Ensimmäinen teema on se, miten adoptioneuvojat jäsentävät millainen **side** isän ja lapsen välille on heidän mukaansa tunnistettavissa. Onko sidettä olemassa ja jos on, niin kuinka vahva? Luokittelun perusteella on tämän siteen vahvuus. **Lapsen oikeudet ja etu** on toinen pääteema. Adoptioprosessissa on jo lainsäädännön vaatimana lapsen edun ensisijaisuus. Sen lisäksi on kuitenkin tarkasteltava sitä, miten adoptioneuvojat tuovat lapsen oikeuksia esille osana neuvontatyötä ja toteutuuko lain viesti päivittäisessä työssä. Kolmas teema on **biologisen isän suhde biologiseen äitiin ja tämän sukuun sekä laajemmin koko yhteisöön**. Tarkoitus on nostaa sukupuoli yhdeksi keskeiseksi kysymykseksi ja tehdä vanhemmuudesta laajempi kysymys yhteisössä.

Lähestyn saatuja kolmea pääteemaa sosiologi Erving Goffmanin kehyskäsitteen avulla. Näen nämä kolme teemaa erillisinä toimintakokonaisuuksia ylläpitävinä **kehyksinä**. Goffmanin pääteesi on se, että käytännön toiminnan kautta annamme merkityksen kaikille asioille ympärillämme. Kehykset ovat näitä käytännön toiminnan kokonaisuuksia, jotka jatkuvat loputtomana virtana esimerkiksi työpäivän aikana. Goffmanin näkemyksen mukaan näiden kehysten sujuva vaihtaminen on ihmisille luontaista. Näitä kehyksiä voidaan jopa murtaa, jos toimenpiteet ovat tilanteeseen nähden syystä tai toisesta poikkeuksellisia. (Peräkylä 1990, 16–17, 22.) Goffmanin (1974) alkuperäinen kehysanalyysi on noussut uudelleen esiin sosiologiassa, mutta ei ilman haasteita. Kehystämisestä ja kehyksistä tehdään yhä enemmän tutkimusta, mutta se, mitä näillä käsitteillä tarkoitetaan, ei ole aina johdonmukaista. (Vliegthart & Zoonen 2011.) Tässä työssä hyödynnän pohjana Goffmanin (1974) ja Peräkylän (1990) tekemiä tulkintoja kehysanalyysistä.

Kehysanalyysin tarkoituksena on eritellä kehysten keskinäisiä suhteita ja niiden välistä dynamiikkaa. Goffmanin (1974) mukaan, satunnaisesti valittu tapahtumaketju kostuu eri kehyksistä, joista jokainen kehys muodostaa oman todellisuutensa. Jos tarkastelemme työpäivää esimerkkinä, huomaamme nopeasti, miten Goffmanin kehitykset virittävät kukin oman todellisuutensa. Esimerkiksi juttellessani puhelimesta asiakkaani kanssa, olen sisällä kehyksessä, jossa voin valita lukemattomista eri toimintatavoista. Voin jatkaa

keskustelua eri sanoilla tai päättää sen. Mikäli työhuoneeseeni astuu vieras henkilö, siirryn sulavasti pois puhelun kehyksestä ja voin taas valita eri toimintavaihtoehtoista kuten henkilölle esittäytymisestä tai hänen kättelemisestään. (Peräkylä 1990, 16–20.)

Peräkylä (1990, 16–20) antaa omassa tutkimuksessaan esimerkin käsistä: kehyksestä riippuen käsi on kättelyn väline tai työn apuväline. Karvosen mukaan (2000, 79) sisäinen kehysymmärryksemme näkyy sitä kautta, että osaamme luontevasti toimia kaupan kassalla ostoksia tehdessämme, mutta jos törmäämme kassatyöntekijään vapaa-aikana, emme mene utelemaan häneltä lisätietoja kaupassa myytävistä tuotteista. Samoin Peräkylä (1990) näkee, että tiettyyn tilanteeseen voidaan tunnistaa useampia eri kehyksiä, jotka lähestyvät kyseistä hetkeä eri lähtökohdista käsin. Kokonaisuutena, kehystämisen avulla yksittäisestä asiasta voidaan saada toisistaan eriäviä tulkintoja, jolloin kyseinen asia määrittyy usealla eri tavalla (Karvonen 2000, 78). Tässä työssä tulkinnat on tehty biologisen isän lähtökohdista.

6 EMPIIRISET TULOKSET

Lähestyn tutkimukseni empiirisiä tuloksia erikseen adoptioneuvojen ryhmähaastattelun ja biologisten isien yksilöhaastattelujen tulkinnan kautta. Näen kuitenkin kaikki haastattelut samojen Goffmanin tulkintakehysten läpi. Kolme tulkintakehystäni ovat isän side lapseen, lapsen etu sekä biologisen isän suhde lapsen äitiin, hänen sukuunsa ja ympäröivään yhteisöön. Hyödynnän tulosten esittelyssä suoria sitaatteja käydyistä haastatteluista, tällöin hahmottuvat paremmin kertojien omat äänet ja heidän paikoitellen eriävät näkemyksensä. Biologisille isille annan myös tilaa kertoa kokemuksistaan adoptioprosessin aikana.

6.1 Adoptioneuvojen ryhmähaastattelun tulokset

1) ISÄN SIDE LAPSEEN - TULKINTAKEHYS

Ei tunnistettavaa sidettä biologisen isän ja lapsen välillä

”H3: Jos nämä sukusolujaan luovuttaneet miehet miettivät, vaikka onko minulla lapsia, eiväthän he välttämättä edes tiedä, onko siitä heidän sukusolujen luovuttamisestaan seurannut raskaus ja onko siitä syntynyt lapsi. He varmaan sitä omassa kokemuksessaan ajattelevat”

Mies klinikkaluovuttajana on tilanne, jossa biologisen isän sidettä lapseen ei tyypillisesti synny. Sukusolujen luovuttaja ei välttämättä tiedä, onko hänelle syntynyt biologisia jälkeläisiä. Hän ei siis voi siirtyä isyyden siteen vahvempaan kehykseen, vaikka haluaisikin. Sukusolujen luovutus eroaa huomattavasti muunlaisista isyyden muodoista siinä, että biologiselle isälle ei siinä ladata materiaalisia tai yhteiskunnallisia vaatimuksia huolehtia lapsesta. Mies voi luovutusprosessin kautta näyttäytyä hyväntekijänä, joka luovuttaa sukusolujaan sellaiselle, joka niitä tarvitsee.

”H2: Kun taas vieraslapsiadoptiot, niin vauvaikäisten se (isä) ei välttämättä ollenkaan koskaan ole elänyt eikä välttämättä nähnytään lastansa.”

”H3: Ja se voi olla se tilanne, että sitä isyyttä ei välttämättä ole edes vahvistettu, että joko sitä ei vahvisteta ollenkaan tai ehkä vahvistetaan hyvin loppuvaiheessa, jolloin käytännössä se aika (jää lyhyeksi)”

Asiantuntijahaastattelussa tehtiin eronteko vieraslapsiadoptioiden ja perheensisäisten adoptioiden välillä. Haastateltavien mukaan erityisesti vieraslapsiadoptioissa

isäkontaktin saaminen on haastavaa miehen ja lapsen vähäisestä kontaktista johtuen. Tällöin tilanne voi olla, että kehystä ei miehen ja lapsen välille pääse kehittymään. Perheensisäisissä adoptioissa on toki omat hankaluutensa, mutta niissä isä on useammin tavannut ja on tietoinen lapsen olemassaolosta. Tällöin mies voi olla siirtynyt vahvempaan isyyden kehykseen.

Samoin tilanne, jossa isyyttä ei ole vahvistettu, on monella tavalla haastava biologisen isän näkökulmasta: hän ei välttämättä tiedä olevansa isä, jos isäehdokkaista on useita. Tilanne voi johtaa siihen, että vaikka hän saisi tietää olevansa isä, aikaa adoptiopäätöksen tekemiseen on enää vähän. Tällöin miehen on vaikea valita itselleen sopivaa toimintaa ja ulkoiset olosuhteet voivat vaikuttaa tähän päätökseen. Adoptioneuvojen mukaan äiti pystyy osaltaan vaikuttamaan siihen, onko biologinen isä mukana prosessissa vai ei. Tilanteissa, jossa isyyttä ei ole vahvistettu ja biologiselle isälle ei ole kerrottu hänen isyydestään, hän ei välttämättä tiedä koko asiasta. Hän ei siis elä isyyden tulkintakehyksessä. Tämä on haastattelun pohjalta mahdollinen tapahtumien kulku.

”H3: Mutta sitten se, jos mietitään näitä koti-inseminatioita, niin siinä se perustuu siihen, että mikä se heidän sopimuksensa on”

”H3: Tämän naisparin ja sukusoluja luovuttaneen miehen sopimus, koska minä tiedän et on esimerkiksi sitä et luodaan erilliset sähköpostit tämän asian hoitamiseksi ja sitten (sähköpostit) tuhotaan”

Isä voi olla suostunut hedelmöitykseen, mutta myöhemmin kaivata enemmän yhteyttä biologiseen jälkeläiseensä. Riippuen samaa sukupuolta olevan parin ja isän välisestä sopimuksesta, tämä ei välttämättä ole mahdollista. Isä ei välttämättä saa muodostettua sidettä lapseen, vaikka haluaisikin. Hän on jumissa kehyksessä, jossa hänellä ei ole toimijuuden roolia jälkeläisensä elämässä. Tällaisessa tilanteessa isä ei ole klinikkaluovuttaja, mutta hänellä ei silti välttämättä ole mahdollisuutta muodostaa sidettä biologiseen jälkeläiseensä. Hänen vaihtoehtonsa ovat rajatut.

Jonkinlainen side biologisen isän ja lapsen välillä

”H2: Se isyyskokemus siinä voi olla ihan erilainen, koska yleensä se perheen sisäinen adoptio on tapahtunut sillä tavalla, että se lapsi on jo vähän varttuneempi”

Tärkeä ero isyyskokemuksessa tunnistettiin sen perusteella, minkä ikäisiä lapset ovat adoptiohetkellä. Jos lapsi on kovin nuori ja kontaktia biologiseen isään ei ole ollut, voi yhteyden luominen lapseen olla vaikeampaa. Sidettä ei välttämättä ole ehtinyt muodostua

ja kehysvaihtoehdot isän suhteen ovat rajoitetut. Mikäli kuitenkin adoptiolapsen ja isän välille on muodostunut suhde, on biologisen isän kokemus lapsestaan todennäköisesti erilainen. Jos biologinen isä on ollut tekemisissä tai elänyt lapsensa kanssa, on hänelle kehittynyt lapseen väistämättä jonkinlainen side. Jonkinlainen side on hyvä termi tässä yhteydessä myös siitä syystä, että perheet ovat keskenään erilaisia. Tilanteesta riippuen jonkinlaisen siteen alakehys mahdollistaakin isälle erilaisia hyväksytyn toimijuuden muotoja. Isä voi olla asunut yhdessä äidin kanssa tai sitten ei, samoin hän on voinut osallistua lastenhoitoon tai ei. Näitä isän tekemiä valintoja voidaan myöskin tarkastella eri kehyksistä käsin.

”H2: Sinänsä mielenkiintoinen ajatus..., että se voi olla omaa ennakoluuloa, että äitiydessä se **äitiyden kokemus on erilainen kuin isyyden kokemus** tuossa tilanteessa”

”H4: Niin tavallaan, jos vertaa sen äidin ja isän välillä, niin se prosessi edellyttää siltä äidiltä enemmän sitoutumista siihen”

Siteen ohessa haastattelussa pohdittiin ajatusta isyyden kokemuksesta ja sen erilaisuudesta äitiyden kokemukseen. Kun isällä ei ole aikaa kasvaa vanhemmuuden rooliin, jää isän rooli vähäisemmäksi kuin äidin. Adoptioprosessin näkökulmassa tämä näkyy siten, että äidillä on raskausaikansa ja häneltä vaaditaan vahvempaa sitoutumista adoptioneuvontaprosessissa kuin isältä. Raskaus voidaan nähdä selvänä siirtymänä äitiyden kehikseen. Tämä voi vaikuttaa siten, että lapsen ja isän välinen side ei syvene yhtä vahvaksi.

”H2: Niin kyllä se isä on mukana siinä prosessissa niissä tilanteissa varsinkin, jos perheellä on ennestään lapsia, että siellä on se **isyyden kokemus olemassa**, mutta ehkä ne on näissä meidän keisseissä harvinaisempia ne tilanteet, että yleisemmin isät eivät ole parisuhteessa tai parisuhde päättynyt tai lyhyt suhde (taustalla) ja isä ei ollenkaan saa tietää sitä isyyttänsä, jos saa tietää, niin se (tieto) tulee todella loppuvaiheessa tai lyhyeksi aikaa ennen kuin se adoptiopäätös pitäisi tehdä, että onko hommassa mukana”

”H4: Niin, että he eivät sillä lailla, siinä tilanteessa, siinä adoptioneuvonnassa (käyttäyty) kuin jos olisivat pariskunta”

Selkeä ero tehtiin, jos isä on muodostanut perheen lapsen äidin kanssa, mutta samaan tapaan todettiin nämä tilanteet huomattavasti harvinaisemmiksi kuin tilanteet, joissa isän kontakti äitiin on hataraa. Jollakin tavalla nähtiin, että jos isä on muodostanut suhteen johonkin lapseen jo aikaisemmin, oli suhteen muodostaminen myös adoptiolapseen loogisempaa. Isä on ikään kuin luontevasti siirtynyt vanhemmuuden kehikseen

aikaisemminkin. Vahvempi side siis syntyy todennäköisemmin, jos isä-lapsi suhde on jo aikaisemmin toteutunut.

”H2: Kyllä minä ajattelen et minulla on sellaisiakin tilanteita varsinkin, jos on ollut kovin nuori isä ja sitten tavallaan se suhde on katkennut ja sitten elämä on vienyt ja mennyt ei ole sitä lasta huomioinut ja sitten tulee tämä adoptiokeskustelu vuosien kuluttua, niin kyllä se sitten myöskin joittekin kohdalla varmaan sellainen kokemus, että sitten kun nostetaan adoptioasia esille niin se on eräänlainen **herätys siihen isyyteen** tai miten tämä elämä on mennyt ja miten olisin voinut (valita) toisin tai nyt haluaisinkin, että elämäntilanne on erilainen, mutta olen vieraantunut lapsesta ja hirveät isot kysymykset pohdittavaksi...”

”H4: Kyllä hän olikin varmaan omassa mielessään ollut kovasti halukas, oli ajatellut tätä lasta ja oli sillä tavalla, että oli vähän lykännyt sitä vuodesta toiseen. Jonain päivänä minä sitten otan yhteyttä tähän lapseen ja jonain päivänä meillä on jonkun näköinen suhde...”

Biologinen isä saattaa adoptioneuvojien mukaan pitkäänkin olla pohtinut isyysasiaa mielessään, mutta ei ole syystä tai toisesta saanut aikaiseksi ottaa kontaktia lapseen. Kun taas adoptiopäätös tulee kohdalle, mies ikään kuin herää omaan isyyteensä ja pohtii, miten voisi tavoittaa lapsen josta on jo vieraantunut. Tämä voi osoittautua haastavaksi, varsinkin jos lapsi on täysin kiintynyt esimerkiksi perheessä olevaan isähahmoon. Tällöin biologinen isä voi löytää lapsen elämässä jonkun muun roolin kuin varsinaisen isän hahmon. Hän voi myös kasvaa isyyteen jonkun toisen lapsen kanssa. Adoptioneuvojien keskustelussa puhuttiin uudesta isyydestä vähän kuin toisesta mahdollisuudesta. Toisaalta biologinen isä ei välttämättä halua ottaa lapsen elämässä mitään roolia tai hän ei välttämättä edes näe itseään kyseisen lapsen isänä.

Vahva side lapsen ja isän välillä

”H2: Kuitenkin minulla on ollut muutamia sellaisia pariskuntia avioliitossa eläviä ja muuta, jos minä ajattelen, se isän kokemus ei kauheasti poikkea siitä äidin kokemuksesta ja tavallaan suru siitä lapsesta ja lapsen poisantamisesta. Toki päätös on heidän ja heidän omiin tilanteisiinsa”

”H1: Jotenkin noissa miettii sitten, jotka jatkavat yhdessäoloa, heille tulee lapsi... miten siellä puhutaan ja miten kumpikin käsittelee sitä asiaa”

Kaikesta isän kokemuksen erityislaatuisuudesta huomioimatta päädyttiin haastattelussa toteamaan, että lapsen pois antaminen ja siitä aiheutuva suru ei välttämättä adoptioneuvojien mukaan eroa sukupuolten välillä. Surua pidetään negatiivisena tunteena, mutta samalla sen voi nähdä viestivän välittämisestä. Kun isän ja lapsen välillä

on vahva side, on yhteyden katkeaminen surullinen asia. Isän täytyy siirtyä vahvasta vanhemmuuden kehyksestä heikompaan, vaikka hän voisikin säilyttääkin osan toimijuudestaan.

Pariskuntien kohdalla yhteistä kokemuksellisuutta muodosti se, jos pariskunnalle syntyi lapsia adoptioprosessin jälkeenkin. Adoptioneuvojat pohtivat, miten asiaa sanoitetaan perheen sisällä: jääkö se vaietuksi vai aktiivisesti prosessoiduksi ilmiöksi. Vastausta tähän kysymykseen ei kyetty esittämään. Aktiivinen prosessointi toisaalta viestii siteestä vanhemman ja lapsen välillä. Vahvaa sidosta isän ja lapsen välillä on adoptioneuvojien haastattelun perusteella tunnistettavissa myös perheensisäisten adoptioiden kohdalla, varsinkin jos lapsi on varttuneempi.

2) LAPSEN OIKEUDET JA ETU - TULKINTAKEHYS

Isän henkilöllisyyden tärkeys ja salaaminen lapselta

”H3: Kyllähän neuvonnassa tietysti aina sitä puhutaan ja tosi tärkeänä pidetään (avoimuutta) lapsen näkökulmasta, lapsen oikeus biologisen isän syntyperän tuntemiseen myös sen isän puolelta ja kyllä se on yksi isoimpia asioita, mitä puhutaan ja tietenkin juuri sitä rajanvetoa mietin monesti, kun ei tietenkään saa painostaa”

”H4: Ja joskus (voi) olla niin, että (isiä) **ei saada tavattua ollenkaan** eli äiti ei ehkä halua sitä, ei ole tietoa kuka se isä on, tai sitten se isä saadaan siihen houkuteltua, se on se yksi tapaaminen ja se keskustelu saattaa jäädä aika lyhyeksi”

Lapsen biologisen isän henkilöllisyys nähtiin haastattelussa erittäin tärkeänä asiana. Kuitenkin samaan aikaan puhuttiin siitä, että adoptiota harkitsevaa äitiä ei saisi painostaa mihinkään ratkaisuun. Lapsen kannalta on arvokasta, että biologinen isä kuitenkin olisi tiedossa ja hänellä olisi mahdollisuus halutessaan tutustua omiin juuriinsa.

Moraalisesti haastatteluissa mennään syville vesille, kun pohditaan sitä, miten isä saataisiin houkuteltua mukaan neuvontoihin. Painostetaanko isää ikään kuin ideaaliseen vanhemmuuden kehykseen, jonka kautta ulkopuoliset haluaisivat isän nähdä. Taustalla voi olla adoptioneuvojien mukaan olla isän haluttomuus osallistua tai se, että äiti ei kerro isälle raskaudesta. Isän näkökulmasta myös halua jättää osallistumatta tulisi kunnioittaa. Nykylainsäädännössä on mahdollista, että äiti voi jättää paljastamatta biologisen isän henkilöllisyyden, vaikka tämä olisi hänellä tiedossa.

”H1: Joskus tulee sellaisia tilanteita vastaan, että vaikka tässä kuinka puhutaan, että on lapsen edun mukaista, että hän tietää, että hänellä on siellä biologinen isä, vaikka hän on monien vuosien ajan pitänyt tätä isää siellä perheessä pelkästään omana isänään eikä ole tiennyt siitä, että hänellä on toinen biologinen isä, niin siitä keskustellaan tosi paljon, kyllä lapsen oikeus on tietää asia”

Erojen taustalla adoptioneuvojat tunnistavat olevan kaunan ja pariskuntien keskinäiset erimielisyydet. Nämä näkökulmaerot voivat äärimmillään johtaa siihen, että puoliso on valmis estämään toisen vanhemman kontaktin lapseen, vaikka periaatteessa laajempi läheisverkosto nähtäisiinkin lapsen kannalta pelkästään positiivisena asiana. Tällaisilla keinoilla voidaan rajoittaa isää astumasta äidin kannalta epämieluisiin vanhemmuuden tilanteisiin, jotka kuitenkin olisivat lapsen kehityksen kannalta tärkeitä. Äiti voi hahmottaa isälle kehyksiä, joissa hänen roolinsa olisi mahdollisimman pieni lapsen elämässä. Toki laajassa läheisverkostossa on riskinsä, jos lasta kuormitetaan jatkuvilla matkustamisilla läheisverkostoon kuuluvien ihmisten luokse. Adoptioneuvojien haastattelussa esille tuli myös se hankaluus, jos biologisen isän olemassaoloa yritetään salata tarpeettoman kauan. Lapsen edun kohdalla avoimuus adoptiosta oli heistä paras ratkaisu.

”H1: Kyllä ja minulla oli tuossa aikaisemmin, kun käräjäoikeus muuten edellyttää sitä, että on tehty hyvin paljon sen isyyden selvittämiseksi kaikki voitavissa oleva, mutta minulla oli semmoinen noissa rekisteröidyissä parisuhteissa, joskus vuosia sitten, että siinä tosiaan ei ollut isyyttä vahvistettu, mutta tiedettiin (isä). He minulta edellyttivät sitä, minä yritin hänet tavata ja vielä keskustella hänen kanssaan ja jos mahdollista, saada suostumuksen myöskin häneltä adoptioon...”

”H1: Minä järjestin asian, että lähdin häntä tapaamaan eri paikkakunnalle ja kysyin vielä jälkeinpäin siitä ja käräjäoikeudesta sanottiin, että toki olisimme voineet ilmankin sitä papereilla vahvistaa, mutta jos se jotenkin on mahdollista se suostumus sinun häneltä saada niin he mielellään sen ottaa”

Käräjäoikeuden suhtautuminen isän rooliin oli adoptioneuvojien mielestä tiukka. Haastateltavien mukaan käräjäoikeus vaatii runsaasti tehtävää työtä sen eteen, että biologinen isä antaisi adoptiolle hyväksyntänsä. Lapsen edun toteutumisen kehyksen näkökulmasta ollaan pitkällä, kun myös isän hyväksyntää haetaan aktiivisesti. Myös adoptioneuvojien suhtautuminen oli samalla linjalla: todella paljon tehtiin sen hyväksi, että biologinen isä olisi mahdollista tavata ja suostumus adoptioon häneltä saada. Tämä nähtiin lapsenkin edun mukaisena asiana. Aina kuitenkin tämä ei kuitenkaan ole mahdollista.

Lapsi ja tieto biologisesta isästä

”H4: Olisi mahdollisuus saada tietää kuka hänen isänsä on ja että tämän isän kanssa olisi voitu keskustella hänen ajatuksistaan liittyen siihen lapseen ja siihen adoptioluopumiseen ja tietysti tähän isään itseensä, että kaikki se **tieto on tosi arvokasta lapselle**”

Lapsen näkökulmasta tunnustettiin tärkeäksi se, että mahdollisuus kontaktiin biologisen isän kanssa on olemassa, vaikka adoptioprosessi vietäisiinkin läpi. Tällöin sekä isä ja lapsi voivat keskustella adoptioon liittyvistä ja prosessissa heränneistä tunteista ja tällä tavalla turvattaisiin lapsen edun kehyyksen paras mahdollinen toteutuminen.

”H4: Mutta sitten taas se on myös hirveän arkinen ja yleinen sana (isä) ja sanottu, että lapsi tulee kohtaamaan sitä sanaa omakohtaisesti ja miten hän sen sitten kokee, että sanooko hän, että mulla ei ole isää, mutta onhan sinulta oltava isä, mikä se on, se on tosi mielenkiintoinen kysymys ja tämä on aikamme ilmiö”

”H4: Niin heidän kohdallaan juuri tämä, miten he ylipäättään näkevät, sen isän merkityksen tämmöisessä tilanteessa lapselle, koska tavallaan häivytetään sitä isää, että lapsella on kaksi vanhempaa, he ovat nyt molemmat äitejä ja että sitten on **se yksi kiva setä**, jolta on saatu vauvan siemenet...”

Samoin pohdittiin sitä, miten lapsi reagoi siihen, jos hänellä ei ole tiedossa olevaa biologista isää. Isäkeskustelu tulee esille lapsen elämässä jossakin vaiheessa ja silloin myös herää kiinnostus omaa alkuperää kohtaan. Isyys on samaan aikaan vahva, mutta kuitenkin arkinen sana. Esimerkiksi haastateltujen mukaan lapsen adoptoinut lesbopari voi pitää vaikeana, jos siittiöt luovuttanutta miestä puhutellaan isänä. Tällöin termiä kierretään ja biologisen isän roolia sivuutetaan. Lapsen edun kehyyksessä ei heidän mielessään välttämättä ole tilaa tai tarvetta isälle, vanhemmuus ei kuulu tälle miehelle. Hyvä esimerkki tästä on haastattelussa esille tullut kiva setä. Huttusen (2001) isyyden nelijaon mukaan hän on biologinen isä, mutta annetaanko hänelle kuitenkaan sitä roolia ja statusta? Työntekijöiden näkemys keskusteluissa oli selkeä: mitä suurempi läheisverkosto sitä vahvempi on lapsen saama tuki.

H3: Sukusolunsa luovuttaneita mieshenkilöitä, niin monelta olen taas sitä kuullut, naispareilta tietysti se on välitettyä tietoa, mutta kuitenkin, että **he eivät kutsu itseään isiksi**.

”T: Ja sitten minä näen sen kanssa, että se ei millään tavallaan uhkaa, että ehkä siinä pelätään sitä, että se jotenkin vie sen vanhemman aseman”

Lähestyinkin keskusteluissa aiheita sillä, että lapsesta huolehtiminen ei ole nollasummapelejä. Samaa sukupuolta olevat vanhemmat eivät ole lapsen elämässä yhtään vähemmän tärkeitä, vaikka kontakti biologiseen isään olisikin olemassa. Hahmotan itse, että taustalla voi olla pelko oman vanhemmuuden legitimitietin kyseenalaistamisesta. Samoin taustalla voidaan hahmottaa huolta siitä, miten suhde lapsen ja biologisen isän välillä kehittyy. Huoli on kuitenkin aiheeton, sillä biologisella isällä ei adoption tapahduttua ole juridisia oikeuksia tai myöskään velvollisuuksia lasta kohtaan, joten hän ei voi ”omia” lasta. Lapsi on myös todennäköisesti kiintynyt perheessä oleviin vanhempiansa ja pitää heitä vanhempinaan, koska psykologinen vanhemmuutta biologisen isän kanssa ei ole kehittynyt. Tämä ei silti tarkoita, etteikö lapsen edun kehityksessä biologisen isän läsnäololla olisi mitään merkitystä.

”H2: Minä ajattelen, että noissa perheen sisäisissä adoptioissa on se, että jonkinlainen huoli, mitä pienempi lapsi on, isompi huoli jää **katoaako se biologinen (isä) sieltä elämästä adoptiopäätöksen jälkeen kokonaan** ja onko sen yhteyden mahdollista jatkua isompien lasten kohdalla, kun on itsekin voinut keskustella heidän kanssaan ja puhua siitä, mitä lapsi voi tehdä ja tavallaan mitä ne hänen muistonsa siitä isästä on, ja elämästä ja, miten voi pitää yhteyttä ja mitä tehdä jos tulee toive (näkemisestä) sitten jossain kohtaa mieleen, ehkä siinä jää turvallisempi olo itselle siitä, että se isä saattaisi (tavata) ei nyt tässä hetkessä, että lapsella on mahdollisuus kuitenkin jossain vaiheessa tavata se isä”

”H4: Minä kanssa näen lapsen edun mukaisempana sen, että se **adoptio tehtäisiin, kun hän on sen verran iso, että hän itsekin siitä ymmärtää**, koska silloin sillä turvataan se, että hänen kanssaan on voitu käydä myös se keskustelu, mitä tässä minkälainen ratkaisu häntä koskien nyt ollaan tekemässä ja sitten tavallaan saattaa se tietoisuus siitä isästä sille lapselle. Ihan suoraan pienen lapsen kanssa se ei ole mahdollista tehdä, kun ei vielä tiedä tai ymmärrä”

Lapsen edun kehityksen kannalta nähtiin keskeisenä mieltä ajankohtaa, jolloin adoptio tehtäisiin. Jos lapsi on kovin pieni, hän ei välttämättä ikänsä puolesta pysty ymmärtämään, mikä merkitys adoptiolla on hänen elämässään. Tällöin adoptioeuvonjien mukaan voisi olla järkevää viivyttää adoptiopäätöstä. Samalla voitaisiin paremmin taata se, että biologinen isä pysyy lapsen elämässä ainakin jollakin tasolla, kun side lapsen ja isän välillä on jo syntynyt. Luonnollisesti vieraslapsiadoptioissa, joissa adoptio tehdään lapsen ollessa hyvin pieni, tämä ei ole usein mahdollinen ratkaisu. Lapsen edun kehityksen näkökulmasta voidaan myös keskustella, minkä asteinen yhteydenpito olisi tässä tilanteessa järkevintä.

”H2: Niin ylipäänsä tuo on hyvä pointti kanssa, sama kokemus ja samaa mieltä, mitä **nimi** sanoit, että se, perhe jossa ollaan perheensisäistä adoptiota tekemässä ja toivomassa, niin lähtökohta on se, että **lapsi tietää**, että nyt kun puhutaan isistä, se perheessä asuva mies ei ole hänen biologinen isänsä”

Lapsen edun kannalta tietämys siitä, että perheessä oleva mies ei ole hänen isänsä, on adoptioneuvojien mukaan olennainen asia. Adoptioneuvot päätyivät korostamaan, että usein oma vanhempi tuntee itse lapsensa parhaiten, joten hän myös parhaiten löytää sanat selittää, minkälainen tausta lapsella on. Kuitenkin samaan aikaan asioita on voinut jäädä kertomatta, mikä voi johtaa neuvojien mukaan kiusallisiin tilanteisiin, kun lapsi ennemmin tai myöhemmin saa tiedon omasta taustastaan. Lapsen edun kehyksen näkökulma ei anna tilaa salailulle.

”H1: Jos on näitä tulehtuneita välejä (vanhempien välillä), tämä lapsi on suhteesta syntynyt, niin sen positiivisen löytäminen, vaikka siinä olisi tapahtunut ihan mitä tahansa siinä suhteessa, että olisi niitä haavoja ja katkeria muistoja, mutta et pystyisi laittamaan ne sivuun ja kertomaan ne myönteiset asiat siitä ex-puolisosta tämän lapsen vanhempana sille lapselle”

”Tutkija: Eli tavoittaa sitä **lapsen etua** paremmin kuin se haukkuminen”

Kun ihmissuhde biologisen isän ja äidin välillä on ohdakkeinen, tulisi asiaa lähestyä asiantuntijoiden mukaan positiivisuuden kautta. Tämä positiivisuus auttaa siirtämään sivuun katkeria kokemuksia ja keskittymään siihen mikä on hyvää eli lapsen parhaaseen. Tämä on toki joissain tilanteissa helpommin sanottu kuin tehty, mutta yksi keino lähestyä lapsen etua.

3) ISÄN SUHDE LAPSEN ÄITIIN, SUKUUN JA YHTEISÖÖN - TULKINTAKEHYS

Ristiriitaiset välit lapsen äitiin

”H2: Mutta tuosta isyyden kokemisesta minä ajattelen niin mielenkiintoinen kohta ovat nuo perheensisäiset adoptiot, nämä heteropariskuntien perheensisäiset (adoptiot), missä tosiaan se lapsi on voinut sen isän kanssa elääkin, ja mitkä monesti on vähän kivuliaampiakin ehkä vielä se päätöksen tekeminen, luopuminen, koska sitten tavallaan hoituu helposti jotkut parisuhteen aikaiset pulmat, jotka ovat olleet siinä, kun (isä) miettii että katkaisenko (välit), koska se monesti voi olla niin, että katkaisenko välit nyt sitten tavallaan tähän lapseen (samalla) antamalla hänet adoptoitavaksi...”

Biologinen isä saattaa olla hankalassa tilanteessa päättäessään yhteydenpidosta lapsensa kanssa. Adoptioneuvojen mukaan usein perheensisäisissä heteroparien adoptioissa isällä on ainakin jonkinlainen kontakti lapseen. Tällöin täytyy tehdä valinta, joko pitää yhteyttä lapseen, ja käytännössä myös äitiin ja lapsen uuteen isään, tai sitten jättää yhteydenpito kokonaan. Haastattelutilanteessa pohdittiin jonkin verran suvun roolia päätöksen vaikuttajana. Etäisyydenotto lapseen voi vaikuttaa isästä houkuttelevalta, jos välit äitiin ovat riittävät. Samalla adoptiopäätöstä tehdessään isä joutuu puntaroimaan, onko adoptiopäätökseen myöntyminen jo itsessään välien katkaisu lapseen. Toimintakehysten puntaroimisessa vaikuttaa siis paljon muitakin seikkoja kuin halu olla vanhempi.

”H4: Teimme käytännössä (tapaamissopimuksen) juurikin siitä syystä, että isällä oli hyvin vahvasti sellainen olo, että hän ei tulisi sitä lasta enää näkemään sitten sen luopumisen jälkeen ja jos siinä ei olisi sellaista sopimusta tehty, hän ehdottomasti haluaa tavata ja oikeastaan hän ei olisi halunnut edes luopua siitä isyydestään, mutta sen hän juuri (teki) niitten ristiriitojen vähentämiseksi, mitä hänen ja tämän lapsen äidin välillä oli. Hän näki vahingoittavansa lasta ja näki sillä lailla lapsen edun mukaisena, se isyys pistettäisiin tälle, joka arjessa siellä hänen isänsä oli”

Ratkaisu isän tilanteeseen voi olla tapaamissopimuksen tekeminen. Tällöin taataan se, että isän kontakti jälkeläiseensä säilyy myös adoption jälkeenkin. Adoptioneuvojen kuvauksessa isän käytöksen kuvaus saa sankarillisia piirteitä: hän luopuu lapsen huoltajuudestaan taatakseen lapselle paremman elämän. Toki täytyy muistaa, että biologiset isät eivät aina käyttäydy lapsen edun kannalta parhaalla tavalla: yksilö voi omaksua kiusantekijänkin roolin ja tällöin isä näyttäytyy äidin ja tämän suvun kehysten läpi lähinnä negatiivisesti. Kirjallinen asiakirja auttaakin biologista isää, mikäli uusien vanhempien suku ei olisi muuten myönteinen biologisen isän tapaamisen suhteen.

”H4: Ja kyllähän sitä voisi ajatella, että lapselle sillä on merkitystä, että onko se hänen mielikuvansa poissaolevasta isästä, se (isä) poissa minun elämästäni siksi, että se ei välitä vai siksi että se kokee mahdottomaksi olla yhteydessä, koska äidin ja isän väliset ristiriidat ja mitä kaikkea siellä on ollutkaan”

Haastattelujen mukaan lapsen kannalta olisi tärkeää, että hän ymmärtäisi miksi biologinen isä ei ole ollut yhteydessä tai aktiivisessa roolissa. On erittäin helppo saada omasta biologisesta isästä negatiivinen kuva, jos hän ei ole yhteydessä ja ainut kuvaus hänestä tulee omalta äidiltä. Ristiriitojen taustalla voi olla adoptioneuvojen mukaan biologisen isän ja äidin keskinäiset riidat, mutta tätä asiaa ei välttämättä lapsi usko tai ymmärrä. Hahmotan itse, että myös suku voisi olla aktiivisessa roolissa isän tavoittamisessa ja toisaalta myönteisemmän isäkuvan luomisessa.

”H4: Äiti oli ehdoton, että haluaa luopua lapsesta adoptiolla, mutta isä sitten empi sitä asiaa, muttei sitten kuitenkaan kokenut voivansa ottaa vastuulleen tätä lasta”

Isä saattaa myös joutua hankalaan tilanteeseen, jos äiti haluaa luopua lapsesta, mutta isä on eri mieltä. Mikäli hän ei omien voimavarojensa puitteissa pysty ottamaan vastuulleen lasta, hän joutuu ikään kuin etenemään äidin vanavedessä. Tilanne on hankala, koska isä ei välttämättä haluaisi kadottaa kokonaan yhteyttä tähän lapseen. Hänen tulkintakehyksensä kautta hänen vanhemmuuden roolinsa hahmottuu eri tavalla kuin lapsen äidillä. Kyseisen esimerkkitapauksen lapsi siirtyikin adoptioneuvojien mukaan sittemmin lastensuojeluun eikä adoptioon, sillä isä halusi säilyttää kontaktisuhteen.

Biologinen isä biologisen äidin ratkaisujen häiritsijänä

”H1: Näissä (tilanteissa), jos tulee haasteellisuutta, on tavallaan myöskin sitä kautta, että joskus nämä isät eivät olleet ollenkaan lapsen elämässä eivätkä ole kyselleet eivät ole olleet innostuneita mitenkään muutenkaan ja sitten tässä tavallaan tullaan siihen tilanteeseen, että jos heidän pitäisi antaa se suostumus niin voi olla, että näistä syistä vähän kuin **tehdäkseen kiusaa** ei sitten haluakaan antaa sitä suostumusta.”

Joskus isä saattaa vastustaa adoptiota ja lapsen uutta elämää silkkää kiusaa tehdäkseen. Hän ei välttämättä ole ollut millään tavalla lapsen elämässä mukana, mutta haluaa syystä tai toisesta laittaa kapuloita rattaisiin, kun adoptioprosessia viedään lävitse. Hän omaksuu kiusantekijän roolin. Syitä on ulkopuolisen vaikea arvata, mutta taustalla saattaa olla esimerkiksi kauna entistä puolisoa kohtaan tai ajatus siitä, että on joutunut aikaisemmin suhteessa kaltoinkohdelluksi, jolloin hän katsoo adoption luovutusprosessia negatiivisen kehyksen kautta. Aina tilanne ei kuitenkaan näyttäydy näin mustavalkoisena.

”H4: Paljon asioita, joita ei ollut puhuttu eikä välitetty puolin ja toisin niin, että nostettiin se adoptiokysymys pöydälle, että sellaista vaiettua **hiljaista isyyttä** oli ehkä hänellä (isällä)”

”H2: Minä ajattelen, että juurikin tämä sama **kadotetut hiljaiset** tai sellainen, että on tapahtunut jotakin ikävääkin, vaikka parisuhteessa ja ehkä syyllisyys tai muu osittain jossakin kohtaa”

Haastattelussa sanoitettiin passiiviselle käytökselle oma terminsä: hiljainen isyys. Tämä on myös Huttusen (2001) isyysajattelun pohjalta laajennetun isyystarkasteluni yksi tarkastelukulma. Hiljainen isyys on sosiaalisen isyyden osittainen vastakohta. Kun sosiaalisessa isyydessä isyyden voidaan nähdä muodostuvan aktiivisen toiminnan kautta, hiljainen isyys on enemmänkin tämän aktiivisen osan toteutumatta jäämistä. Hiljainen

isä voi olla lapsen biologinen isä, mutta ei aktiivisesti mukana lapsen elämässä. Olennainen piirre on myös se, että heidän poissaolostaan ei kukaan tunnu aktiivisesti välittävän tai sitä ei tuoda esille, vanhemmuuden tulkintakehyksessä isän poissaolo ei näyttäytyä erityisenä asiana. Tämä on laajemminkin sosiaalityöhön ja yhteiskuntaan liittyvä haaste: suhtaudutaanko yhtä vakavasti isän poissaoloon lapsen elämästä kuin äidin?

”H4: Mutta että se on harvinainen tilanne tosiaan, (että) isä on **pistänyt hanttiin**, että juurikin tuo että, kuinka paljon he menevät siinä, että tämä on äidin ratkaisu, ja minä tuen sitten sitä”

Isän kiusanteon näkökulmasta on mielenkiintoista ajatella, miten suhtaudutaan siihen, kun isä on eri mieltä äidin kanssa. Haastattelussa käytettiin termiä pistänyt hanttiin, jossa on vahva fyysinen konnotaatio ja mahdollisesti negatiivistakin puhesävyä. Vaikka isä kapinoisi äidin mielipidettä vastaan, on eri päätökseen päätyminen adoptioeuvojien mukaan harvinainen ratkaisu.

”H3: Tuohon liittyy, mikä on minun mielestä kanssa mielenkiintoinen näkökulma, jos ajatellaan sitä **isyyden kokemusta**, niin on se, että kuinka moni siitä asiasta tietää, kun se perhe sen missä se lapsi elää, ja suvussa ja kuinka moni luovuttavan suvusta lähipiiristä tietää. Kuinka sosiaalisesti hyväksytty kokemus se hänen isyytensä tai hänen osallistumisensa lapsen elämään on”

”H1: Minulla on esimerkki. Minulla oli sellainen nuori poika, joka oli juuri tällaisella sopimuksella oli tarkoitus et hän tapaakin ja sitten minä juttelin hänen kanssaan ja sitten keskustelin, että ketkä tietää ja hän sanoi, että hänen vanhempansa tietää ja sisarukset ja minä kysyin, että olisiko (heidän) mahdollista joskus tavata lapsenlapsensa ja sitten hän mietti sitä asiaa ja se olisi hieno juttu ja sitten he keskenään sopivat siitä isovanhemmat ja sisaruksetkin pääsee tutustumaan... ...Tässäkin tilanteessa tämä naispari toivoi tukiperhetyypistä, heillä on siellä parikin ja näin niin ne meni ne toiveet siinä, mitä minä kuulin että isovanhemmatkin oli tulleet mukaan”

Isyyden kokemuksen yhteisöllinen puoli tuli esille haastatteluissa. Mikäli biologinen isä on luovuttanut siittiöitä parille, tuotiin tärkeänä esille paitsi yhteydenpito biologisen isän ja lapsen välillä, mutta myös kontaktit biologisen suvun kanssa. Esimerkiksi jos biologisella isällä on elossa olevia vanhempia, ovat he biologisesti tämän lapsen isovanhempia ja siten heilläkin voi olla tärkeä merkitys tämän lapsen elämässä. He saattavat pitää yhteydenpitoa elämäänsä rikastavana asiana.

Seuraavassa on esitetty adoptioeuvajien haastattelun pohjalta tehty tiivistys (taulukko 3) kolmesta tulkintakehyksestä niin kuin ne määrittävät adoptioeuvajien puheissa.

Taulukko 3. Tulkintakehyksistä, joiden kautta adoptioeuvajat hahmottavat biologisten isien kokemuksia. Taulukko Ujula (2018).

	Isän suhde ja side lapseen	Lapsen oikeudet ja etu	Isän suhde lapsen äitiin ja sukuun
Adoptioeuvajien (N=4kpl) näkemys biologisista isistä	Heikko side, keskinkertainen side, vahva side; siteen vahvuuden vaihtelevuudesta tilanteisesti	Lapsella oikeus tietää alkuperästään, mahdollisuus ottaa yhteyttä biologiseen isäänsä, biologisen aseman tunnustus	Biologinen isä ja hänen perheensä laajentuneena tukiverkostona, Isä ja isän suku tukiperheenä, hiljainen isyys, lapsensa unohtava isä, lapsesta riitojen takia luopuva isä

6.2 Biologisten isien haastattelujen tulokset

Biologisten isien haastattelussa korostui samankaltaisia näkökulmia kuin adoptioeuvajienkin haastattelussa. Kokemuksellisen näkökulman kautta aiheen lähestyminen tietysti erosi ammatillisesti suhtautuvista adoptioeuvajista. Esimerkiksi lapsen edun ensisijaisuus tuli vahvasti ja henkilökohtaisesti esille myös biologisten isien haastattelussa. Biologisista isistä on käytetty lyhenteitä I1, I2 ja I3 ja haastattelijasta T. Kolme tulkintakehystä olivat samat kuin adoptioeuvajien haastattelun kohdalla. Ennen tulkintakehystä on kuitenkin hyvä taustoittaa isien näkemyksiä heidän omilla kokemuksillaan adoptioprosessista.

BIOLOGISENA ISÄNÄ ADOPTIOPROSESSISSA

”I1: Eipä sillä (isällä) lainvoimaisesti kauheasti missään ikinä valtaa ollutkaan niin en minä ihmettele, että (en) tässäkään prosessissa tähän asti ollut mukana silleen”

”I3: En osallistunut adoptioprosessiin, vaimo hoiti sen, mutta olin hengessä mukana. Adoptiopäätöksestä olimme samaa mieltä”

”I2: Olemme pitkään olleet naimisissa, joten aika hyvin osasin lukea mitä mieltä vaimo on. Kun ehdotin ratkaisua (adoptiota), vaimo sanoi, että hän on ajatellut ihan samaa... harkinta-aikana tapahtui paukku (sukulaisten kuolemantapaus), joten tiesimme, että asian jäsentely veisi aikaa”

”I1: Me olimme (ex-naisystävän kanssa) jonkun aikaa tapailtu ilman mitään isompaa ja olen siinä muutaman vuoden kaks pyörinyt samoissa kuvioissa. Oltiin vähän ennen sitä erottu ja sitten hän otti yhteyttä silloin joulun alla, että hän on pitkän aikaa epäillyt asiaa ja hän kävi tarkistamassa ja hän vain ilmoitti et lääkärin mukaan oli jo liian myöhäistä tehdä mitään. Siitä se lähti se koko show”

”I2: Me yritimme lasta viime vuonna, silloin raskaus oli toivottu. Tuli terveyssyyt, huomasi ettei voi olla sataprosenttisesti mukana. Lapsen kanssa kuitenkin pitää olla täysillä. Mietittiin lapsen kannalta kaikkein paras ratkaisu... Olimme molemmat mukana adoptiotapaamisissa”

”I3: Raskaus tuli meille molemmille (minulle ja vaimolle) täytenä yllätyksenä. Raskaudesta kuulumme aivan lopussa, se herätti ristiriitaisia tunteita”

Haastateltu isä ei hahmottanut itselleen suurta päätäntävaltaa lainsäädännöllisesti adoptioprosessissa. Samoin koko raskaus tuli hänelle täytenä yllätyksenä. Tältä osin hänen hahmottamansa toimijuuden tulkintakehys vaikutti heikolta. Koska abortti oli tässä vaiheessa myöhäistä, oli ainoa vaihtoehto miettiä lapselle raskaudenjalkeista asuinpaikkaa. Biologiset vanhemmat alkoivatkin heti pohtia adoptiota ratkaisuvaihtoehtona.

Kahdella muulla isällä oli erilaiset kokemukset. Toisen elämäntilanne muuttui raskauden aikana niin ratkaisevasti, että lapsen vanhemmuus ei enää tullut kyseeseen. Toisella puolestaan koko raskaus tuli täytenä yllätyksenä, mikä aiheutti tunneristiriidan.

”I1: Sen jälkeen prosessi eteni niin että se (lapsi) meni väliaikaisperheeseen ja sinä aikana meitä haastateltiin ja me kävimme katsomassa paria (perhettä) ja käytiinhän me katsomassa niitä yhtä perhettä *kaupungin nimi poistettu* ja oli sellainen tapaaminen, missä me saatiin tutustua heihin ja jutella saman pöydän ääressä kuten ehdokkaan kanssa ja näin päin pois, mihin se firma (adoptioneuvontaa antava järjestö) oli sitten päättänyt, että se menee.”

”I1: He (adoptiovanhemmat) kävivät sieltä *kaupungin nimi poistettu* itse siellä sijaisperheessä katsomassa aina silloin tällöin hoitamassa sitä ja totuttelemassa siihen lapseen ja silleen et se lapsi tutustui, kun aika loppui, ne vaan vei sen menneessään sieltä sitten eteenpäin. Minä tiedän, että saisin lisäinfoa ja minä tiedän, olisin saanut kuviakin, mutta me kiellettiin kaikki kuvat. Lähinnä kyse on lapsen äidin mielenterveyden kannalta, muista syistä kiellettiin me ei haluttu semmoista tietoa siitä. Tiedän että se (lapsi) tulee kolkuttelemaan ja minä olen avoin sen suhteen, kun lapsi on tarpeeksi vanha, se saa tietää se tulee niin sanotusti ovelle koputtamaan, se on sitten sen ajan murhe et se käsitellään sitten silloin et se oli sen ajan päätös...”

”I2: Kyllä näin on sovittu sosiaalityöntekijän kanssa (saada kuvia lapsesta ja käydä katsomassa häntä), se oli kuitenkin toivottu lapsi, nyt vain kävi näin”

”I3: En pidä yhteyttä lapseen tai saa hänestä kuvia”

Biologiselle isälle tuli tilaisuus tutustua lapsen väliaikaiseen hoitoperheeseen. Tämä väliaikainen hoitoperhe toimi syntyneen lapsen hoitopaikkana siihen asti, että lapsi siirtyi pysyvästi asumaan adoptioperheeseen. Adoptioneuvojilla oli tässä prosessissa merkittävä rooli, sillä he huolehtivat lapsen ensin väliaikaiseen hoitopaikkaan ja sieltä pysyvään adoptiokotiin. Tämä oli erityisen tärkeää, koska ei haluttu järkyttää biologisen äidin mielenterveyttä. Toinen isä oli samoilla linjoilla, hän ei pidä lapseen mitään yhteyttä eikä pyydä hänestä kuvia.

Yksi isistä otti kuitenkin poikkeavan kannan ja kertoi haluavansa kuulla lapsesta ja saada hänestä kuvia. Hän näkee itsensä aktiivisen vanhemman kehyksen kautta ja on omaksunut sen mukaiset toimintatavat, vaikka hänen jaksamisensa resurssit olisivatkin heikot.

”I1: Me kyselemme mieluummin sitten kasvotusten, kun se, että me saisimme sellaista väliaikatietoa siitä, kun ei se tavallaan kuulu hänen elämänsä meille sitten kun **olla päätetty hänestä luopua**. Se oli minun mielestäni **vähän absurdia, että me oltaisiin edes saatu sitä tietoa vielä**”

Biologisella isällä oli näkemys koskien biologisesta lapsesta otettuja kuvia. Hänen mielestään on outoa, jos vieraasta lapsesta vieraassa perheessä edes saisi valokuvia. Tämä on mielenkiintoinen näkökulma, sillä valokuvien lähettämistä on totuttu pitämään avoimen adoption yhtenä tiedonvälityskanavana varsinkin, jos tapaamisia biologisten vanhempien ja lapsen välillä ei järjestetä. Biologinen isä viittaakin tilanteessa siihen, että adoption jälkeen lapsen elämä ei enää kuulu hänen katseltavakseen. Välillisesti tämä linkittyy myös lapsen edun tulkintakehykseen. Samoin hän suhtautuu myönteisesti siihen, että hän tapaisi lapsen tämän myöhemmässä elämänvaiheessa ja selittäisi tilanteen kasvotusten.

”I1: Neuvon pitäkää pääanne ja **tuokaa rehellinen mielipiteenne esiin, älkää myötäilkö**, tuokaa se mielipide (esiin) ja pysykää siinä. Etsikää se kompromissi, jos todella paljon eroa ja pitäkää se teidän mielipiteenne, koska karusti sanottuna, **jos toinen haluaa pitää ja toinen haluaa tämmöisessä tilanteessa lähettää lapsen adoptioon, niin kyllä se silloin (on) niin, että pitää lähettää adoptioon, ei se ole lapselle oikein, että se toinen puoli vanhemmista pitää sitä painotaakkana, riesana**. Yksinhuoltajia on maailmassa, mutta minun mielestäni ja näkökulmastani se pitäisi kitkeä pois. Ne (lapset) menisivät sellaiseen kotiin joka olisi tasapainoinen, huomattavasti parempi tilanne kuin riitelevät vanhemmat, mitkä sitten taistelevat oikeudessa rahoista (ja) taistelevat kaikesta muustakin”

”I2: En kyllä osaa neuvoa (yleisesti isiä)..., jos olisi tuttu ihminen, olisi helpompi, ventovieraalle en uskaltaisi”

Toisille samassa tilanteessa oleville bioisä halusi sanoa, että omassa mielipiteessä on tärkeä pysyä. Lisäksi hän päätyi korostamaan, että mikäli toinen vanhempi haluaa adoptiota, tulisi myös toisen vanhemman taipua tähän päätökseen. Perusteluna hänellä oli se, että silloin tämä toinen vanhempi ei todellisuudessa ole sitoutunut vanhemmuuteen, ja lapsi voi saada toisaalla paremman kodin. Toinen isä puolestaan painotti adoptiokokemusten tilanteisuutta. Hän ei halunnut neuvoa vieraita perheitä ja kertoa, miten asiat tulisi hoitaa. Sen sijaan tutulle ihmisille, jonka hän tuntee, hän voisi kernaasti jakaa kokemuksiaan.

”I1: Tuurilla (tulevat adoptiovanhemmat) odottaneet (lasta) viimeiset seitsemän vuotta, kuin että se jää sellaiseen talouteen, jossa vaan toinen vanhempi vähän haluaa pitää sen, koska se on muotia pitää ja olla yksinhuoltaja. Se on sellainen, mitä minä miehille haluaisin sanoa, että pitäkää pääanne ja keskittykää siihen, mitä te haluatte”

Yksinhuoltajuuden suhteen isällä oli negatiivinen suhtautuminen. Perusteluna oli se, että yksinhuoltajuudesta on nykyaikana tullut enemmänkin muoti-ilmiö. Se ei huomioi lapsen parasta, vaan pikemminkin pyrkii maksimoimaan vanhemman parhaan. Paras ratkaisu adoptiota harkitseville onkin hänen mukaansa miettiä niitä asioita, mitä oikeasti haluaa.

1) ISÄN SIDE LAPSEEN - TULKINTAKEHYS

”I1: Tavallaan minä sanoinkin, että on tosi absurdia, että edes saisin niitä kuvia, koska se ei ole käytännössä liittymässä minun elämäni se kyseinen lapsi siinä vaiheessa. Saisin jostain **tuntemattomasta perheestä joulukortteja**, se vaan ei mahdu minun päähäni, ei edes silloin kun sitä tarjottiin”

”I2: Oli sellainen vaihtoehto kuin sijaisvanhemmuus... sitä ei mainittu missään vaiheessa (sairaalassa)”

Biologinen isä ei hahmottanut voimakasta sidettä hänen ja lapsen välille. Siksi hän puhuukin tuntemattomasta perheestä ja kaukaa tulevista joulukorteista. Hän ei hahmota itselleen tulkintakehystä, jossa hän saisi biologisen siteen verukkeella tietoa itselleen tuntemattomasta perheestä. Aktiivisen yhteydenpidon tärkeys adoptioperheen kanssa ei korostu. Toinen biologinen isä pohti vaihtelevia vanhemmuuden tapoja, joissa hän olisi itse voinut valita itselleen parhaiten sopivan isyyden toteutumismuodon. Tällöin hän olisi voinut itse vaikuttaa siihen, minkälaisen siteen hän olisi muodostanut lapsen kanssa ja hänen vanhemmuuden tulkintakehyksensä olisi ollut erilainen. Adoptio oli kuitenkin hänen omasta mielestään paras vaihtoehto lapselle.

”T: Minä ymmärrän täysin tuon näkökulman. Mainitsit tuntematon perhe, pidätkö sinä itseäsi tällä hetkellä isänä vai näetkö sinä itsesi enemmän jonkun muun termin kautta?”

”I1: No **hiljaisuus** **vanhempain vaistot kyllä heräsivät**, sen puolesta voisin pitää itseäni isänä muuten en. Minä mielelläni kyllä (juttelen) kun se tulee koputtamaan, **minä tiedostan sen, että minä olen sen biologinen isä**, mutta minä en näe, että minä olisin itse mitenkään isällisesti vastuussa sen kasvatuksesta tai mistään muustakaan tällä tavalla, että minä ymmärrän sen biologisen isän ja sen oikean isän eron siinä, että lapsen oikea isä on se mihin se on mennyt (asumaan). Minulla ei ole mitään tekoa sen kanssa, että minä en voi vetää sitä takaisin, esittää edes olevani tai en **minä edes kehtaisi sanoa sille olevani isä** korkeintaan biologisesti ja näin päin pois”

”I2: Ei sitä isyyttä voi poistaa mitenkään, vaikka haluaisi. Näen ihan täysin, että minun lapseni, huoltajat ovat eri, mutta se ei häviä siitä ajatuksena. Ylpeä ja onnellinen olen tästä”

Kysyin biologiselta isältä suoraan, näkeekö hän itsensä isänä. Hän päätyi ensi alkuun paljastamaan, että vanhemman vaistot heräsivät, mutta samaan hengenvetoon totesi, että hän ei miellä olevansa niin sanotusti sen lapsen oikea isä. Hän ei omien sanojensa mukaan kehtaisi kertoa olevansa lapsen isä kuin korkeintaan biologisessa merkityksessä. Isä kertoo tiedostavansa biologisen isyyden merkityksen ja sen, että lapsi saattaa joskus tulla ovelle kolkuttamaan. Toinen isä puolestaan lähestyi asiaa biologisesta näkökulmasta ja näki adoptiovanhemmat lapsen juridisina huoltajina, mutta isyyttä ei hänen mukaansa häneltä voida koskaan poistaa.

”I1: Se on vähentynyt itseasiassa se (lapsen) miettiminen ei se tule muuten kuin silloin, kun satun näkemään papereita. Aika harvoin niihin enää törmää tuolla, korkeintaan, jos etsii vanhoja työtodistuksia saattaa tulla sitten samasta kansioista seasta. Nyt sen on osannut ignorata koko paperin, kun se tulee sieltä ja katsoa, tuossa on tuokin paperi. Alussa se oli semmoista, että sitä jäi

lukemaan ja miettimään. Rehellisesti kun sanoo nuorten kielellä, ettei kauheasti jaksakaan kiinnostaa enempää, kun se tuohon ovelle tulee”

I1”: Omalla kohdalla mielipiteeni on se, että minä toivon, että hän kiinnostuu alkuperästään, ja saattaa kyllä ottaa puhelimellakin yhteyttä ja olen valmis menemään tapaamaan häntä johonkin, että se ei ole semmoinen (este). Sen enempää en toivo mitään muuta kuin, että hän saa selvyuden ja hän saa tämän tiedon mitä minä tässä sinulle tavallaan olen puhunut, historiansa kohdilleen”

Isyyssiteen voimakkuudesta biologisen isän puheissa korostuu ristiriitainen näkökulma. Toisaalta hänen mukaansa hän ei kauheasti jaksakaan kiinnostua lapsesta, mutta samalla hän odottaa sitä, että lapsi ottaisi selvyuden omasta taustastaan ja saisi myös historiansa kohdilleen. Biologinen isä näki haastattelussa toimijuuden kehyksensä enemmän tarinankertojana ja historioitsijana kuin isän roolissa. Esimerkiksi hän pohtii sitä, että hän muutaman kerran tapaa jälkeläisensä kanssa ja sitten tapaamiset ja kontaktit vähitellen jäävät. Hän ikään kuin täydentää lapsen käsitystä itsestään ja tämän jälkeen poistuu lapsen elämästä.

2) LAPSEN OIKEUDET JA ETU - TULKINTAKEHYS

”I1: Ei minä ajattelin silloin puhtaalla logiikalla ja järjellä. Minä heitin tunteet saman tien ulos ikkunasta, kun minä kuulin tapahtumasta. Minulla ei olisi ollut mitään rahallista insentiiviä tai mitään muut mahdollisuuttakaan elättää sitä tai taata sille onnellista kotia varsinkaan siinä ympäristössä, missä jouduttiin painimaan sitä vastaan, kun se lähetettiin adoptioon lähinnä meidän anopeiltamme, niin se oli sellainen ei silloin käynyt mielessäkään et tässä vanhemmalla iällä joskus silloin tällöin (mietti) mitäköhän sille kuuluu, mutta sitten on todennut et eipä se minulle kuulu”

”T: Millaisissa tilanteissa sinä ajattelet tätä lastasi?”

”I1: No juuri tällä tavalla, kun tulee puhelu ei sitä muuten sen yleensä sattuu unohtamaan, kun jotain papereita löytyy asian tiimoilta tai puhelimen kalenteri näyttää et kuinka monta vuotta asiasta on, niin sitten saattaa mieli ehkä päivän verran silloin tällöin leikitellä asian kanssa, tai ei edes leikitellä, mutta että olisiko jotain voinut tehdä silloin vieläkin paremmin, että se ei olisi ollut sellainen sotatanner parhaimmillaan se talous siellä ei lapsen suhteen (ei) päätöksen suhteen ollut sellaista fiilistä ollenkaan”

”I2: Lapsen synnyttyä tajusi, että tämä on rankkaa, Vaimo väsyi ihan täysin, hän ei saanut nukkua. Mietimme muutaman päivän, sitten meille tapahtui hirveä trauma. Läheisiä ihmisiä kuoli ja yritimme totuttua ajatukseen ja kerätään aikaa, mutta sitten poliisit tulivat oven taakse ja kertoivat tällaisia uutisia”

”I2: Päivittäin, melkein kellon ympäri. Se on mielessä ihan koko ajan”

”I3: Kyllä sitä lasta ajattelee”

Lapsen edun ensisijaisuus tuli vahvasti esiin biologisen isän perusteluissa adoptiopäätökselle. Isä oli lähestynyt raskautta ja mahdollista vanhemmuutta puhtaan analyttisesti. Esimerkiksi rahallisten syiden takia hän heti hylkäsi mahdollisuuden lapsen kasvattamisesta. Samoin hän piti tärkeänä sitä, että lapsi saisi onnellisen kasvuympäristön ja rakastavan kodin. Tulkintakehysten näkökulmasta hän siis valitsi omasta mielestään rationaalisen käyttäytymistavan tunteiden varaan heittäytymisen sijaan. Toisen isän kokemuksissa näkyi täysin samanlainen ajatusmaailma. Kuluttavan ja stressaavan elämäntilanteen keskellä oli havaittavissa biologisen isän mielessä yksi rationaalinen tulkintakehys, jonka kautta asian voi ratkaista itselleen järkevällä tavalla.

Lisäksi esille tuli keskustelu siitä, milloin biologinen isä ajattelee jälkeläistään. Ajan kuluessa ajatukset lapsesta ovat vähentyneet, mutta silti hän mielessään pohtii, olisiko adoptioprosessin voinut hoitaa fiksummallakin tavalla. Päätöstä isä ei omien sanojensa mukaan kadu. Samanlaista viestiä välittyi kaikista isistä, joten tutkimuksen perusteella on selvää, että lapsi ei ole näille miehille yhdentekevä asia.

”I1: Ne olivat jo haastattelussa ihan täysillä mukana ja kyllähän he koittivat olla aika rauhallisia, mutta sen näki varsinkin sen isän silmistä ja käytöksestä ja eleistä, että se pyöri melkein penkissä onnesta siinä kun haastateltiin, että ne olivat päässeet niin pitkälle. Siinä vaiheessa ne olivat odottaneet sitä kuulemma viitisen vuotta tai seitsemän vuotta”

”T: Miltä se sitten itsestä tuntui, kun ne olivat innokkaita, kun oma lapsi menee sinne? Miltä tuntui?”

”I1: No meidän minun ja *nimi sensuroitu* asenteet silloin olivat asian tiimoilta pitkälti se, että siihen ei ollut vaihtoehtoja nii se tuntui oikeastaan hyvältä, kun me vaan löydettiin sellainen talous, missä oikeasti halutaan ja varmasti tullaan pitämään siitä...että se keskittyy puhtaasti siihen lapsen parhaimpaan kasvuympäristöön eikä niihin vanhempiin, sanotaan näin, että se lapsi pitäisi siinä koko prosessissa tuoda etusijalle ja sen lapsen yksityisyys ja onnellisuus eikä mikään muu. Kaikki muut ovat toissijaisia siinä prosessissa”

Lapsen edun kannalta lapsen uusista adoptiovanhemmista oli pelkästään hyvää sanottavaa. He vaikuttivat haastateltavasta innokkailta ja olivat pitkään valmistautuneet vanhemmuuteen. Samoin se, että prosessissa nostetaan ajatus lapsen edusta keskiöön, vaikutti haastateltavasta tärkeältä. Biologinen isä perusteli päätöksiään lapsen edun tulkintakehysten kautta. Lapsi pitäisi hänen mukaansa olla koko prosessin pääosassa ja samaa viestiä myös adoptioneuvojat toivat ääneen omassa haastattelussaan.

”I1: Ja kuten minun puheestakin (kuulee, kun) minä rupesin miettimään tätä vähänkin akateemisemmin, tuli aika paljon selville se, että kuinka paljon se merkitsi meille vanhempina, että me saatiin päättää mihin perheeseen se (lapsi) menee vaikkei se välttämättä oikeasti ollut merkityksellistä. En tiedä oliko se vaan lume, meille näytettiin pari mahdollista vaihtoehtoa, mutta se oli kumminkin todella tehokasta. Se auttoi silloin jaksamaan todella paljon, kun me mietitään taaksepäin asiaa. Se toi todella paljon energiaa siihen jaksamiseen, että jes se menee tällaiseen perheeseen, se menee oikeasti hyvään paikkaan”

Lapsen ja myös isän edun näkökulmasta oli vaihtoehtojen esittely prosessin aikana. Vaikka isä epäili, että esitetyt vaihtoehdot saattoivat olla lumetta, on adoptioneuvojien haastattelun pohjalta selvää, että sopivan perheen löytämiseen kiinnitetään todella paljon huomiota. Samoin se, että kun isä tiesi, millaiseen paikkaan lapsi on tulevaisuudessa siirtymässä, se valoi uskoa siihen, että adoptioprosessin läpivienti on oikea valinta ja tuki viime kädessä lapsen etua. Tämä voi olla merkittävä seikka, kun pohditaan sitä, millaisia asioita adoptioneuvonnassa olisi syytä ottaa huomioon.

”I1: Niin kuin sanoin aikaisemmin, se on sen koko jutun pääpointti, että se (lapsi) menee sellaiseen talouteen missä sillä ei tule olemaan huolen häivää ei ruoasta eikä lämmöstä. Se oli meidän yhteinen päätös, että me ei haluttu mihinkään sellaiseen talouteen, missä olisi voinut olla rajoittunutta. Meinasin jo pelkästään sitä, kun me nähtiin niitä vaihtoehtoja, muistaakseni kumpikaan meistä ei kuulunut kirkkoon, hassuna esimerkkinä, nii se meinasi meille todella paljon silloin, että ei tuputeta minkään sortin asiaa. Sitten (lapsi) saa itse vapaasti valita, kun kasvaa, millainen haluaa olla”

”I2: Minua on lapsena käytetty hyväksi useampia vuosia, en pystynyt koskemaan siihen lapseen ollenkaan. On jäänyt niin hirveät traumat”

Paitsi materiaallisen hyvinvoinnin näkökulmasta, lapsen etua haluttiin toteuttaa myös arvovalintojen osalta. Biologinen isä piti adoptioperheessä tärkeänä sitä, että lapsi ei kohtaa taloudellista tai henkistä niukkuutta. Lisäksi se, että arvovalinnoissa ei painottunut liikaa uskonnollisuus, oli tärkeää tälle isälle. Lapselle haluttiin saada ympäristö, jossa hän saa itse tehdä omat arvovalintansa. Toisella isällä lapsen etu tuli esille omien hyväksikäyttö kokemusten takia. Isä halusi lapselleen paremman elämän kuin hän olisi omin voivaroin pystynyt tarjoamaan.

3) ISÄN SUHDE LAPSEN ÄITIIN, SUKUUN JA YHTEISÖÖN - TULKINTAKEHYS

”I1: Ei ollut mikään sellainen (tilanne), että olisimme olleet riidoissa tai ettemme olisi pystyneet näkemäänkään. Minä käytännössä **pidin heidän koko talouttaan yllä** siinä henkisen supportin kautta, estin sen talon lahoamista siinä päässä, että itselläni ei sillä tavalla ollut, kun olin silloin asunut jo jonkin aikaa yksinäni nii se ei haitannut mitään se pieni stressi siihen väliin”

”I1: Me olemme aina olleet erittäin hyvissä väleissä sen jälkeen (ja) sen aikanakin. Hän puoliksi asui minun luonani silloin”

”I1: Niin naisystäväni äiti olisi halunnut sen lapsen niin paljon, että se käytännössä kiristi ja otti todella paljon yhteen ja minä jouduin monesti istumaan sen pöydän ääreen ja sanomaan aika rumastikin hänelle, että kuule nyt tällä ei ole mitään tekemistä sinun halujesi tai sinun kanssasi et ihan täysin tyttäresi päätös ja se kyseinen nainen on aika vahva persoona, niin siinä oli jonkin verran siinä talossa semmoista vääntämistä, että se meni vaan niin sekaisin siitä asiasta”

Isän suhde lapsen äitiin, sukuun ja yhteisöön painottui erityisesti yhden isän haastattelussa. Biologinen isä kuvaili suhdettaan entisen naisystävän perheeseen haastavana. Hän on yhä hyvissä väleissä lapsen biologisen äidin kanssa, mutta hahmotti itselleen vahvan roolin perheen arjen ylläpitäjänä adoptioprosessin aikana. Kaiken kaikkiaan hän hahmotti itselleen toimijuuden kehystä. Erityisesti hänen entinen anoppinsa olisi halunnut estää lapsen päätyä adoptioon. Perheessä ei ollut muuta henkilöä joka olisi kyennyt sanomaan perheen äidille suoraan vastaan. Naisystävän isä esimerkiksi matkusti työnsä puolesta runsaasti.

”I1: Olisi voinut ehdottomasti (suututtaa), olen persoonaltani **semmoinen, että minua on vähän hankala saada vihaamaan ketään**, jos siinä olisi onnistunut niin siinä olisi ollut se puoli, että hommasta ei välttämättä olisi tullut niin kaunista kuin siitä nyt tuli *naurua*”

”I1: Että tuota siinä oli semmoinen ero, että siinä oli heidän taloudessa jonkin verran stressiä näin päin pois, että heidän etäiset tuttunsa, jotka eivät olleet niin hyvissä perheväleissä, mutta halusivat vähän kusta sen perheen muihin, tekivät muun muassa lastensuojeluilmoituksen asiasta. Sitten siitä tuli sosiaalityöntekijä käymään. Sosiaalityöntekijä katsoi, että tämä on ihan turha ilmoitus, jos minä pystyn samassa pöydässä istumaan ja juttelemaan kuin minä olisin edelleen **perheenjäsen** siinä tasolla niin ei siinä ole osuutta eikä arpaa sille lastensuojeluilmoitukselle siinä vaiheessa”

Yllättävässä ja haastavassa tilanteessa tilanne saattaa koetella hermoja. Isä kuvaili itseään luonteeltaan rauhalliseksi ja ihmiseksi, joka ei kovin helposti suutu. Tämä auttoikin

omalta osaltaan kestämaan stressin ja henkisen rasituksen. Perheen lähipiiriin lisäksi ongelmia aiheutti tuttuja tekemä lastensuojeluilmoitus tulevasta lapsesta. Ilmoitus kuitenkin todettiin välittömästi aiheettomaksi. Adoptiopäätöksen ohessa ilmoitus aiheutti vielä lisämurheita ja asetti biologisen isän tilanteeseen, jossa hän tiedosti, että osa tulkitisi hänen vanhemmuuttaan negatiivisen linssin kautta.

”I1: Sanotaanko näin, että kyllä se jokaisessa tapaamisessa mihin minä vaan suinkin kiireiltäni pääsin eli yhden taisin skipata ja jouduin vääntämään silloisen ex-anoppini kanssa erittäin paljonkin kättä asiasta kuten minä aikaisemmin sanoin vanhemmille pitäisi tehdä sitä enemmän selville varsinkin nuorten kohdalla et se päätös on niiden nuorten niillä vanhemmilla ei ole mitään osaa eikä arpaa siinä päätöksessä, koska silloin kyllä **käytiin kaikki kiristys, lahjonta** ja hyvällä tuurilla väkivallalla uhkailu, sitä nyt ei välttämättä tapahtunut en tiedä ihan tarkkaan en ollut joka ilta paikalla kattomassa siinä talossa. Tämän talouden äidin puolelta, että hän olisi halunnut, että hänellä olisi niin paljon äidin vaistot (heränneet) ja hän olisi niin halunnut et molemmat tyttäret ja talon isäntä lähtevät kävelemään, hän olisit halunnut sen adoptoida itselleen”

Adoptioprosessissa biologisella isällä oli aktiivinen rooli. Hän osallistui adoptioneuvontaan käytännössä kokonaisvaltaisesti. Sen kuluessa hänelle tuli vahva käsitys siitä, että nuorten vanhemmilla ei tulisi olla mahdollisuutta vaikuttaa millään tavalla adoptiopäätökseen ja haitata nuorten itse tekemää päätöstä. Myös tässä mielessä biologinen isä omaksui toimijuuden tulkintakehyksen, kun hänen tuli astua puolustamaan omia ja entisen naisystävänsä oikeuksia. Tilanne eskaloitui siten, että naisystävän äiti olisi ollut valmis ottamaan lapsen omakseen, vaikka koko muu perhe olisi voinut siinä vaiheessa poistua kotoa. Biologinen isä ei siis kokenut, että adoptioneuvonnassa olisi tarpeeksi selvästi esitetty, että päätös on yksin lasta odottavien nuorten, ei vanhempien oikuttelun. Taustalla saattoi vaikuttaa myös se, että biologinen isä oli vielä osan raskausajasta alaikäinen, jolloin hänen mielipiteensä eivät saaneet riittävää painoarvoa. Myös naisystävä oli alaikäinen.

”I1: Vaikka kyseessä onkin alaikäinen lapsi niin silti ei ole mitään valtaa siinä kohtaa. Se on sinänsä hassu asia käsitellä sitä ja omalta puolestani äitini vähän suuttui aikoinaan, kun minä sanoin, että hekään eivät tule saamaan mitään kuvia. Me emme ole halunneet kuvia, meidän molempien puolien äidit olisivat halunneet niitä kuvia siitä lapsesta vuosien varrella, **meidän vaan piti pysyä kovana ei yhtään kuvaa**. Se oli sellainen, että ne hormonit niin paljon rupesivat (vaikuttamaan) varmaan kun jälkikasvu saa lapsia, ne olisivat vain halunneet pitää keinolla millä hyvänsä”

Tilanne oli sama myös biologisen isän äidin perheen puolella. Myös hänen äitinsä olisi halunnut kovasti pitää lapsen omana. Samoin kummatkin biologiset isovanhemmat olisivat toivoneet kuvamateriaalia lapsenlapsesta. Tähän ei kuitenkaan suostuttu, sillä biologinen isä ja äiti olivat keskenään sopineet, että äidin mielenterveyden kannalta kuvien vastaanotto ei ole järkevää. Nyt kun adoptioprosessista on kulunut jo vuosia, päätös on pitänyt sellaisenaan.

”I1: Kauniisti sanottuna hän ei pitänyt sitä (sikiötä) edes ihmisenä sinä aikana, kun hän oli raskaana. Halusi todella paljon sen vain pois kehostaan mahdollisimman nopeasti, joka on ihan ymmärrettävää. Se pilasi hänen yläasteaikansa ja pilasi hänen ammattikouluhakunsa ja muutkin (asiat) silloin, minä ymmärrän sen ihan täysin”

”I1: **Meidän näkökannat olivat sinänsä ristiriidassa**, miten me todella reagoitiin asiaan (raskauteen) *nimi* kanssa. Minä reagoin siihen hyväksymällä ja hän reagoi siihen itseinholla, suurin piirtein itsevihalla, mutta siinä oli minun tehtäväni silloin pitää talo pystyssä”

Läheinen suhde lapseen ei toteutunut myöskään biologisen äidin taholta. Taustalla saattoi olla raskauden keskeyttämisen mahdottomuus ja siten lapsen synnyttäminen vastentahtoisesti. Voidaan siis sanoa, että kumpikin biologista vanhemmista halusi adoptioprosessin myötä ottaa etäisyyttä biologiseen lapseensa. Tulkintakehysten eroja kuitenkin pariskunnan välillä syntyi heidän erilaisen ajattelutapansa vuoksi.

Seuraavan sivun taulukossa (Taulukko 4) on esitetty tiivistelmät adoptioneuvojien tulkintakehyksistä. Taulukkoa on täydennetty biologisten isien omilla kokemuksilla tulkintakehyksistä.

Taulukko 4. Adoptioneuvojien tulkintakehykset täydennettynä biologisten isien haastattelujen havainnoilla. Taulukko Ujula (2018).

	Isän suhde ja side lapseen	Lapsen oikeudet ja etu	Isän suhde lapsen äitiin ja sukuun
Adoptioneuvojien näkemys biologisista isistä (N=4kpl)	Heikko side, keskinkertainen side, vahva side; siteen vahvuuden vaihteleva tilanteisesti	Lapsella oikeus tietää alkuperästään, mahdollisuus ottaa yhteyttä biologiseen isäänsä, biologisen aseman tunnustus	Biologinen isä ja hänen perheensä laajentuneena tukiverkostona, Isä ja isän suku tukiperheenä, hiljainen isyys, lapsensa unohtava isä, lapsesta riitojen takia luopuva isä
Biologiset isät (N=3kpl)	Ristiriitainen: Yhteyttä lapseen toivotaan ja lapsen toivotaan selvittävän omia juuriaan, mutta yhteyttä ei välttämättä silti haluta pitää aktiivisesti	Lapsen etu tunnistettu tärkeämmäksi kuin vanhempien etu, päätökset tehdään lapsen etu mielessä, biologinen isä itselleen sopivan toimintamallin valitsijana	Biologinen isä säilyttänyt hyvät välit lapsen äitiin, yhteydenpitoa sukuun hankaluuksista huolimatta

7 YHTEENVETO JA POHDINTA

Tutkimuksessa tunnistin kolme keskeistä tulkintakehystä, miten biologisen isän isyys merkityksellistyy adoptioneuvojen ja biologisten isien kuvaamana. Isän suhde ja side lapseen, lapsen oikeudet ja etu sekä isän suhde lapsen äitiin ja sukuun olivat kolme keskeisintä aihealuetta. Tutkimustulokseni eivät puolla vain yhtä tapaa kokea biologista isyyttä: Saadut tulokset antavat kuvan tilanteisesta isyydestä, jossa biologinen isä voi itsensä ja ympäröivän yhteiskunnan vaikutuksesta päätyä toimimaan eri tavoin.

7.1 Tulosten yhteenvetoa

Esitän saamani tulokset kolmen tunnistamani tulkintakehyksen avulla biologisen isän kokemusten näkökulmasta. Työni tutkimuskysymykset olivat, millaiseksi isyys merkityksellistyy adoptioneuvojen kuvaamana ja miten biologiset isät itse määrittävät tätä isyyttään. Isän suhde luovutettuun lapseen määrittyi sekä adoptioneuvojen että biologisten isien puheessa lasta koskevan siteen kautta. Biologiset isät, jotka olivat luoneet siteen lapseen jo ennen adoptioprosessia, vaikuttivat säilyttävänsä helpommin yhteyden lapseensa adoption jälkeen. Adoptioneuvojat totesivat, että siteen muodostumisessa ratkaiseva hetki on lapsen syntymä ja se, onko isä aikaisemmin muodostanut isä-lapsi suhteen entisen jälkeläisensä kanssa. Mikäli biologisen isän kokemuksia halutaan laajemmin hyödyntää osana adoptioprosessia, tulisi huomiota erityisesti kiinnittää isän sitouttamiseen lapsen syntymän hetkellä.

Johtopäätöksenä voidaan siteestä lapseen esittää, että adoptioprosessin tulisi riittävän kattavasti tarjota tukea biologiselle isälle hänen päätöksiensä tueksi. Mahdollisuuksien mukaan biologiselle isälle on annettava tieto äidin raskaudesta ja hänellä on oltava riittävästi informaatiota tietää päätöstensä seurauksesta, päättää hän antaa tai olla antamatta lapsen adoption. Mikäli isä ei halua aktiivisesti osallistua adoptioprosessiin, tulisi hänet mahdollisuuksien mukaan sitouttaa siihen lapsen syntymän ajaksi. Tällöin parhaiten voidaan ehkäistä myöhempi katumus, jos adoptiopäätös alkaakin tuntua väärältä valinnalta. Samoin se sitouttaisi kumpaakin vanhempaa adoptioprosessiin.

Lapsen oikeudet ja etu olivat merkittävin tulkintakehys sekä biologisten isien että adoptioneuvojen puheissa. Paitsi, että adoptiolaki (22/2012) nostaa lapsen edun

keskeiseen asemaan, vaikuttaa se olevan myös moraalinen itseisarvo haastateltujen biologisten isien näkökulmasta. Adoptioneuvojat lähestyivät lapsen edun tavoittelua myös siitä näkökulmasta, että hyvät biologisten vanhempien keskeiset välit tukevat lapsen parasta samoin kuin avoin keskustelukulttuuri adoptioperheen suuntaan. Mikäli esimerkiksi biologinen äiti ei suostu kertomaan lapsen isälle raskaudesta ennen adoptiota, heikentää hän paitsi miehen oikeusturvaa, myös oman lapsensa oikeuksia, sillä lapsen biologisen isän tunteminen nähdään hänen etunsa mukaisena asiana.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että lapsen etu on keskeinen tulkintakehys, jonka nojalla adoptiopäätöksiä perustellaan. Adoptioneuvojat tekevät runsaasti työtä lapsen alkuperän selvittämiseksi. Adoptioneuvojien on kuitenkin kiinnitettävä tarkempaa huomiota siihen, miten he suhtautuvat biologisen isän poissaoloon neuvontatilanteissa. Nykyisin biologinen äiti ja hänen sukunsa selviää ilman lainsäädännöllisiä seuraamuksia, vaikka he jättäisivät kertomatta lapsen biologisen isän nimen. Mielestäni lainsäädäntöä tulisikin kehittää siihen suuntaan, että jos biologinen isä on todistettavissa äidin tiedossa, adoptioprosessia ei voida viedä loppuun ilman elossa olevan isän hyväksyntää. Avoimuus on tärkeä asia myös edellytettäväksi adoptiovanhemmille. Suomalaisessa adoptiovanhempien neuvontaprosessissa korostetaan lapsen alkuperästä kertomisen tärkeyttä. Myös tässä mielessä isän henkilöllisyyden tietäminen on tärkeää.

Nykyisellään adoptioprosessissa ei suhtauduta tiukasti biologisten isien poissaoloihin adoptioneuvonnoista. Adoptioneuvontaan osallistuminen on pakollisempaa lapsen äidin osalta. Adoptioneuvonta antaa tärkeää tietoa vanhemmille ja on olemassa huomattava riski, että biologinen isä jossain vaiheessa elämänsä katu osallistumattomuuttaan neuvontaprosesseihin. Mikäli hän ei osallistu tai suostu kertomaan mielipidettään, ei hänen näkemystään voida ottaa huomioon. Mikäli yhteys biologiseen isään katkeaa, katkeaa yhteys myös biologisen isän vanhempiin, jotka voisivat olla arvokas tukiverkosto lapselle. Tämä tunnistettiin sekä biologisen isän että adoptioneuvojien puheesta.

Biologisen äidin suhde lapsen äitiin ja tämän sukuun linkittyy osin kehyksellisesti lapsen etuun. Vaikka puhutaankin biologisen isän kokemuksista, ovat hyvät välit lapsen biologiseen äitiin myös viime kädessä lapsen etu. Biologisten isien kohdalla voidaan tunnistaa kaksi pääryhmää: ne biologiset isät, jotka elävät yhä adoption jälkeen yhdessä biologisen äidin kanssa ja ne jotka eivät. Joka tapauksessa, niissä tilanteissa joissa välit ovat huonot, voi biologista isää ahdistaa mennä tilanteisiin, joissa hän kohtaa lapsen äidin.

Taustalla voi olla pelko siitä, että äidillä nähdään olevan enemmän sananvaltaa lasta koskeviin asioihin, mikä linkittyy biologisten äitien keskimääräisesti suurempaan rooliin adoptiionevonnoissa. Tätä myös yksi biologisista isistä korosti haastattelunsa aikana.

Ratkaisuna tähän mutkikkaaseen tilanteeseen biologisen äidin ja tämän suvun kanssa on tapaamissopimuksen kirjoittaminen. Biologiselle isälle taataan hänen halutessaan mahdollisuus tavata lasta tai vaihtoehtoisesti vastaanottaa hänestä kuvia. Tapaamiset voidaan sopia esimerkiksi adoptiionevojien avulla erillään biologisesta äidistä ja jälkeläisen tapaaminen ja biologisen äidin kanssa yhteydenpito ovat sen jälkeen kaksi eri asiaa. Mikäli biologinen isä valitsee olla pitämättä yhteyttä tähän lapseen, tätä asiaa ei saisi käyttää häntä vastaan, kun adoptiovanhemmat kertovat hänestä lapselle. Biologisen isän on kuitenkin samalla myös otettava vastuu omasta toiminnastaan: mikäli hän ei ole pitänyt lapseen yhteyttä kehotuksista ja häntä varten järjestetyistä ratkaisuista huolimatta, hän ei voi asettua poikkiteloin adoptiopäätöksen tullessa kohdalle.

7.2 Hiljainen isyys – yksi isyyden toteutumismuodoista

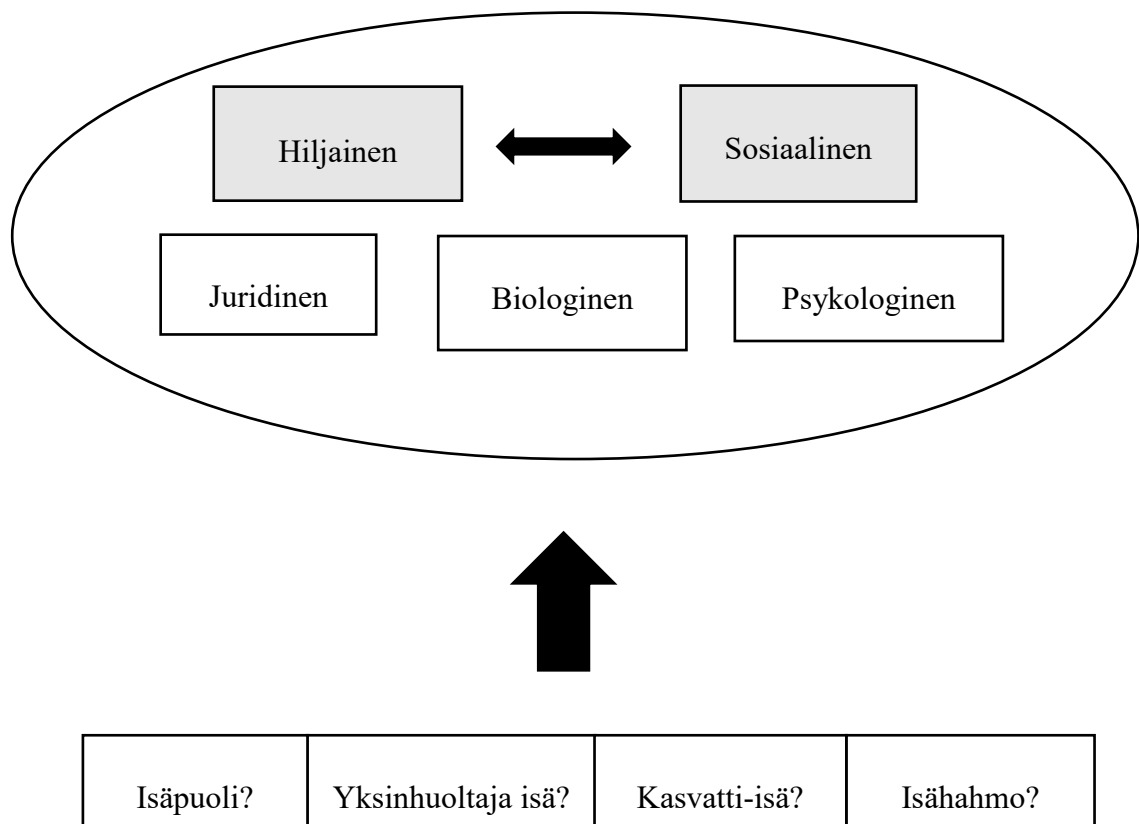
Adoptiionevojen keskustelussa nousi esille tarve laajentaa Jouko Huttusen (2001) isyyden nelijakoa kattamaan uudenlaiset biologiset isät ja erilaiset adoptiotilanteet. Hiljainen isyys on sosiaalisen isyyden vastakohta. Sosiaalisessa isyydessä mies toteuttaa isyyttään leikkimällä lapsen kanssa ja viettämällä lapsen kanssa aikaa siten, että ulkopuoliset voivat esimerkiksi pitää heitä isänä ja poikana. Huomioitavaa on, että sosiaalinen isä ei välttämättä ole lapsen biologinen, juridinen tai psykologinen isä, mutta hän voi olla, vaikka niitä kaikkia samaan aikaan.

Hiljaisen isyys on periaatteiltaan sosiaalisen isyyden toteutumatta jäämistä. Siten se eroaa Huttusen (2001) muista isyyden muodoista, jotka voivat toteutua toisistaan riippumatta. Hiljainen isä voi kokea olevansa lapsen isä, mutta ei syystä tai toisesta näkyvästi toteuta isyyttään. Hiljainen isyys ei välttämättä ole vanhemmuuden velvollisuuksien laiminlyöntiä. Biologinen isä on voinut luovuttaa sukusoluja naisparille, mutta naispari ei syystä tai toisesta anna isälle mahdollisuutta toteuttaa omaa isyyttään. Tosin nämä miehet eivät sitä välttämättä haluakaan. Taustalla voi olla se, että pari ei vanhemmuuden tulkintakehyksessään hahmota biologiselle isälle tärkeää roolia lapsen elämässä. Tutkimukseni kolmen tulkintakehyksen näkökulmasta isän side lapseen voi jäädä heikoksi, jos isä ei voi kokea olevansa toimija vanhempana. Biologinen isä voi myös

tehdä tietoisien päätösten olla pyrkimättä lapsen elämään ja siten taata lapsella paras mahdollinen elämä ilman vanhemmuudesta riitelemistä. Eli osallistumattomuus voi olla biologiselta isältä paitsi passiivinen myös aktiivinen valinta.

Alla olevassa taulukossa (Taulukko 5) on esitetty hiljainen isyys suhteessa isyyden muihin muotoihin. Sosiaalisen isyyden ja hiljaisen isyyden harmaa väri viestii siitä, että vain toinen niistä voi yhtenä ajanhetkenä toteutua biologisen isän elämässä. Hiljainen isyys toteutuu tavallisesti yhdessä biologisen isyyden kanssa, mutta ei juurikaan psykologisen isyyden kanssa. Hiljaisen isyyden kontaktittomuudessa psykologinen side lapsen ja miehen välillä ei pääse kehittymään.

Taulukko 5: Isyyden muodot Huttusen (2001) ja Claptonin (2013) mukaan, taulukko mukaillen Ujula (2017). Huttusen (2001) alkuperäistä soikion sisällä esitettyä nelikenttää päätin täydentää adoptio-neuvojien haastattelussa esille tulleen hiljaisen isyyden käsitteen avulla. Se voidaan nähdä sosiaalisen isyyden vastinparina.

7.3 Mihin tutkimus ei antanut vastausta?

Tutkimuksen perusteella sain kattavan vastauksen tutkimuskysymykseen eli millä tavalla adoptioneuvojat merkityksellistävät biologisten isien isyyttä ja miten biologiset isät itse hahmottavat isyyttään. Tuloksista huolimatta epäselväksi jäi se, miten adoptioneuvojien kannattaisi parhaiten ottaa huomioon biologisten isien eriävät tarpeet. Tärkeimpänä niistä hahmotan sen, kuinka paljon energiaa tulisi käyttää biologisen isän tavoittamiseen, mikäli hän ei alkuvaiheessa motivoidu mukaan adoptioneuvontaprosessiin. Biologisella isällä saattaa olla pelkoja siitä, että hänen näkökulmaansa ei huomioida tai, että hän joutuu pitämään aktiivisesti yhteyttä lapsen äidin kanssa. Toisaalta taustalla saattaa olla puhdasta välinpitämättömyyttäkin omaa isyyttä tai vanhemmuutta kohtaan.

Toinen oli adoptioneuvojien sukupuolen vaikutus biologisten isien kanssa tehtävään työhön. Adoptioneuvonta edellyttää nykyisellään vahvempaa panostusta lapsen äidiltä kuin isältä. Lapsen isä voi kokea osin tästäkin syystä ulkopuolisuuden tunnetta. Tutkimuksessani ei tunnistettu merkittävää vaikutusta adoptioneuvojien sukupuolella, mutta on todettava heidän naisvaltaisuutensa. Olisikin mielenkiintoista kuulla, olisivatko miestyöntekijän kokemukset biologisista isistä eriäviä kuin naistryöntekijöiden. Samoin tarvittaisiin laajempi joukko biologisten isien kokemuksia ennen kuin heidän mielipiteidensä suhteen yleistettävyyksiä pystytään tekemään.

Tuloksien perusteella ei voida ottaa myöskään kantaa siihen, miten biologisen isän ja laajempien läheisverkostojen tärkeyttä voisi parhaiten korostaa biologiselle äidille. Nykyisellään adoptioneuvojat kertoivat suostuttelevansa biologista äitiä kertomaan biologisen isän henkilöllisyyden, mutta tutkimuksessa ei havaittu optimaalista tapaa lähestyä asiaa. Ideaalitalanteessa laki velvoittaisi naista paljastamaan suoraan biologisen isän henkilöllisyyden adoptioneuvojalle, mutta tällä hetkellä se ei ole mahdollista.

Tutkimuksessa tunnistettiin syntymä kriittiseksi hetkeksi biologisen isän ja lapsen yhteydenpidon kannalta. Haastatteluissa ei kuitenkaan puhuttu sitä, miten tätä kontaktia voisi lapsen ja biologisen isän välillä säilyttää syntymän jälkeisinä vuosina. Samoin ei voitu esittää tiettyjä toimintatapoja, jotka saisivat aikaan dialogin adoptioperheen ja biologisten vanhempien välille.

7.4 Mitä saadut tulokset tarkoittavat tutkimuksen näkökulmasta?

Tutkimuksellisesti saadut tulokset ovat tärkeä avaus biologisten isien tutkimuksen kentällä. Suomessa ei ole käsitykseni mukaan aikaisemmin tehty biologisiin isiin ja heidän kokemuksiinsa pureutuvaa tutkimusta. Kohdejoukko on kuitenkin tutkimuksellisesti haastava: biologisia isiä on määrällisesti vähän ja heitä oli maanlaajuisesta hakemisesta huolimatta vaikea saada haastateltavaksi.

Työni tarjosi biologisille isille tilaisuuden kertoa omista kokemuksistaan ja siitä, mikä adoptioprosessissa toimi ja mikä taas ei. Yleisesti adoptiotutkimuksen kenttä on ollut äitien: kun on puhuttu biologisista vanhemmista, on puhuttu pääosin biologisista äideistä. Biologisten äitien kokemusten kuuleminen on tärkeää adoptioprosessin laadun varmistamiseksi, mutta heidän näkemyksiään ei voi esittää molempien vanhempien yhteisinä. Mikäli he puhuvat biologisten isien puolesta ollaan vaarallisilla vesillä. ”Paremmen tietämisen” sijaan on toisen tiedon käsitteen periaatteen mukaan puheenvuoro annettava niille, jotka ovat syrjässä valtavirran näkemyksestä. (Juhila 2006.)

Isyyden laajempi lähestyminen oli tämän tutkimuksen tärkeimpiä anteja. En tyytynyt rajaamaan isyyttä pelkästään kapeassa mielessä juridiseen tai biologiseen, jolloin biologiset isät pystyivät paremmin hahmottamaan itselleen laajempia biologista jälkeläistä tukevia rooleja. Tutkimuksen kautta tulivat esille isyyden erilaiset toteuttamisen mahdollisuudet ja niin sanottu hiljainen isyys, jossa isä ei välttämättä voi toteuttaa isyyttä haluamallaan tavalla.

Adoptioperheiden näkökulmaa on tutkittu jonkun verran kirjallisuudessa. Tämä tutkimus valotti hieman sitä, miten biologiset isät ja adoptioeuvot suhtautuvat adoptiovanhempiin ja kuva on tältä osin todella myönteinen. Adoptiovanhempia ja adoptioeuvotia keuhuttiin. Tutkimukseen osallistuneiden mielipiteiden nojalla voidaan nykyistä adoptioperheiden valintaprosessia pitää onnistuneena.

7.5 Tulosten laadullisesta uskottavuudesta ja hyödynnettävyydestä jatkotutkimuksissa

Laadullisen tutkimuksen uskottavuuteen tulee heti tutkimuksen alkuvaiheista lähtien kiinnittää huomiota. Laadullisesti korkeatasoisen tutkimuksen tiedot ovat yleistettävissä

ja niiden pohjalta mahdollistuu tieteen kehittyminen ja kritiikin esittäminen. (Thomas & Magilvy 2011, 152, 154.) Laadullinen tutkimus ei ole yksi ja ainoa tutkimusperinne, vaan pikemminkin joukko tutkimusperinteitä. Tästä syystä ei liene yllättävää, että laadullisen tutkimuksen uskottavuutta voidaan lähestyä eri suunnista käsin. Laadullista uskottavuutta voidaan esimerkiksi lähestyä tietoteoreettisesta näkökulmasta, jolloin pohditaan sitä mitä totuus ja tieto ylipäättään ovat. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 134–136.)

Tärkeää tutkimusten laadullisen uskottavuuden näkökulmasta on tutkimuksen toistettavuus. Samalla tutkimusasetelmalla tulosten tulisi olla toistettavissa toisen tutkijan tekemänä. Tätä toistettavuutta voidaan mallintaa jäykkyyden käsitteellä, joka tarkoittaa samaa asiaa kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa validiteetti ja reliabiliteetti. Tutkija voi siten omalla toiminnallaan taata tutkimuksen luotettavuuden tai vaarantaa sen. (Magilvy 2011, 152.)

Morse (2015, 1215–1216) on tunnistanut kolme tilannetta, joiden mukaan laadullisen ajattelun laatu voi kärsiä. Tutkija voi odottaa tietynlaisia tuloksia ja omat toiveet heijastuvat saatuihin tuloksiin. Toinen tekijä aiheutuu laadullisen tutkimuksen pienistä näytteistä, joissa heijastuu liikaa sattuma ja tavallisuudesta turhan paljon poikkeavat tilanteet. Tutkija voi valita otoksensa huonosti. Kolmanneksi tutkimuksessa saattaa olla sisäinen vinouma. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksen alkuasetelma lähtee väärille urille. Esimerkiksi virheitä voi Morsen mukaan olla kysymysten laadinnassa tai siinä, että kysymykset ohjaavat vastaamaan asioihin tietyllä tavalla. Tämä tekee tutkimustyön tekemisestä haastavaa myös tutkijalle, jonka vastuulle jää tällaisten puutteiden havaitseminen. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 135–136) ovat tunnistaneet virhelähteeksi tutkijan oman kehyksen, jonka tiedonantajan informaatio läpäisee. Esimerkiksi poliittinen mielipide, arvomaailma ja sukupuoli voivat vaikuttaa saatujen tulosten luotettavuuteen, onhan tutkija tyypillisesti tulostensa ainoa tulkitsija.

Tämän tutkimuksen näkökulmasta suurimmat laadullisen jäykkyyden haasteet liittyvät pieneen tutkimusotokseen ja yhteen haastattelukertaan haastateltavaa kohden. Yksi haastattelukerta ei mahdollista syvällisen vuorovaikutussuhteen saamista haastateltavien kanssa. Pieni otosjoukko puolestaan ei mahdollista kaikkien eri biologisen isyyden toteutumismuotojen esiin tuomista. Silti en pidä vähäistä biologisten isien määrää ongelmallisena, sillä tutkimukseni ei pyri esittämään yleistettäviä totuuksia, vaan näyttämään, että isyyttä voi lähestyä yksilöllisesti.

Tutkimusasetelmani suhteen koen, että neutraali lähestymistapa säilyi läpi työn. Adoptioneuvojien kokemusten esille tuominen antoi hyvää vastapainoa isien kokemuksille ja antoi työhön lisänäkökulmia ja syvyyttä. Lisäkokemuksia olisi voinut hakea muista sidosryhmistä kuten adoptiolapsista tai adoptiovanhemmista, mutta tällöin työn ydin olisi ollut pirstaleisempi.

7.6 Kuinka hyödyntää tutkimuksessa saatuja oivalluksia työskennellessä isien kanssa?

Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää päivittäisessä adoptiotyössä. Ensinnäkin on tärkeää kohdata isät yksilöinä erilaisine tarpeineen ja elämäntilanteineen. Yksilölliseen kohtaamiseen kuuluu sen tiedostaminen, että biologisen isyyden kokemusta ei ole muilla kuin isällä itsellään. Eli biologinen äiti ei voi kertoa uskottavista biologisen isän kokemuksista.

Toinen huomioitava asia on korostaa riittävästi lapsen etua päätöksenteossa. Biologiset isät arvostivat lapsen etua enemmän kuin mitään muuta prosessissa. Mikäli biologisia isiä halutaan motivoida mukaan adoptioprosessiin, tulisi lapsen edun korostamisen olevan yksi tärkeimmistä tekijöistä. Lapsen edun ensisijaisuuden kautta voidaan myös määrittää sitä roolia, jota biologiselle isälle voidaan hahmottaa adoptioprosessin jälkeen.

Kolmanneksi tulee tiedostaa biologisen äidin ja suvun merkitys biologisen isän adoptioneuvontaan osallistumisen kannalta. Biologinen isä voisi haluta siteen biologiseen jälkeläiseensä, mutta pelkää kontaktia lapsen äidin ja tämän suvun kanssa. Tällöin voi helposti näyttää siltä, että biologinen isä ei olisi yhtään kiinnostunut lapsen elämään liittyvistä asioista. Adoptioneuvontaprosessin tulee huomioda tämä tekijä ja tarvittaessa varmistaa allekirjoitettujen asiakirjojen kautta, että biologisen isän etu tulee riittävästi huomioitua.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän työni tutkimuskysymys oli selvittää, miten adoptioneuvojat merkityksellistävät biologisten isien isyyttä ja miten biologiset isät itse näkevät oman isyytensä. Työni tutkimustuloksina tunnistin kolme tulkintakehystä, joiden kautta hahmottuvat sekä biologisten isien omat kokemukset että adoptioneuvojien näkemykset isyydestä.

Isän side lapseen tulkintakehys tarkasteli siteen voimakkuutta biologisen isän ja lapsen välillä ja tämän siteen ristiriitaisuutta. Isä voi toisaalta haluta tietää lapsesta, mutta ei kuitenkaan pitää tähän säännöllistä yhteyttä. Isän ja lapsen välinen side jaettiin voimakkuutensa mukaan kolmeen eri luokkaan ja biologinen isä voi siirtyä luokasta toiseen. Biologiset isät näkivät itsensä isän roolin lisäksi myös lapsen tukihenkilönä ja jonkinlaisen laajennetun perhepiirin jäsenenä.

Lapsen oikeudet ja etu tulkintakehys korosti lapsen oikeutta tietää omasta alkuperästään ja taustastaan. Lapsella tulee olla oikeus olla yhteydessä isäänsä ja tämä näkemys jaettiin niin adoptioneuvojien kuin biologisten isienkin keskuudessa. Erityisesti biologiset isät asettivat lapsen edun tärkeämmäksi kuin vanhempien henkilökohtaisen edun.

Isän suhde lapseen, äitiin ja äidin sukuun oli kolmas tunnistettu tulkintakehys. Sen mukaan äiti ja hänen vanhempansa voivat olla lapselle tärkeä sosiaalinen tukiverkosto. Tällöin lapsen epävirallisina kasvattajina voivat olla myös isovanhemmat. Haastattelut isät olivat säilyttäneet hyvät välit biologiseen äitiin, mutta adoptioneuvojien puheissa korostui vastakkaisiakin kokemuksia. Tutkimuksessa päädyinkin tekemään selväksi sen, että biologinen isä voi pitää yhteyttä lapseen pitämättä samalla yhteyttä lapsen äitiin.

Tunnistettujen isyyden tulkintakehysten avulla pystyin laajentamaan Huttusen (2001) isyyden nelijakoa hiljaisella isyydellä. Hiljainen isyys näyttäytyy sosiaalisen isyyden vastakohtana ja siihen kuuluu ajatus isästä, joka mieltää itsensä lapsen isäksi, mutta ei syystä tai toisesta toteuta isyyttään esimerkiksi omien rajallisten resurssiensa takia tai lapsen biologisen äidin estämänä.

Kokonaisuutena biologisista isistä piirtyi tässä työssä myönteinen kuva. He hahmottavat omanlaistaan roolia biologisen jälkeläisensä elämässä ja ovat vaikeissakin elämäntilanteissa ratkaisukeskeisiä ja lapsen parasta ajattelevia henkilöitä. Ennen kaikkea

kuitenkin he ovat yksilöitä omine haluineen ja tarpeineen. Siksi en voi esittää yhtä tapaa olla biologinen isä adoptioon luovutetulle lapselle.

LÄHTEET

Aamulehti (2018) ”Kato Niinistö kassajonossa” – Sauli Niinistö herätti huomiota arkisella ostosreissullaan espoolaisessa kauppakeskuksessa. Saatavilla [www-muodossa osoitteessa: https://www.aamulehti.fi/uutiset/kato-niinisto-kassajonossa-sauli-niinisto-heratti-huomiota-arkisilla-ostoksillaan-espoolaisessa-kauppakeskuksessa-200771685/](https://www.aamulehti.fi/uutiset/kato-niinisto-kassajonossa-sauli-niinisto-heratti-huomiota-arkisilla-ostoksillaan-espoolaisessa-kauppakeskuksessa-200771685/). (Luettu 07.03.2018)

Adoptiolaki. 22.01.2012/22

American Adoptions (2018) Saatavilla [www-muodossa osoitteessa: https://www.americanadoptions.com/](https://www.americanadoptions.com/). (Luettu 06.05.2018)

Autonen–Vaaraniemi, Leena (2009) Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Björnehed, Emma; Erikson, Josefina (2018)

Buchholz, Zachary; Boyce, Samantha (2009) Masculinity: Gender Roles, Characteristics and Coping. Nova Science Publishers, Inc.

Burnard, Philip (2005) Interviewing. Nurse Researcher Vol. 13(1), 4–6

Cherlin, Andrew (1978) Remarriage as incomplete institution. American Journal of Sociology Vol. 84(3), 634–650

Clapton, Gary (2013) Social Work with Fathers: Positive Practice. Dunedin Academic Press Limited: Edinburgh.

Clapton, Gary (2009) How and Why Social Work Fails Fathers: Redressing and Imbalance, Social Work's Role and Responsibility. Social Work In Action Vol. 21(1), 17–34

Clapton, Gary (2007) The Experiences and Needs of Birth Fathers in Adoption: What We Know Now and Some Practice Implications. British association of social workers. Social Work in Action Vol. 19(1) 61–71.

Clapton, Gary (2003) Birth fathers and their adoption experiences. Jessica Kingsley Publishers: London and Philadelphia.

Clapton, Gary (2001) Birth Fathers' lives after adoption. *Adoption & Fostering* Vol. 25(4) 50–59.

Claridge, Amy (2014) Supporting Birth Parents in Adoption: A Couple Treatment Approach. *Adoption Quarterly* Vol. 17(2), 112–133

Clifton, John (2012) Birth fathers and their adopted children Fighting, withdrawing or connecting. *Adoption & Fostering* Vol. 36(2), 43–56

Coltrane, Scott (2013) et al. Fathers and the Flexibility Stigma. *Journal of Social Issues* Vol. 69(2), 279–302

Coltrane, Scott (2001) Marketing the marriage "solution": Misplaced simplicity in the politics of fatherhood 2001 presidential address to the Pacific Sociological Association. *Sociological Perspectives* Vol. 44(1)

Coltrane, Scott & Messineo, Melinda (2000) The perpetuation of subtle prejudice: Race and gender imagery in 1990s television advertising. *Sex Roles* Vol. 42(5/6)

Coltrane, Scott; Parke, Ross; Adams Michele (2004) Complexity of Father Involvement in Low-Income Mexican American Families. *Family Relations* Vol 53(2), 179–189

Forsberg, Hannele; Autonen-Vaaranemi, Leena (2017) Moral Orientations to post-divorce fatherhood – Examining Finnish Men's descriptive practices. *Families relationships, societies* Vol. x(x)

Forsberg, Hannele; Nätkin, Ritva (2016) Families in the Future: Stories of Finnish Students. *Journal of Comparative Family Studies* Vol. 47(1), 27–43

Giddens, Anthony (1999) *Runaway World. How Globalisation is Reshaping Our Lives.* London: Profile books 140 sivua.

Goffman, Ervin (1974) *Frame analysis: An Essay of Organization of Experience.* New York: Harper and Row

Granfeld, Riitta; Kuronen, Marjo; Nyqvist, Leo; Petrelius, Päivi (2004 sitaatti) Sukupuolistunut ja sukupuoleton sosiaalityö. Teoksesta Sukupuoli ja sosiaalityö. Toimittanut Päivi Petrelius. PS-kustannus: Jyväskylä, 5–18

Gregory, Abigail; Milner, Susan (2011) What is "New" about Fatherhood? The Social Construction of Fatherhood in France and the UK. *Men and Masculinities* Vol. 14(5), 588–606

Huttunen, Jouko (2001) Isänä olemisen uudet suunnat: Hoivaisiä, etäisiä ja eroisia. PS-Kustannus: Jyväskylä.

Interpedia (2018) Adoption historiaa. Saatavilla [www-muodossa osoitteessa: https://interpedia.fi/kansainvalinen-adoptio/adoptio/adoptio/adoption-historiaa/](https://interpedia.fi/kansainvalinen-adoptio/adoptio/adoptio/adoption-historiaa/). (Luettu 07.03.2018)

Isyyslaki. 13.1.2015/11.

Jalagin, Seija (2009) "Kapinallisten lapset" Kansallinen kahtiajako punaorpojen kohtalona. *Kasvatus & Aika*. Numero 3/2009.

Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Vastapaino: Tampere

Järvinen, Terhi (2011) Kansainvälinen adoptio ja äitiys. Pro gradu -tutkielma: Tampereen yliopisto

Kaarninen, Mervi (2008) Punaorvot. Minerva. 176 sivua.

Karvonen, Erkki (2000) Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen. *Tiedotustutkimus* Vol. 23(2), 78–84

Keating, Jenny (2009, sitaatti) *Child for keeps: The history of adoption in England 1918–1945*, London: Palgrave Macmillan

Kekäle, Jari & Eerola, Petteri (2014) Isyyden tarinamarkkinoilla. Teoksessa Petteri Eerola (toimittanut) ja Johanna Mykkänen (toimittanut) *Isän kokemus*. Gaudeamus: Tampere

Klaus, Daniela; Nauck, Bernhard; Steinbach Anja (2012) Relationships to stepfathers and biological fathers in adulthood: Complementary, substitutional or neglected? *Advances in Life Course Research* Vol. 17(3), 156–167

Korpiola, Lilly (2014) Pitkä tie äidiksi. 323 sivua

Kukkamäki, Ossi (2016) Savuverhon takaa – Tupakoitsijoiden vaiettu positiivinen kokemuksellisuus riippuvuuden rakentajana. Pro gradu -tutkielma: Tampereen yliopisto

Köyhäinhoitolaki 145/1922

Laine, Sanna; Pösö, Tarja; Ujula, Tatu (2018) Adoptio lastensuojelussa: lukumääristä ja ominaispiirteistä. *Yhteiskuntapolitiikka* Vol. 83(2)

Laki avioliittolain muuttamisesta 20.02.2015/156

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 08.04.1983/361

Laki ottolapsista 208/1925

Laki raskauden keskeyttämisestä 24.03.1970/239

Lastensuojelulaki 13.04.2007/417

Lastensuojelun käsikirja (2016) Avoimen adoption merkitys lastensuojelussa. Saatavilla [www-muodossa osoitteessa: https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/avoimen-adoption-merkitys-lastensuojelussa](https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/avoimen-adoption-merkitys-lastensuojelussa). (Luettu 07.02.2018)

Majuri, Taina; Palonen, Mira; Åstedt-Kurki Päivi (2016) ”Kyllä sen kestää, kun tietää, että lapsi saa paremman kodin ja elämän” – biologisten vanhempien kokemuksia lapsen luovuttamisesta adoptoitavaksi. *Hoitotiede* 28(3), 193–204

Malm, K; Murray, J; Green, R (2006) What about dads? Child welfare agencies' efforts to identify, locate and involve nonresident fathers. Washington, DC: The US Department of Health and Human Services, Office of the Assistant Secretary for Planning and Evaluation.

Morgan, David (2002) Introduction ja Epilogue Teoksessa Barbara Hobson (toimittanut) Making men into Fathers: Men, Masculinities and the social politics of Fatherhood. Cambridge University Press.

Morse, Janice (2015) Critical analysis of Strategies for Determining Rigor in Qualitative Inquiry. Qualitative Health Research Vol. 25(9), 1212-1222

Mykkänen, Johanna; Eerola, Petteri; Forsberg, Hannele; Autonen-Vaaranieniemi, Leena (2017) Fathers' narratives on support and agency: a case study of fathers in Finnish child welfare NGO. Nordic Social Work Research Vol. 7(3), 236–248

Nordlund, Susanna (2016) Tiukkapipo, hyysääjä ja kukkahattutäti. Sosiaalityöntekijöiden selontekoja toimijuudesta, stereotypioista ja sukupuolen merkityksestä lastensuojelun kentällä. Pro gradu -tutkielma: Tampereen yliopisto

Oláh, Livia; Bernhardt, Eva; Goldscheider, Frances (2002) Coresidential paternal roles in industrialized countries: Sweden, Hungary and the United States. Teoksessa Barbara Hobson (toimittanut) Making men into Fathers: Men, Masculinities and the social politics of Fatherhood. Cambridge University Press.

Opas adoptionevannon antajille (2013) Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja Vol. 21

Palacios, Jesus & Brodzinsky, David (2017) Adoption Research: Trends, topics, outcomes. International Journal of Behavioral Development Vol. 34 (3), 270–284

Parviainen, Heikki (2014) Adoption muuttuva luonne Suomessa. Teoksessa Maarit Koskinen, Sari-Maaria Sarkkinen ja Marjaana Svala (Toimittanut) Kansainvälinen adoptio Suomessa. Tutkimusnäkökulmia adoptioon. Jyväskylä, 137–156

Pelastakaa Lapset ry (2018a) Adoptionevonta. Saatavilla [www-muodossa osoitteessa: https://www.pelastakaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/adoptiot/adoptionevonta/](https://www.pelastakaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/adoptiot/adoptionevonta/). (Luettu 25.01.2018)

Pelastakaa Lapset ry (2018b) Adoptionevonta adoption vahvistamisen jälkeen ja arkistotietojen saanti. Saatavilla [www-muodossa osoitteessa: https://www.pelastakaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/adoptiot/adoptionevonta-adoption-vahvistamisen-jalkeen-ja-arkistotietojen-saanti/](https://www.pelastakaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/adoptiot/adoptionevonta-adoption-vahvistamisen-jalkeen-ja-arkistotietojen-saanti/). (Luettu 26.01.2018)

Peräkylä, Anssi (1990) Kuoleman monet kasvot. Gummerus: Jyväskylä

Punakivi, Sanna (2008) Mies sosiaalityöntekijä: sosiaalityö ja sosiaalityöntekijyyden miesten kokemana ja toteuttamana. Pro gradu -tutkielma: Helsingin yliopisto

Pösö, Tarja (2003) Adoptio perhesuhteiden uudelleenjärjestelynä. Teoksessa Hannele Forsberg ja Ritva Nätkin (toimittanut) Perhe murroksessa. Helsinki: Gaudeamus, 140–158

Rapley, Tim (2007) Interviews. Clive Seale; Giampiero Gobo; Jaber Gubrium David Silvermann (toimittanut) Qualitative Research Practice. Lontoo: SAGE Publications Ltd.

Smeeton, Joe; Boxall, Kathy (2011) Birth parents' perceptions of professional practice in child care and adoption proceedings: implications for practice. Child and Family Social Work Vol. 16, 444–453

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301

Suomen virallinen tilasto SVT (2017) Adoptiot [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-7363. Helsinki: Tilastokeskus [luettu: 07.02.2018]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/adopt/>

Suomen virallinen tilasto SVT (2016) Adoptiot [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-7363. 2015. Helsinki: Tilastokeskus [luettu: 07.02.2018]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/adopt/2015/adopt_2015_2016-06-10_tie_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto SVT (2011) Adoptiot [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-7363. 2010. Helsinki: Tilastokeskus [luettu: 07.02.2018]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/adopt/2010/adopt_2010_2011-06-01_tie_001_fi.html

THL (2018a) Lastenneuvolatyön perusteet. Historia. Saatavilla [www-muodossa osoitteessa: https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/lastenneuvolatyon-perusteet/lastenneuvolajarjestelma/historia](https://www.thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/lastenneuvolatyon-perusteet/lastenneuvolajarjestelma/historia). (Luettu 30.01.2018)

THL (2018b) Lastensuojelun tilastoa. Saatavilla [www-muodossa osoitteessa: https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/ajankohtaista/lastensuojelu-thl-/lastensuojelun-tilastoa](https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/ajankohtaista/lastensuojelu-thl-/lastensuojelun-tilastoa). (Luettu 07.03.2018)

Thomas, Eileen; Magilvy, Joan (2011) Qualitative Rigor or Research Validity in Qualitative Research. Journal for Specialists in Pediatric Nursing Vol. 16(2), 151–155

Tuomi, Jouni; Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Gummerus: Jyväskylä.

Ujula, Tatu (2017) Biologisen isän roolit adoptioprosessissa Suomessa. Kandidaatintyö: Tampereen yliopisto.

Valtanen, Kirsi (2016) Suunnitelmissa adoptio. Mitä adoptiovanhemmat puhuvat adoptiosta internetin keskustelupalstalla. Pro gradu -tutkielma: Tampereen yliopisto

Valvira (2017) Adoptio. Saatavilla [www-muodossa](http://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/adoptio) osoitteessa: <http://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/adoptio>. (Luettu 17.05.2018)

Varhaiskasvatuslaki 19.01.1973/36

Vliegenthart, Rens; Zoonen, Liesbet (2011) Power to the frame: Bringing sociology back to frame analysis. European Journal of Communications Vol. 26(2), 101–115

Ville, Kivimäki (2013) Murtuneet mielet: Taistelu suomalaissotilaiden hermoista 1939–1945. 475 sivua

Vuori, Anna; Åstedt-Kurki, Päivi (2011) Experiences of health and well-being among Finnish low-income fathers. Nursing Inquiry Vol. 20(2), 165–175

Väestöliitto (2014) Isyys jatkuu eron jälkeenkin. Saatavilla [www-muodossa](https://www.perheaikaa.fi/jutut/lapsi-perheessa/isyys/isyys-jatkuu-eron-jalkeenkin/) osoitteessa: <https://www.perheaikaa.fi/jutut/lapsi-perheessa/isyys/isyys-jatkuu-eron-jalkeenkin/>. (Luettu 23.01.2018)

LIITE 1: HAASTATTELUISSA KÄYTETYT KYSYMYKSET

Johdantopuhe

Hei! Olen Tatu Ujula sosiaalityön pääaineopiskelija Tampereen yliopistosta. Teen Pro - gradu tutkielmaa biologisten isien koetusta isyydestä. Tarkoitukseni on nauhoittaa tämä keskustelu ja käsitellä sitä osana graduni aineistoa. Teen tutkimuksen riippumattomasti eikä työn takana ole järjestöä tai muuta vaikuttamiseen pyrkivää tahoa. Työni tarkoituksena on, että ketään yksittäistä henkilöä ei voida tunnistaa materiaalien pohjalta, vaan haastattelussa esiin tuodut kokemukset käsitellään anonymisti. Gradun valmistuttua hävitän kaikki aiheesta tehdyt muistiinpanot ja materiaalit. Haastattelu kestää noin 45 minuuttia, mutta lopetamme toki aikaisemmin, jos asiat tulevat sitä ennen käsiteltyä. Onko sinulla jotakin kysyttävää haastatteluun liittyen vai mennäänkö suoraan kysymyksiin?

Haastateltaville esitetyt kysymykset: biologinen isä

Millainen adoptio oli kokemuksena sinun näkökulmastasi?

Mitä adoptioprosessissa tapahtui?

Miltä adoptioprosessi tuntui?

Miten työntekijät ottivat sinut huomioon adoptioprosessissa?

Halusitko olla aktiivisesti mukana prosessissa?

Koitko, että miessukupuoli hankaloitti kommunikointia työntekijöiden kanssa?

Millainen yhteys sinulla on lapseesi tai lapsiisi?

Ajatteletko koskaan lasta? Missä tilanteissa ja millä tavalla?

Miten toivoisit tilanteen kehittyvän jatkossa?

Onko sinulla neuvoja adoptiotilanteessa olevalle miehelle?

Mihin epäkohtiin tulisi kiinnittää huomiota julkisessa keskustelussa tai tutkimustyössä?

Haastateltaville esitetyt kysymykset: adoptioneuvonnan antajat:

Millainen kokemus teille on biologisista isistä kokonaisuutena?

Saatteko helposti yhteyden biologiseen isään?

Miten biologiset isät kokevat adoption?

Koetteko, että miessukupuoli hankaloittaa luottamuksellisen suhteen aikaansaamista, koska useimmat työntekijät ovat naisia?

Mitä mieltä olette siitä, että biologisen äidin ei tarvitse kertoa kuka on lapsen isä, kun lasta luovutetaan adoptioon? Toteuttaako tämä teidän mielestänne adoptiolain edellyttämän lapsen edun käsitteen?

Näettekö lainsäädännössä muita ongelmia miesten oikeuksien kannalta?

Millaista tutkimusta toivoisitte aiheesta tehtävän?

Millaisia kysymyksiä biologisille isille olisi hyvä esittää?